ใบรับรองวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การวางผังเมืองและสภาพแวดล้อมมหาบัณฑิต

ปริญญา

การวางผังเมืองและสภาพแวดล้อม — **สาขา**

การวางผังเมืองและสภาพแวดล้อม — **ภาควิชา**

เรื่อง แนวทางการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน
กรณีศึกษา ชุมชนเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

Sustainable Development Guidelines for Sufficiency Economy Community :
A Case Study of Khao Tao Community, Hua Hin District, Prachuap Khiri Khan Province

นามผู้วิจัย นายประพันธ์พงศ์ เชื้อเหิม

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก .....
(รองศาสตราจารย์สุวัฒนา ธาดานิติ, Ph.D.)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม .....
(อาจารย์สุภาพร แก้วกอ เลี่ยวไพโรจน์, D.Tech.)

หัวหน้าสาขาวิชา .....
(อาจารย์ธนภณ พันธเสน, Doctorat)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

.....
(รองศาสตราจารย์กัญจนา ธีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ ..... **เดือน** ..... **พ.ศ.** .....

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

แนวทางการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน
กรณีศึกษา ชุมชนเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

Sustainable Development Guidelines for Sufficiency Economy Community : A Case Study of Khao Tao Community, Hua Hin District, Prachuap Khiri Khan Province

โดย

นายประพันธ์พงศ์ เชื้อเหิม

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาการวางผังเมืองและสภาพแวดล้อมมหาบัณฑิต
พ.ศ. 2557

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประพันธ์พงศ์ เชื้อเหิม 2557: แนวทางการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา ชุมชนเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ปริญญาการวางผังเมืองและสภาพแวดล้อมมหาบัณฑิต สาขาการวางผังเมืองและสภาพแวดล้อม ภาควิชาการวางผังเมืองและสภาพแวดล้อม อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก:รองศาสตราจารย์ สุวัฒนา ธาดานิติ, Ph.D. 122 หน้า

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาแนวทางการสร้างชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา ชุมชนเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อศึกษาปัจจัยตัวชี้วัดของชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมของชุมชน และเสนอแนะแนวทางการสร้างชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน โดยเป็นการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพประกอบด้วยการเก็บข้อมูลด้วยการสำรวจทางกายภาพ การสังเกตการณ์ การทำแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์

ผลการศึกษาแนวทางการสร้างชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผลการประเมินระดับสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าชุมชนเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีสถานภาพเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง แต่มีระดับความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงในระดับน้อย หรือกล่าวได้ว่าเป็นชุมชนที่มีการพัฒนาที่มีความยั่งยืนในระดับน้อย โดยมีข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้ 1. การกำหนดย่านและกิจกรรมการใช้ประโยชน์ที่ดินจากลักษณะทางภูมิสังคมของชุมชน โดยแบ่งเป็นพื้นที่พัฒนา และพื้นที่สงวนอนุรักษ์อย่างชัดเจน ได้แก่ พื้นที่เขตภูเขา พื้นที่ราบเชิงเขา และพื้นที่ชายฝั่งทะเล 2. การรักษาและฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางกายภาพชุมชน ได้แก่ เขตชุมชนพักอาศัยพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้เพียงพอ และมีพื้นที่บริการชุมชนที่เพียงพอ 3. พื้นที่เศรษฐกิจชุมชน มีการจัดหาพื้นที่หรืออาคารจากศักยภาพของฐานทรัพยากร และการรวมกลุ่มส่งเสริมอาชีพของชุมชน ได้แก่ พื้นที่ค้าขายโดยชุมชน พื้นที่ผลิตงานหัตถกรรมภูมิปัญญาของท้องถิ่น พื้นที่รองรับงานกิจกรรมของชุมชน และพื้นที่พัฒนาตามสภาพภูมิศาสตร์ได้แก่ หาดทราย เขา และอ่างเก็บน้ำ

_____ _____ ___ / ___ / ___

ลายมือชื่อนิสิต ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Prapanpong Chueherm 2014: Sustainable Development Guidelines for Sufficiency Economy Community : A Case Study of Khao Tao Community, Hua Hin District, Prachuap Khiri Khan Province. Master of Urban and Environmental Planning, Major Field Urban and Environmental Planning, Department of Urban and Environmental Planning. Thesis Advisor: Associate Professor Suwattana Thadaniti, Ph.D. 122 pages.

The research is to study 'Sustainable Development Guidelines for Sufficiency Economy Community: A Case Study of Khao Tao Community, Hua Hin District, Prachuap Khiri Khan Province'. The qualitative and qualitative research approaches data collection, surveys, observations, questionnaires and interviews. The factors of this study included physical, and socio-economic conditions. The suggestions of sufficiency economy for sustainable development perspective are also discussed.

The results of the study showed that community is a sufficiency economy community, but Khao Tao Community is a low rate of sufficiency economy community. The conclusive suggestions for sufficiency economy community for sustainable development are as follows; 1) Land use zoning: development and conservation zone based on geographic areas were considered (i.e., mountainous, hillsides, and coastal areas); 2) Physical components: maintaining and preservation of the physical compontnents of the community were included (i.e., infrastructure development and service areas sufficiency); 3) Economics community zones: potential areas based on natural resources and copperative in the community were suggested (i.e., co-operative stores, hand-made production spaces, community center for local activities). Potential areas based on topograph were also considered (i.e., beach, hill, and reservoir).

_____ _____ ___ / ___ / ___

Student's signature Thesis Advisor's signature

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กิตติกรรมประกาศ

ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์สุวัฒนา ธาดานิติ ผู้ซึ่งให้คำปรึกษาแนะนำพร้อมทั้งแนวทางแก้ไข รวมทั้งข้อบกพร่องต่างๆ ของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ตลอดจนการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์เล่มนี้จนสำเร็จด้วยความสมบรูณ์ และขอขอบพระคุณอาจารย์อาจารย์สุภาพร แก้วกอเลี่ยวไพโรจน์ รวมถึงอาจารย์ภาวิณี เอี่ยมตระกูล ที่ให้คำปรึกษาแนะนำต่างๆ พร้อมทั้งร่วมแก้ปัญหาตลอดระยะเวลาการทำงานในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ต่างๆ ในสาขาวิชาการวางผังเมืองและสภาพแวดล้อมที่ช่วยเหลือในด้านต่างๆ รวมทั้งให้ความรู้ทางด้านผังเมืองรวมทั้งข้อมูลในการติดต่อประสานงาน และขั้นตอนการทำเรื่องวิจัยต่างๆ จนสำเร็จไปได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ภายในสำนักงานเทศบาลเมืองหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และผู้นำและประธานชุมชนเขาเต่า พร้อมทั้งผู้คนภายในชุมชนเขาเต่า ซึ่งได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัยในครั้งนี้จนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอขอบคุณ เพื่อน ๆ พี่ ๆ น้อง ๆ ทุกคนที่ค่อยให้กำลังใจ ช่วยเหลือ และสนับสนุนเป็นอย่างดีตลอดมา และเพื่อนๆ ภายในสาขาวิชาวางผังเมืองและสภาพแวดล้อมทุกท่าน ที่คอยช่วยเหลืองานต่างๆ ทั้งในเรื่องเรียนและการทำงานตั้งแต่เข้ามาและให้คำปรึกษาในงานวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ท้ายสุดนี้ขอกราบขอบพระคุณผู้ให้การสนับสนุนและกำลังใจจากทางครอบครัว ตลอดจนพี่ น้อง และเพื่อนๆ ที่ทำงาน รวมทั้งบุคคลอื่นๆ ที่ค่อยช่วยเหลือในการดำเนินการวิจัยให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และขอให้ทุกท่านที่ได้กล่าวมา ณ ที่นี้ประสบผลสำเร็จในการทำงานและสุขภาพร่างกายแข็งแรง และหากมีข้อผิดพลาดประการใด ผู้เขียน ขออภัยเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้ด้วย

ประพันธ์พงศ์ เชื้อเหิม

กรกฎาคม 2557

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญ

หน้า

สารบัญตาราง (5)

สารบัญภาพ (8)

บทที่ 1 บทนำ 1

ความสำคัญของปัญหา 1

สมมติฐาน 3

คำถามวิจัย 3

วัตถุประสงค์ของการวิจัย 3

ขอบเขตของการศึกษา 3

ขอบเขตด้านพื้นที่ 3

ขอบเขตทางด้านเนื้อหา 6

วิธีการดำเนินการศึกษา 6

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 7

นิยามศัพท์หรือความหมายของคำที่ใช้ในการศึกษา 7

บทที่ 2 การตรวจเอกสาร 8

ข้อมูลพื้นฐานชุมชนเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 8

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนเขาเต่า 8

ลักษณะทางกายภาพชุมชนเขาเต่า 9

วิวัฒนาการการตั้งถิ่นฐานและรูปแบบของชุมชน 14

ลักษณะทางประชากรและสังคม 15

ลักษณะโครงสร้างทางเศรษฐกิจ 20

สภาพการใช้ประโยชน์ที่ดิน 25

โครงสร้างพื้นฐานและบริการสังคม 31

การบริหารจัดการชุมชน 39

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน 40
ทฤษฎีแหล่งกลาง 40
ทฤษฎีการแพร่กระจายทางพื้นที่ 42
ทฤษฎีการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ 44
ทฤษฎีในการวางผังชุมชน 47
แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 49
การพัฒนาอย่างยั่งยืน 49
หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 51
การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชน 53
องค์ประกอบชุมชน/หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง 54
ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง 54
เทศบาลน่าอยู่อย่างยั่งยืน 59
ชุมชนเมืองที่พอเพียง 62
กรณีศึกษาชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 65
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 72
สรุปตัวชี้วัดและการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง 73
การวิเคราะห์สภาพปัญหาชุมชน 73
ทรัพยากรต้นทุนของพื้นที่ 74
ระบบเศรษฐกิจชุมชน 74
พื้นที่ส่งเสริมการเรียนรู้เอกลักษณ์ชุมชน 75
เครือข่ายความร่วมมือของชุมชน 75
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย 76
ขั้นตอนระเบียบวิธีวิจัย 76
อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา 76
การเก็บรวบรวมข้อมูล 77

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

แหล่งที่มาของข้อมูล 78
ตัวชี้วัดสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง 79
เกณฑ์การประเมินสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง 82
กรอบแนวคิดการวิจัย 84
บทที่ 4 ผลการศึกษา 85
การประเมินสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง 85
การประเมินตัวชี้วัดความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง 85
สถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนเขาเต่า 93
ปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชน 95
การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม 95
ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมร่วมกับปัจจัยความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง 103
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ 107
สรุปผลการศึกษา 107
สถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง 107
ปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชน 109
ข้อเสนอแนะ 110
ข้อเสนอแนะจากการศึกษา 110
ข้อเสนอแนะจากการศึกษาครั้งต่อไป 113

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

เอกสารและสิ่งอ้างอิง 114

ภาคผนวก 115

ประวัติการศึกษาและการทำงาน 122

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	จำนวนประชากร หลังคาเรือน การเกิด และการตายในชุมชนเขาเต่า ปี พ.ศ. 2554	15
2	โครงสร้างประชากรชุมชนเขาเต่า ปี พ.ศ.2554	16
3	แหล่งท่องเที่ยวและรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว	23
4	การใช้ประโยชน์ที่ดินชุมชนเขาเต่า ปี พ.ศ. 2538 2545 และ2555	25
5	การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ปี พ.ศ.2538 2545 และ 2555	27
6	การใช้ประโยชน์อาคารของชุมชนเขาเต่า ในปี พ.ศ.2545-2555	29
7	จำนวนแปลงและขนาดกรรมสิทธิ์ที่ดิน	30
8	ปริมาณการจราจรรายวันเฉลี่ยของปี (AADT) รวม 2 ทิศทางระหว่างปี พ.ศ.2547-2554	31
9	ลักษณะถนนและทางสัญจรในพื้นที่ชุมชนเขาเต่า	34
10	จำนวนผู้ป่วยด้วยโรคเรื้อรังของชุมชนเขาเต่า ปี พ.ศ .2553	38
11	กลุ่มโรคผู้ป่วยนอก สาเหตุสำคัญ สถานีอนามัยบ้านเขาเต่า ปีงบประมาณ 2552	38
12	การบริหารจัดการชุมชนเขาเต่า	39

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
13	องค์ประกอบชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	55
14	ตัวชี้วัดแบบประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยกระทรวงมหาดไทย พ.ศ.2552	58
15	ตัวชี้วัดการประเมินเทศบาลน่าอยู่อย่างยั่งยืน ตัวชี้วัดทั่วไป	61
16	สรุปองค์ประกอบของการสร้างชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง	75
17	แสดงมิติและตัวชี้วัดการประเมินสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง	79
18	การให้ค่าคะแนนการประเมินระดับสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง	80
19	แสดงความหมายของช่วงค่าน้ำหนักคะแนนต่อระดับสถานภาพการเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง	83
20	ผลการประเมินระดับสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนเขาเต่าในมิติด้านความพอประมาณ	88
21	ผลการประเมินระดับสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนเขาเต่าในมิติด้านความมีเหตุผล	90

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
22	ผลการประเมินระดับสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนเขาเต่าในมิติด้านการมีภูมิคุ้มกัน	91
23	ผลการประเมินระดับสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนเขาเต่าในมิติด้านความรู้คู่คุณธรรม	92
24	ผลการประเมินระดับสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	94
25	ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืนและการพัฒนาของชุมชนของชุมชนเขาเต่า	105

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	พื้นที่ศึกษา : ชุมชนเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	4
2	ขอบเขตพื้นที่ชุมชนเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	5
3	ระดับความสูงของพื้นที่ชุมชนเขาเต่า	10
4	ชุดดินบริเวณพื้นที่ชุมชนเขาเต่า	12
5	วิวัฒนาการการตั้งถิ่นฐานและรูปแบบของชุมชนในอดีตถึงปัจจุบัน	14
6	โครงสร้างประชากรในชุมชนเขาเต่า ปี พ.ศ.2554	16
7	การย้ายถิ่นของประชากรในพื้นที่ชุมชนเขาเต่า	17
8	ระยะเวลาการย้ายถิ่นเข้าของประชากรในพื้นที่ชุมชนเขาเต่า	18
9	ปัญหาสังคมในพื้นที่ชุมชนเขาเต่า	19
10	อาชีพหลักและอาชีพเสริมของครัวเรือนในชุมชนเขาเต่า ปี พ.ศ.2554	21
11	รายได้ครัวเรือน และภาวะความเพียงพอของรายได้และเงินออม	21
12	พื้นที่การท่องเที่ยวและนันทนาการในพื้นที่ชุมชนเขาเต่า	23
13	แหล่งท่องเที่ยวยอดนิยมและการรับทราบข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว	25

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
14	การใช้ประโยชน์ที่ดินปัจจุบันพื้นที่ชุมชนเขาเต่า	26
15	การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในชุมชนเขาเต่า ปี พ.ศ.2538 2545 และ 2555	27
16	ลักษณะอาคารในพื้นที่ชุมชนเขาเต่า	29
17	กรรมสิทธิ์การถือครองที่ดินในพื้นที่ชุมชนเขาเต่าและบริเวณโดยรอบ	30
18	สัดส่วนประเภทยานพาหนะบนถนนเพชรเกษม ย่านชุมชนเขาเต่า	32
19	ระบบคมนาคมขนส่งพื้นที่ชุมชนเขาเต่า	33
20	ระบบท่อระบายน้ำในพื้นที่ชุมชนเขาเต่า	36
21	รูปแบบการตั้งถิ่นฐานตามหลักเกณฑ์ตลาดของคริสตัลเลอร์	41
22	แบบจำลองการตั้งถิ่นฐานแบบแนวเส้นตรง	42
23	แบบจำลองการตั้งถิ่นฐานแบบขยายตัวเป็นวงกลมซ้อนกัน	43
24	แบบจำลองการตั้งถิ่นฐานแบบขยายตัวเป็นแบบเสี้ยว	43
25	แบบจำลองการตั้งถิ่นฐานแบบขยายตัวโดยเกิดจากอุปสรรคทางด้านกายภาพ	44

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
26	แสดงองค์ประกอบของการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ตามทฤษฎี Ekistics	45
27	แสดงมิติของการพัฒนาอย่างยั่งยืน	50
28	แสดงผลสรุปปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	52
29	แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	53
30	องค์ประกอบเทศบาลน่าอยู่อย่างยั่งยืน	61
31	หน่วยชุมชนในแต่ละลำดับชั้น	63
32	สภาพชุมชน สังคม ประเพณี	96
33	กายภาพและการใช้ประโยชน์ที่ดิน	97
34	สถานที่ท่องเที่ยวในเขาเต่า	98
35	แสดงสาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐาน	99
36	พื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์	100
37	แนวทางการพัฒนาและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนเขาเต่า	111

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ชายฝั่งทะเลของประเทศไทยมีความยาวรวมประมาณ 3,148.23 กิโลเมตร มีจังหวัดที่มีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเลรวม 23 จังหวัด จำแนกเป็นชายฝั่งทะเลอ่าวไทยมีความยาว 2,055.18 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ชายฝั่งทะเลรวม 17 จังหวัด ชายฝั่งทะเลอันดามันมีความยาว 1,093.14 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ชายฝั่งทะเลรวม 6 จังหวัด มีการตั้งถิ่นฐานของประชากรที่อาศัยอยู่ในชายฝั่งทะเลของประเทศไทยจำนวนกว่า 12 ล้านคน (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2554)

พื้นที่ชายฝั่งทะเลมีศักยภาพการพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ต่างๆ ทั้งการตั้งถิ่นฐาน พื้นที่เศรษฐกิจ (การท่องเที่ยว อุตสาหกรรม เกษตรกรรม เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ประมงชายฝั่ง) และการคมนาคมขนส่งโดยการตั้งถิ่นฐานบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลเริ่มจากแหล่งชุมชนขนาดเล็กที่มีอาชีพประมงดั้งเดิม เชื่อมโยงด้านการค้าขายที่เกี่ยวข้อง และเมื่อมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการพัฒนาเศรษฐกิจ ชุมชนจึงขยายตัวเชื่อมโยงกับชุมชนข้างเคียงกลายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2554) การตั้งถิ่นฐานบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลของประเทศไทยครอบคลุมขอบเขตการปกครองใน 320 ตำบล จำแนกเป็นพื้นที่ด้านอ่าวไทย 239 ตำบล และพื้นที่ฝั่งอันดามัน 81 ตำบล ทั้งนี้การพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลมากจนเกินไปได้ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศและความเสื่อมโทรมของพื้นที่ชายฝั่งทะเล อาทิ ปัญหาความขัดแย้งในการใช้พื้นที่ ปัญหาการบุกรุกพื้นที่สาธารณะและป่าชายเลน ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งอย่างรุนแรงและต่อเนื่องทั้งจากการเปลี่ยนแปลงสภาพคลื่นลมตามธรรมชาติ พายุ และที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ ได้แก่ การก่อสร้างรุกล้ำลงในทะเล การถมทะเล การสร้างสิ่งก่อสร้างกีดขวางทางเดินของตะกอนทราย การใช้ประโยชน์ที่ดินที่ไม่เหมาะสม เป็นต้น ทั้งปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งส่วนใหญ่เกิดขึ้นบริเวณฝั่งอ่าวไทย มีอัตราการกัดเซาะรุนแรงเฉลี่ยมากกว่า 5.0 เมตรต่อปี ระยะทางรวม 180.9 กิโลเมตร อัตราการกัดเซาะระดับปานกลางเฉลี่ย 1.0 – 5.0 เมตรต่อปี ระยะทางรวม 305.1 กิโลเมตร (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ,2550) ทั้งนี้ส่วนใหญ่เป็นโครงสร้างป้องกันทางวิศวกรรม มีลักษณะการแก้ไขปัญหาเฉพาะจุด และในหลายๆ กรณีก่อให้เกิดผลกระทบในพื้นที่บริเวณใกล้เคียงอีกด้วย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พื้นที่ราบชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทยในเขตเทศบาลเมืองหัวหิน มีความยาวในแนวเหนือ-ใต้ตลอดแนวชายฝั่ง 20.55 กิโลเมตร ซึ่งตั้งแต่เขตพระราชวังไกลกังวลถึงบริเวณถนนดำเนินเกษมเป็นพื้นที่เอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ทำให้เมืองหัวหินเป็นพื้นที่ตากอากาศชายทะเลระดับสากลที่มีภาพลักษณ์ของความปลอดภัยสูงในชีวิตและทรัพย์สิน และเป็นพื้นที่ศูนย์กลางหลักทางเศรษฐกิจและการค้าการบริการของพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันตก ชุมชนหัวหินเริ่มพัฒนาจากเขตศูนย์กลางเมืองขยายตัวต่อเนื่องไปยังด้านเหนือและด้านใต้สองฝั่งถนนเพชรเกษม เมื่อมีความหนาแน่นสูงของย่านพาณิชยกรรมและบริการ การท่องเที่ยว (จากสนามบินบ่อฝ้ายถึงเขาตะเกียบ) ได้มีการขยายตัวของย่านชุมชนพักอาศัยมาทางฝั่งตะวันตกของทางรถไฟ แต่จากข้อจำกัดของกลุ่มเขาทางทิศตะวันตกและเขตทหารทางทิศใต้ ทำให้มีแนวโน้มทิศทางพัฒนาไปทางพื้นที่ตอนไปทางด้านตะวันตกในผ่านถนนสายหัวหิน-ทับใต้ (ปข.1052) เขตตำบลทับใต้

ในขณะที่ชุมชนเขาเต่าตั้งอยู่ทางด้านตอนใต้สุดของเขตเทศบาลเมืองหัวหินที่ดั้งเดิมมีการตั้งถิ่นฐานกระจายตัวอย่างเบาบางในรูปแบบชุมชนชนบทและเกษตรกรรม ชุมชนได้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างรวดเร็วเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2538 ต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2555) โดยมีการพัฒนาชุมชนพักอาศัยและสิ่งปลูกสร้างได้เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 18.45 ต่อปี อันเป็นการพัฒนาพื้นที่อสังหาริมทรัพย์เพื่อรองรับการท่องเที่ยวและการพักผ่อนตากอากาศรองรับการขยายตัวออกจากศูนย์กลางเมืองหัวหินเป็นส่วนใหญ่ และมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องจนเชื่อมโยงกับพื้นที่ในเขตอำเภอปราณบุรี อย่างไรก็ตามการขยายตัวเพิ่มขึ้นของอาคารและสิ่งปลูกสร้างในเขตชุมชนเขาเต่าที่มีอย่างกระจัดกระจาย ขาดการควบคุม ขาดความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานได้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมชุมชน อาทิ คุณภาพน้ำในอ่างเก็บน้ำมีความเสื่อมโทรม ได้ทำลายความเป็นพื้นที่เอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ พื้นที่ประมงชายฝั่งทะเลมีความอุดมสมบูรณ์ลดลง จนส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพประมงและความเป็นอยู่ของราษฎร ดังนั้นหากยังไม่มีการวางแผนการพัฒนาพื้นที่ชุมชนอย่างยั่งยืน จะส่งผลให้พื้นที่ชุมชนเขาเต่าประสบปัญหาด้านคุณภาพสภาพแวดล้อมชุมชน ส่งผลต่อภาพลักษณ์เมืองท่องเที่ยวและคุณภาพชีวิตของประชากรลดลง ดังนั้นการศึกษาแนวทางการสร้างชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษา ชุมชนเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ควรนำมาดำเนินการศึกษา เนื่องจากจะสามารถเป็นทางเลือกหนึ่งที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาองค์ประกอบของชุมชนได้อย่างยั่งยืนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ที่สามารถเป็นต้นแบบนำไปขยายผลสู่ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองหัวหินหรือชุมชนอื่นๆได้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สมมติฐาน

การสร้างชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงสามารถเป็นแนวทางเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้

คำถามวิจัย

การสร้างชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน มีแนวทางอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานภาพการเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชน

3. เสนอแนะแนวทางการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน ในบริเวณชุมชนเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

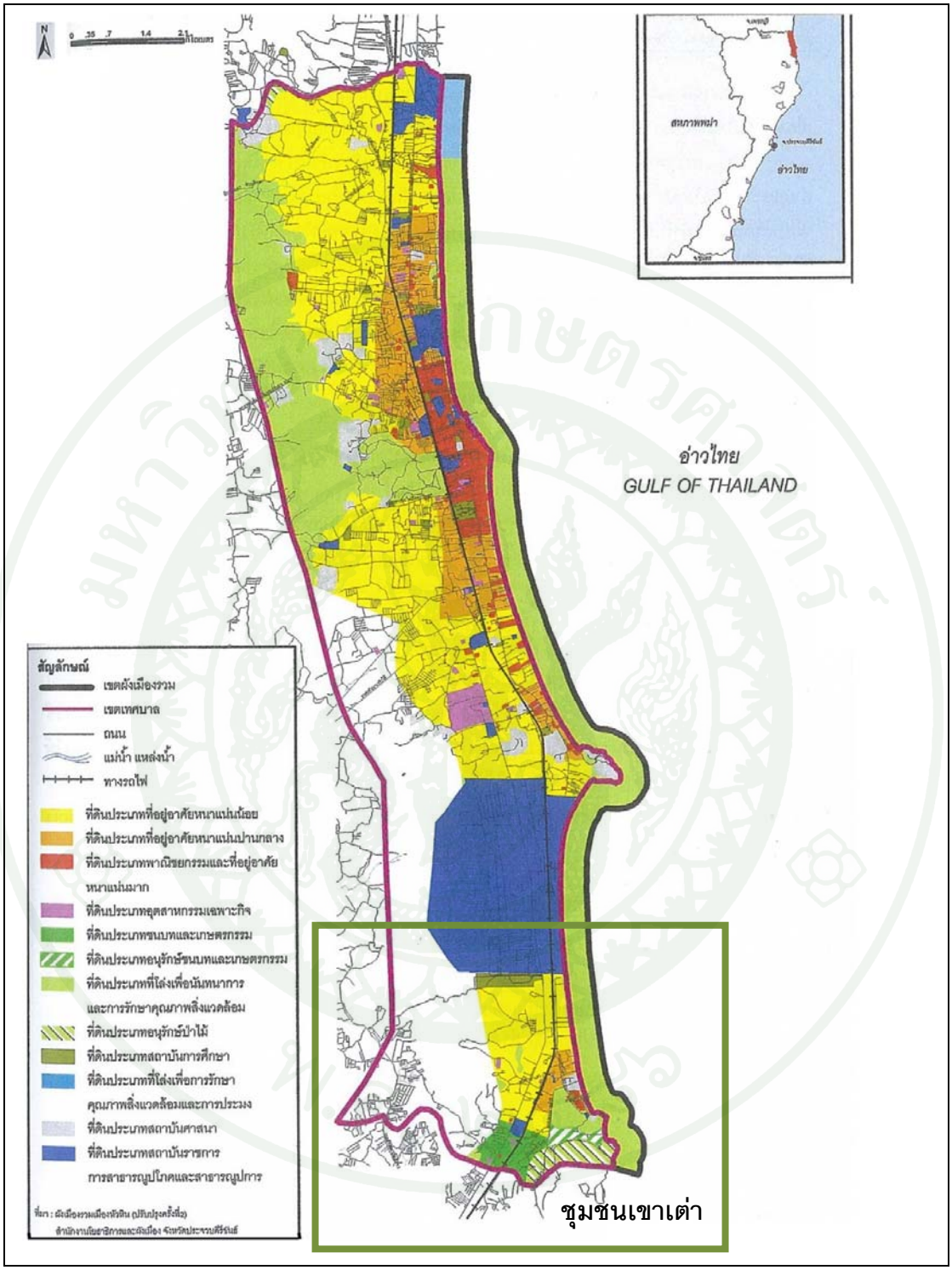
ขอบเขตของการศึกษา

จากความสำคัญของปัญหาและข้อกำหนดของวัตถุประสงค์ของการศึกษาสามารถนำมากำหนดขอบเขตการศึกษา ออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ขอบเขตทางด้านพื้นที่ศึกษา และขอบเขตทางด้านเนื้อหา แสดงรายละเอียดดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ศึกษาครอบคลุมพื้นที่ชุมชนเขาเต่า เขตเทศบาลเมืองหัวหิน อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ รวมพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 16.3 ตารางกิโลเมตร (แสดงรายละเอียดดังภาพที่ 1 และภาพที่ 2)

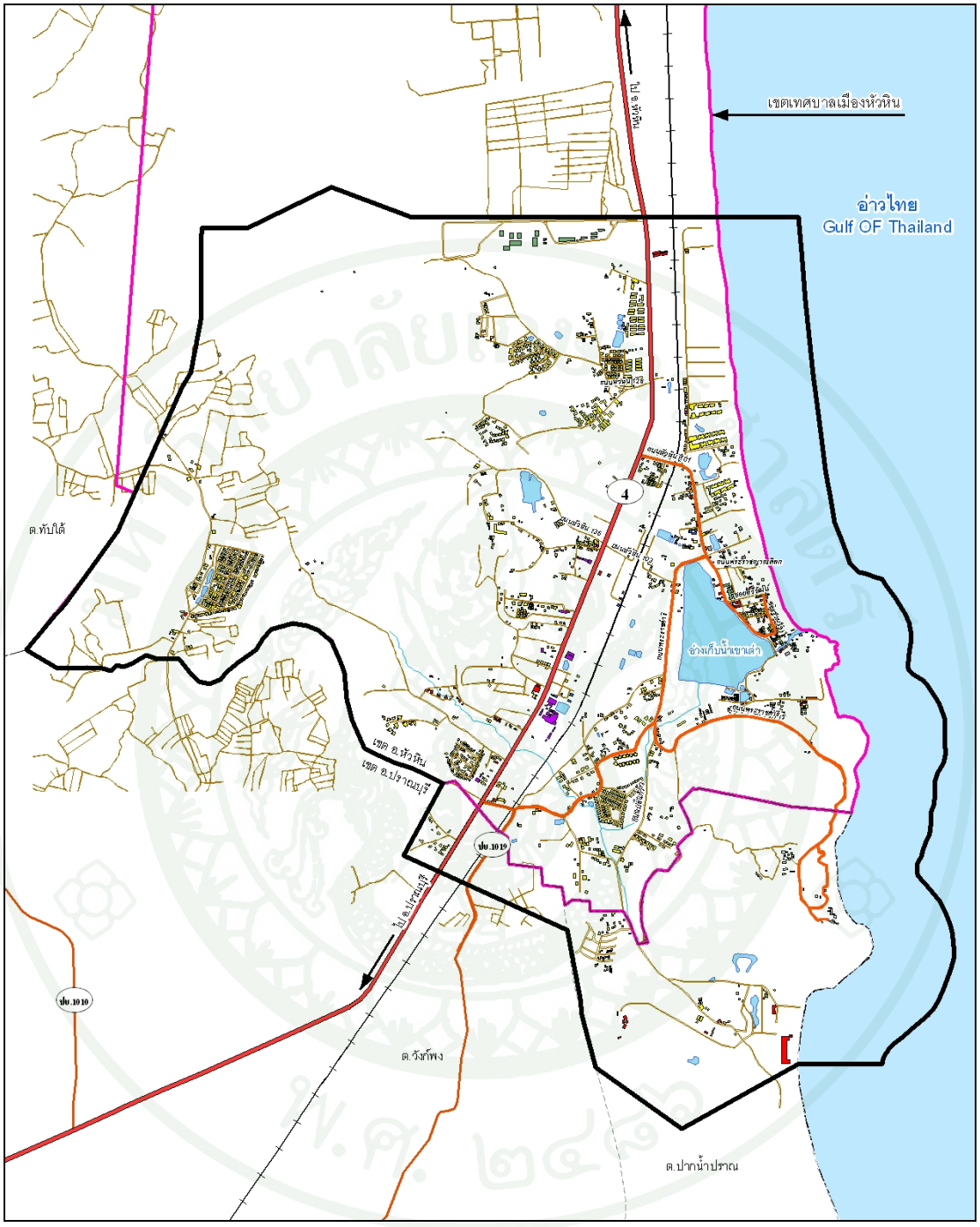
ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาพที่ 1 พื้นที่ศึกษา: ชุมชนเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ที่มา: กรมโยธาธิการและผังเมือง (2554)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาพที่ 2 ขอบเขตพื้นที่ชุมชนเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ที่มา: กรมโยธาธิการและผังเมือง (2554)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. ขอบเขตทางด้านเนื้อหา

2.1 ศึกษาตัวชี้วัดที่ดำเนินการโดยหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการประเมินสถานภาพของการเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

2.2 ศึกษาประเมินระดับสถานภาพการเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

2.3 ศึกษาประเด็นข้อเสนอแนะการพัฒนาชุมชนสำหรับการเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในบริบทของชุมชนเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

วิธีการดำเนินการศึกษา

ในการศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษา ชุมชนเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีรายละเอียดของขั้นตอนการศึกษาดังนี้

1. ศึกษาสภาพทั่วไปของวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน และศึกษาสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ในบริเวณพื้นที่ศึกษา

2. ศึกษาทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการตั้งถิ่นฐาน ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาอย่างยั่งยืนเพื่อสร้างกรอบแนวความคิดในการศึกษา

3. ศึกษาตัวชี้วัดที่เป็นตัวแปรประกอบการวิเคราะห์ระดับสถานภาพและสำหรับเป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืนของชุมชนเขาเต่า

4. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทั้งหมดนำมาสรุปผลและจัดทำข้อเสนอแนะต่อไป

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

จากข้อกำหนดวัตถุประสงค์และขอบเขตของการศึกษาในครั้งนี้สามารถนำมากำหนดเป้าหมายที่จะได้จากการวิจัย ดังนี้

1. ทราบถึงตัวชี้วัดเกี่ยวข้องในการประเมินระดับสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างเหมาะสม

2. ทำให้ทราบถึงแนวทางการประเมินระดับความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของพื้นที่ชุมชนเขาเต่า ที่เหมาะสมกับบริบทและความต้องการของประชาชนในพื้นที่

3. ทำให้มีแนวทางการปรับปรุง ฟื้นฟูลักษณะทางกายภาพของชุมชนได้อย่างเหมาะสมกับสภาพของพื้นที่ ในเขตชุมชนเขาเต่า ทำให้เกิดแนวทางการสร้างชุมชนเพื่อพัฒนาพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน และสามารถนำไปเป็นแนวทางการสร้างชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่อื่น หรือพื้นที่ใกล้เคียงได้

นิยามศัพท์หรือความหมายของคำที่ใช้ในการศึกษา

ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ชุมชนที่มีการพัฒนาอย่างพอประมาณ มีเหตุผล และมีระบบภูมิคุ้มกัน ซึ่งในด้านความพอประมาณให้มีการเพิ่มแหล่งงานหรือแหล่งรายได้ให้มีขึ้นภายในชุมชน ส่วนในด้านความมีเหตุผลให้มีการวางแผนระดับการใช้ทรัพยากรในชุมชนที่เหมาะสม และการมีภูมิคุ้มกันให้มีการยกระดับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการทางสังคมให้เพียงพอ โดยมีแหล่งความรู้ การส่งเสริมด้านคุณธรรมให้พร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาวะของสังคมโลกที่มีขึ้นอย่างรวดเร็ว

การพัฒนาอย่างยั่งยืน สำหรับแนวทางการพัฒนาชุมชนเขาเต่า หมายถึง การพัฒนาที่ครอบคลุมใน 3 มิติ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูลกัน โดยมิติทางสังคมให้มีการยกระดับการพัฒนาการบริการทางสังคมอย่างเพียงพอโดยผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วม ในมิติทางเศรษฐกิจ เน้นการพัฒนาพื้นที่สร้างความมั่นคงทางรายได้ภายในชุมชน และในมิติสิ่งแวดล้อมเน้นการรักษาคุณภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในระดับมาตรฐาน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

แนวทางการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา ชุมชนเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้ศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้ 1.องค์ประกอบชุมชนเขาเต่าเบื้องต้น 2.ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน 3.แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 4.ตัวชี้วัดองค์ประกอบชุมชน/หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และ 5.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ข้อมูลพื้นฐานชุมชนเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

1. พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนเขาเต่า

“ชุมชนบ้านเขาเต่า” อยู่ในเขตปกครองเทศบาลเมืองหัวหิน อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นหมู่บ้านเล็กๆ ติดทะเลใกล้เขาที่มีรูปร่างลักษณะเหมือนเต่า ห่างจากตัวเมืองประมาณ 13 กิโลเมตร ตามเส้นทางแยกจากถนนเพชรเกษมกิโลเมตรที่ 243–244 เลี้ยวซ้ายข้ามทางรถไฟไปอีกประมาณ 1 กิโลเมตร และห่างจากเมืองปราณบุรีตามถนนเพชรเกษม ประมาณ 12.6 กิโลเมตร การเข้าถึงชุมชนเขาเต่าโดยการเดินทางตามเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 เข้าสู่ถนนเขาเต่าหรือซอยหัวหิน 101เป็นชุมชนหนึ่งในเทศบาลเมืองหัวหิน ในปี พ.ศ. 2555 มีประชากรรวม 2,747 คน จำนวนครัวเรือน 874 หลัง

ชุมชนเขาเต่า เดิมชาวบ้านเขาเต่ามีอาชีพประมงที่มีการสืบทอดต่อมาในปัจจุบัน โดยเศรษฐกิจพื้นฐานของชุมชนมาจากการประมง เกษตรกรรม และรับจ้างทั่วไป รวมถึงคุณภาพดินไม่เอื้ออำนวยต่อการเพาะปลูกและไม่มีแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค การทำประมง ทำให้ชาวเขาเต่าส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ความเป็นอยู่ยากลำบาก ประกอบกับเส้นทางคมนาคมไม่สะดวก เป็นดินเลนมีหลุมบ่อ ทำให้ระดับการพัฒนาต่ำกว่าพื้นที่อื่นๆ ในเทศบาลเมืองหัวหิน

ประวัติศาสตร์การพัฒนาชุมชนเขาเต่าเริ่มต้นในปี พ.ศ.2496 เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเสด็จพระราชดำเนินยังทุ่งตะกาดเขาเต่า (ทุ่งตะกาด เป็นภาษาท้องถิ่น หมายถึงพื้นที่ที่น้ำทะเลขึ้น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มาถึงเมื่อเวลาน้ำขึ้นน้ำลงทำให้พื้นที่กลายเป็นเลน) โดยรถยนต์พระที่นั่งจมเลนไม่สามารถนำรถขึ้นได้จากกำลังของเครื่องยนต์ แต่ด้วยกำลังแรงช่วยเหลือจากเด็กนักเรียนและชาวบ้านเขาเต่าที่อยู่ใกล้เคียงที่พยายามเข็นรถขึ้นจนสำเร็จ ในระหว่างเวลานั้นทรงทอดพระเนตรเห็นความเป็นอยู่ที่ลำบากของชาวบ้าน เนื่องจากไม่มีแหล่งน้ำดิบในพื้นที่ จึงจำเป็นต้องมีการจัดหาแหล่งน้ำดิบ ที่เพียงพอกับความต้องการใช้ตลอดของชาวเขาเต่าได้ตลอดทั้งปี

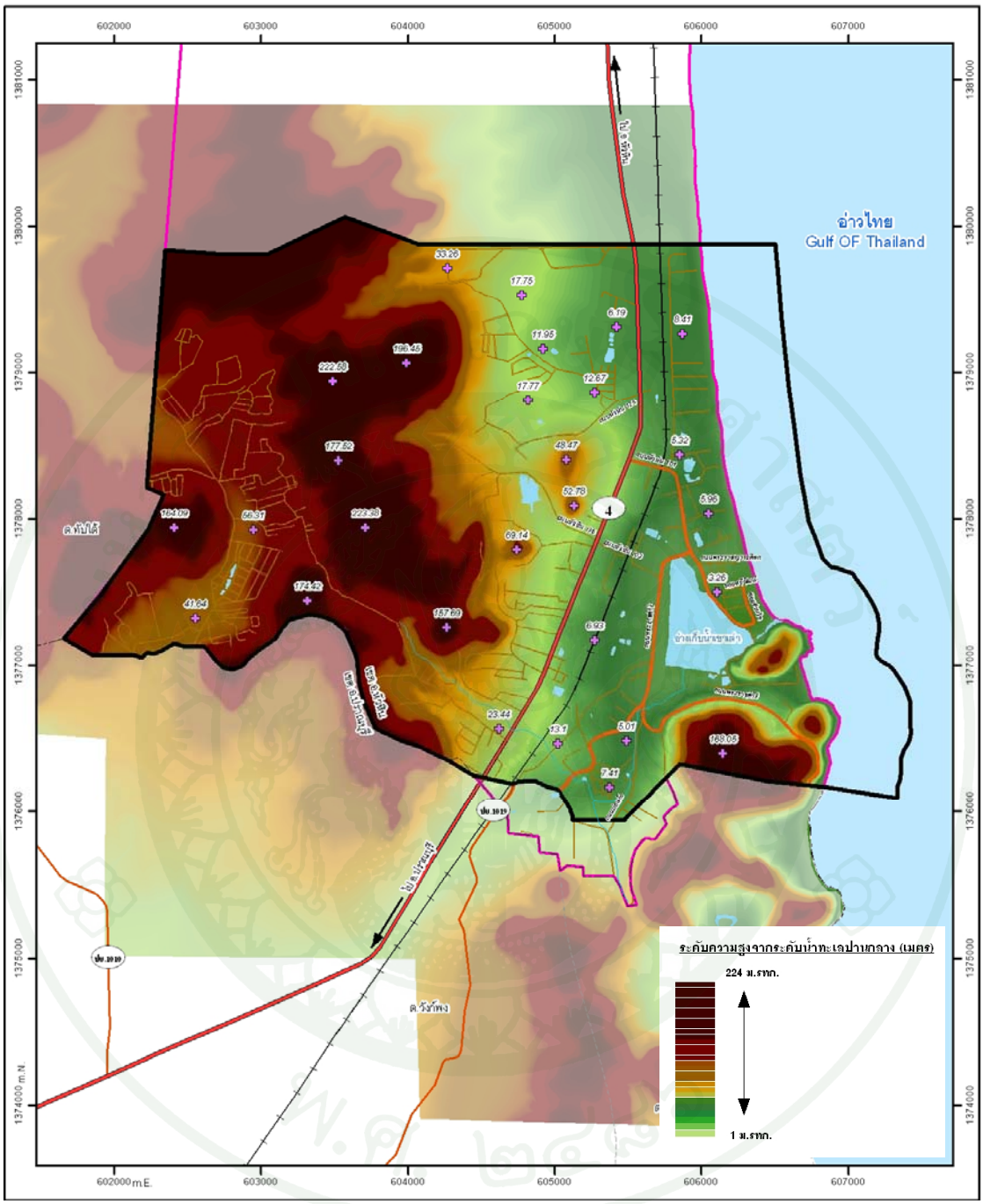
ในปี พ.ศ. 2506 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีพระราชดำริเรื่องการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำในพื้นที่หมู่บ้านเขาเต่า โดยพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวน 60,000 บาท แก่กรมชลประทาน เพื่อการก่อสร้างทำนบดินปิดกั้นน้ำทะเลไม่ให้ไหลลงสู่ทะเล ก่อเกิดเป็นอ่างเก็บน้ำสำหรับชาวบ้านที่สามารถได้ใช้ทั้งการอุปโภคบริโภค การประมง รวมทั้งการเพาะปลูกพืชบริเวณตะกาดนั้น ทรงพระราชทานนามว่า “อ่างเก็บน้ำเขาเต่า” ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของโครงการพระราชดำริ ด้านการพัฒนาแหล่งน้ำแห่งแรกของประเทศไทย นำมาสู่คุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนชุมชนเขาเต่าและพื้นที่โดยรอบ ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

2. ลักษณะทางกายภาพชุมชนเขาเต่า

พื้นที่ชุมชนเขาเต่า ด้านทิศเหนือและตอนกลางจะมีลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเล บริเวณด้านทิศตะวันตกเป็นพื้นที่ลาดเชิงเขา และพื้นที่ทิศใต้เป็นพื้นที่ภูเขาและที่ลาดเชิงเขา (เขาเต่าและเขาทุ่งทรายใหญ่) ส่วนพื้นที่ทางด้านตะวันออกจรดทะเลอ่าวไทย มีอ่างเก็บน้ำเขาเต่าอยู่บริเวณตอนกลางพื้นที่ชุมชน ที่มีแนวถนนเพชรเกษมและเส้นทางรถไฟสายใต้ผ่านกลางพื้นที่ชุมชน โดยแบ่งชุมชนเขาเต่าเป็นพื้นที่ตอนในและพื้นที่ชายฝั่งทะเล โดยที่ตั้งชุมชนดั้งเดิมของพื้นที่เขาเต่าจะอยู่บริเวณเนินทรายชายฝั่งเชิงเขาเต่า และมีการขยายตัวตามแนวเหนือ-ใต้อย่างต่อเนื่อง รวมถึงจะกระจายตัวออกไปตามแนวถนนสายหลัก (ถนนเพชรเกษม)

2.1 ภูมิประเทศ เป็นพื้นที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเล ด้านทิศตะวันตกเป็นที่ลาดเชิงเขา (เขาอีหรุ่น) เทลาดเอียงไปทาง ทิศตะวันออกลงสู่ทะเลอ่าวไทย มีถนนเพชรเกษมและทางรถไฟสายใต้กั้นขวางระหว่างความลาดเอียง มีอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่อยู่กลางชุมชน พื้นที่ด้านทิศเหนือมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบชายฝั่งทะเลตลอดแนว ส่วนทางด้านทิศใต้ติดกับภูเขาทุ่งทรายใหญ่ และพื้นที่ราบเชิงเขา สภาพพื้นที่บริเวณชุมชนบ้านเขาเต่าตั้งอยู่บนเนินทรายชายฝั่ง (Sand Dune) โดยพื้นที่ฝั่งตะวันตกถัดจากเนินทรายเป็นพื้นที่ราบน้ำทะเลท่วมถึง เดิมเรียกว่า “ทุ่งตะกาดเขาเต่า” ในปัจจุบันเป็นพื้นที่อ่างเก็บน้ำเขาเต่า (ภาพที่ 3)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาพที่ 3 ระดับความสูงของพื้นที่ชุมชนเขาเต่า

ที่มา: กรมโยธาธิการและผังเมือง (2554)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

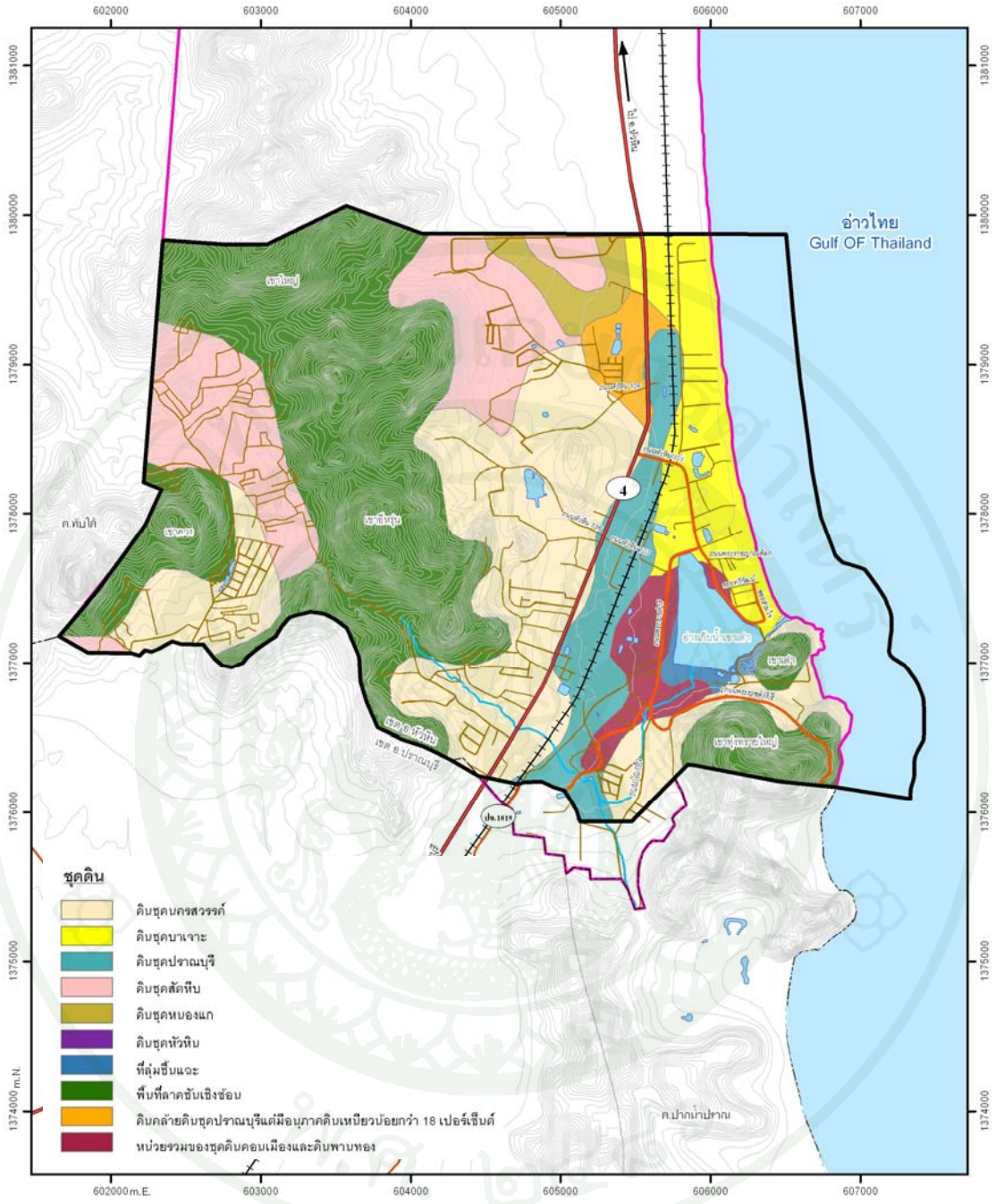
2.2 ภูมิอากาศ ได้รับอิทธิพลทั้งจากลมมรสุมประจำปีและลมพายุจร ลมมรสุมประจำปีที่พัดผ่านประกอบด้วย ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ภูมิอากาศในบริเวณพื้นที่จึงแบ่งได้เป็น 3 ฤดู คือ ฤดูฝน เริ่มต้นราวกลางเดือนพฤษภาคมและสิ้นสุดในเดือนตุลาคม ฤดูหนาวเริ่มต้นในเดือนพฤศจิกายนจนถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์ และฤดูร้อนเริ่มในช่วงปลายเดือนกุมภาพันธ์และสิ้นสุดประมาณกลางเดือนพฤษภาคม ปริมาณฝนที่ตรวจวัดได้ที่สถานีตรวจอากาศอำเภอหัวหิน มีค่าเฉลี่ยรายปีเท่ากับ 957.2 มม. เดือนตุลาคมเป็นเดือนที่มีฝนตกมากที่สุดคือ มีค่าเฉลี่ยรายเดือน 246.2 มม. ส่วนเดือนธันวาคมมีฝนตกน้อยที่สุดคือมีค่าเฉลี่ยรายเดือนเท่ากับ 8.5 มม. และปริมาณฝนสูงสุดที่ตกภายในวันเดียววัดได้ถึง 298.5 มม. ซึ่งเกิดขึ้นในเดือนพฤศจิกายน

2.3 ป่าไม้ ในพื้นที่ชุมชนเขาเต่ามีพื้นที่ป่าไม้รวม 7.48 ตารางกิโลเมตร โดยทั้งหมดมีสภาพเป็นป่าผสมผลัดใบและป่าเบญจพรรณ โดยได้ทั้งในบริเวณเขาเต่า เขาทุ่งทรายใหญ่ และเขาอีหรุ่น พันธุ์ไม้ที่มีสำคัญในพื้นที่นี้ ได้แก่ ประดู่ อินทนิล เสี้ยว สนทะเล และสะเดา เป็นต้น

2.4 ดิน จากการวิเคราะห์ชุดดินจากข้อมูลของกรมพัฒนาที่ดิน พบว่า ประเภทชุดดินที่พบมากที่สุด ได้แก่ ชุดดินนครสวรรค์ พื้นที่ 5.046 ตร.กม. (ร้อยละ 30.37 ของพื้นที่) รองลงมาคือ ดินพื้นที่บริเวณพื้นที่ลาดชันเชิงซ้อน พื้นที่ 5.908 ตร.กม. และชุดดินสัตหีบ พื้นที่ 1.630 ตร.กม เป็นต้น (ภาพที่ 4)โดยคุณสมบัติโดยทั่วไปของพื้นที่บริเวณนี้ คือ เป็นชนิดดินเค็ม เพราะมีเกลือผสมอยู่ค่อนข้างมาก และดินมีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างต่ำ พืชที่ขึ้นได้ส่วนใหญ่จะเป็นพืชที่ทนเค็มและทนแล้ง อาทิ กระถินณรงค์ ขี้เหล็ก ฝรั่ง ยูคาลิปตัส และมะม่วงหิมพานต์ เป็นต้น

2.5 แหล่งน้ำและปัญหาคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำ พื้นที่ชุมชนเขาเต่า เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำขนาดเล็กที่เกิดจากแนวเทือกเขาขนานชายฝั่งทะเลแคบๆ และแนวเทือกเขานี้มาบรรจบกับชายฝั่งทะเลบริเวณเขาทรายใหญ่ ลำน้ำธรรมชาติที่เกิดขึ้นจึงเป็นลำห้วยขนาดเล็กสายสั้นๆ ความยาวประมาณ 3 กม. ไหลลงสู่ทะเลมีลำน้ำหลักเพียงสายเดียวคือ ห้วยเขาเต่า การระบายน้ำในบางพื้นที่จึงเป็นการระบายน้ำมาตามความลาดเทของพื้นที่ลงสู่ทะเล

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาพที่ 4 ชุดดินบริเวณพื้นที่ชุมชนเขาเต่า

ที่มา: กรมโยธาธิการและผังเมือง (2554)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ชุมชนมีอ่างเก็บน้ำเขาเต่าอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นเขื่อนดินปิดกั้นลำตะกาด ความจุเก็บกักที่ระดับน้ำเก็บกัก 600,000 ลบ.ม. ปัญหาคุณภาพน้ำของอ่างเก็บน้ำเขาเต่ามีคุณภาพต่ำมาก โดยสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 8 ราชบุรี ได้ดำเนินการเฝ้าระวังคุณภาพน้ำ ระหว่าง พ.ศ.2551-2555 รวมจำนวน 9 ครั้ง พบว่า ค่าออกซิเจนละลายน้ำ (DO) อยู่ระหว่าง 1.3 ถึง 6.58 และค่าออกซิเจนที่ถูกใช้โดยสิ่งมีชีวิตอยู่ในน้ำเป็นเวลา 5 วัน (BOD) อยู่ระห่าง 1.1 ถึง 4.8 ค่าความเป็นกรด-ด่าง อยู่ระหว่าง 7.57 ถึง 9.36 มีแนวโน้มของความเป็นด่างอย่างแรง ซึ่งเป็นอันตรายต่อการดำรงชีวิตของสัตว์น้ำและเป็นอุปสรรคต่อการใช้ประโยชน์ต่างๆ ค่าความขุ่นอยู่ระหว่าง 2 ถึง 55 NTU ยังอยู่ในเกณฑ์ปกติแต่มีแนวโน้มขุ่นมากขึ้น ค่าความนำไฟฟ้ามากกว่า 2,000 ถึง 4,470 ไมโครซีเมนต์ต่อเซนติเมตร และค่าความเค็ม (Salinity) ส่วนใหญ่เกิน 1.0 ถึง 2.7 ppt ซึ่งเป็นน้ำกร่อยไม่เหมาะสมในการนำมาเป็นน้ำดิบผลิตประปาหรือเพื่อการชลประทาน ซึ่งจะส่งผลต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของพืช สาเหตุหลักคาดว่าประสบปัญหาจากปัญหาน้ำเสียจากชุมชนไหลลงอ่างเก็บน้ำเขาเต่าโดยตรงโดยไม่มีการดักน้ำเสียไปบำบัดเสียก่อน การเลี้ยงปลาในกระชังทำให้คุณภาพน้ำในอ่างเก็บน้ำต่ำลง จากสภาพเดิมของพื้นที่อ่างเก็บน้ำเขาเต่า ซึ่งเป็นที่ราบน้ำทะเลเคยท่วมถึง (Former Tidal Flat) เกิดจากการทับถมของตะกอนน้ำกร่อย (Brackish Water Deposits) และตะกอนน้ำทะเล (Marine Deposits) หรือกล่าวได้ว่าเป็นพื้นที่ดินเค็ม และมีน้ำเค็มจากทะเลแทรกตัวทางชั้นดินทรายเข้ามาในอ่างเก็บน้ำ ทำให้น้ำกร่อยได้ จึงต้องรักษาระดับน้ำในอ่างเก็บน้ำให้สูงกว่าระดับน้ำทะเลอยู่เสมอ

แนวทางการแก้ไขปัญหาอ่างเก็บน้ำเขาเต่าซึ่งประสบปัญหาคุณภาพน้ำกร่อยไม่เหมาะสมสำหรับอุปโภคบริโภคและไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์ด้านเกษตรกรรม ควรทำการก่อสร้างปรับปรุงมิให้น้ำทะเลแทรกตัวซึมเข้ามาในอ่างเก็บน้ำได้ ควรพิจารณาเส้นทางไหลของน้ำเพื่อรวบรวมน้ำท่าจากพื้นที่รับน้ำข้างเคียงของพื้นที่รับน้ำของอ่างเก็บน้ำเขาเต่า เป็นการเพิ่มปริมาณน้ำต้นทุนให้กับอ่างเก็บน้ำเขาเต่า

2.6 พื้นที่เสี่ยงภัย ชุมชนเขาเต่า พื้นที่จะประสบปัญหาภัยแล้งเนื่องจากเป็นเขตเงาฝนและเป็นพื้นที่เสี่ยงต่อคลื่นลม พายุซัดฝั่ง และการกัดเซาะชายฝั่งทะเล มีความรุนแรงในระดับปานกลาง ได้แก่ หาดเขาเต่า วัดเขาเต่า ซึ่งปัจจุบันหน่วยงานของรัฐได้แก้ไขปัญหาและลดการกัดเซาะชายฝั่งด้วยการก่อสร้างเขื่อนป้องกันการกัดเซาะบริเวณริมชายหาด (หลังวัดเขาเต่า)

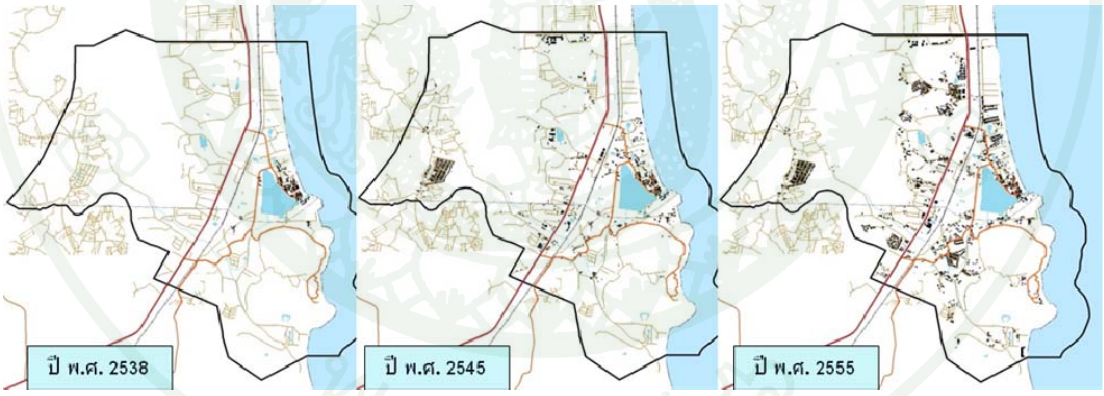
ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

3. วิวัฒนาการการตั้งถิ่นฐานและรูปแบบของชุมชน

ชุมชนเขาเต่าเป็นชุมชนหนึ่งในเทศบาลเมืองหัวหิน ในปี พ.ศ. 2555 มีประชากรรวม 2,747 คน จำนวนครัวเรือน 874 หลัง การเข้าถึงชุมชนเขาเต่าโดยการเดินทางตามเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 เข้าสู่ถนนเขาเต่าหรือซอยหัวหิน 101 รูปแบบชุมชนจากเดิมเป็นชุมชนประมงเล็กๆ

การตั้งถิ่นฐานของชุมชน มีการกระจุกตัวหนาแน่นปานกลาง บริเวณพื้นที่ริมชายฝั่งทะเล (ชุมชนบ้านเขาเต่าดั้งเดิม) บริเวณถนนเขาเต่า ซอยทวีวัฒน์ ซอยรวมใจ และซอยพระราชญาณดิลก โดยมีแนวโน้มการขยายตัวของชุมชนพักอาศัยออกไปจากบริเวณที่ตั้งชุมชนเดิม (ภาพที่ 5)

- ด้านทิศเหนือจะเป็นการพัฒนาชุมชนพักอาศัยแบบอาคารสูงติดพื้นที่ชายฝั่งทะเลเขาเต่า จรดถนนเลียบทางรถไฟ โดยกลุ่มทุนพัฒนาอสังหาริมทรัพย์
- ด้านทิศใต้และพื้นที่ตอนในของชุมชนเขาเต่าจะมีการตั้งถิ่นฐานแบบกระจัดกระจาย โดยจะคำนึงถึงการอยู่ใกล้เส้นทางคมนาคมเป็นลำดับ

ภาพที่ 5 วิวัฒนาการการตั้งถิ่นฐานและรูปแบบของชุมชนในอดีตถึงปัจจุบัน
ที่มา: กรมโยธาธิการและผังเมือง (2554)

ชุมชนเขาเต่ามีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป จากพระราชกรณียกิจที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระราชทานให้ ประกอบกับเป็นชุมชนริมชายฝั่งทะเลที่มีภูมิประเทศสวยงาม สงบร่มรื่นและมีความเป็นส่วนตัวสูง ทำให้เกิดขยายพื้นที่การพัฒนาจากเมืองหัวหินสู่ชุมชนเขาเต่า ทั้งการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก ร้านค้า อาคารพาณิชยกรรม ที่พักตากอากาศ และหมู่บ้าน การจัดสรรที่ดินสำหรับนักท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (Long Stay)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

4. ลักษณะทางประชากรและสังคม

4.1 ประชากร ในปี พ.ศ. 2554 ชุมชนเขาเต่ามีประชากรจำนวน 2,747 คน เพิ่มขึ้นจากจำนวนประชากร ในปี พ.ศ. 2552 คิดเป็นร้อยละ 10.85 โดยสัดส่วนเพศหญิงมีมากกว่าเพศชาย ประชากรในพื้นที่เขาเต่าปัจจุบันสามารถจำแนกเป็นเพศชายจำนวน 1,263 คน (ร้อยละ 45.98) และเพศหญิงจำนวน 1,484 คน (ร้อยละ 54.02) จำนวนครัวเรือนทั้งหมดมี 874 หลังคาเรือน เพิ่มขึ้นจากจำนวนครัวเรือน ในปี พ.ศ. 2552 คิดเป็นร้อยละ 34.18 ส่วนอัตราการเกิดและการตายมีอัตราที่ลดลง (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 จำนวนประชากร หลังคาเรือน การเกิด และการตายในชุมชนเขาเต่า ปี พ.ศ. 2554

ปี พ.ศ.	จำนวนประชากร (คน)			หลังคาเรือน	ขนาดครัวเรือน (คน/หลังคาเรือน)	การเกิด		การตาย	
	ชาย	หญิง	รวม			การเกิด	อัตราการเกิด /1,000 คน	การตาย	อัตราการตาย /1,000 คน
ปี 2552	1,069	1,175	2,244	589	3.80	33	14.71	5	2.23
ปี 2553	1,091	1,236	2,327	629	3.69	38	16.33	7	3.01
ปี 2554	1,263	1,484	2,747	874	3.14	26	10.16	4	1.56
ร้อยละการเปลี่ยนแปลง ปี 2552-2554	10.85	17.02	14.08	34.18					

ที่มา: โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านเขาเต่า (สถานีอนามัยเขาเต่า) (2555)

4.2 ความหนาแน่นประชากร ชุมชนเขาเต่ามีความหนาแน่นประชากรคิดเป็น 191.69 คนต่อตารางกิโลเมตร เพิ่มขึ้นเร็วกว่าความหนาแน่นของประชากรต่อตารางกิโลเมตรเฉลี่ยทั้งจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ประมาณ 3 เท่า ในขณะที่ขนาดของครัวเรือนของชุมชนเขาเต่า มีแนวโน้มลดลงจาก 3.80 คนต่อครัวเรือน เป็น 3.14 คนต่อครัวเรือน ระหว่างปี 2552-2554

4.3 โครงสร้างประชากร เมื่อพิจารณาโครงสร้างประชากรในชุมชนเขาเต่า พบว่า เป็นวัยเด็ก (0-14 ปี) วัยทำงาน (15-64 ปี) และวัยสูงอายุ (65 ปีขึ้นไป) จำนวน 588 : 1,968 : 191 คน คิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 21 : 72 : 7 โดยประชากรวัยเด็กและวัยสูงอายุต้องพึ่งพิง (ทางเศรษฐกิจ) ประชากรวัยทำงาน พบว่า ในชุมชนเขาเต่าวัยเด็กมีอัตราการพึ่งพิงร้อยละ 29.88 และวัย

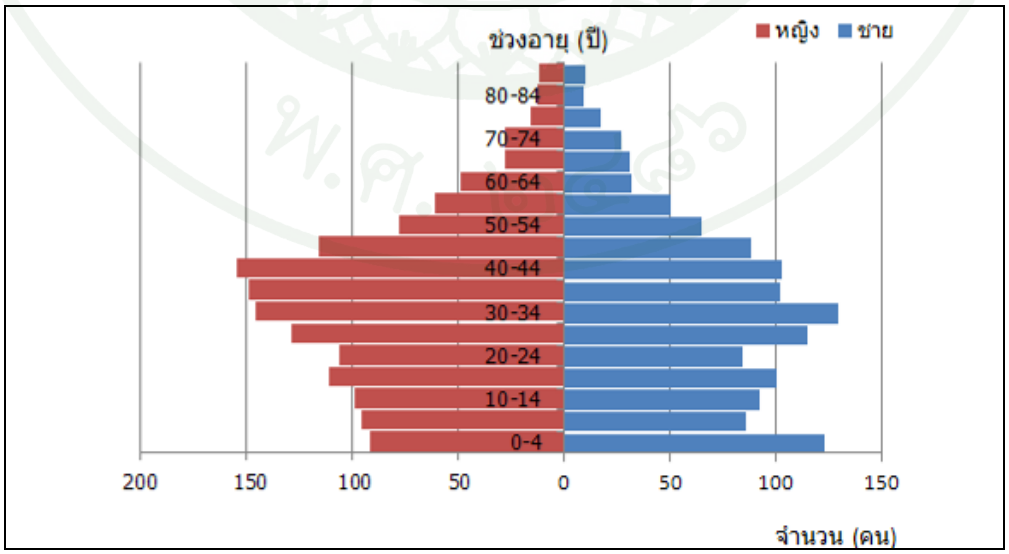
ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สูงอายุมีอัตราการพึ่งพิง ร้อยละ 9.71 โดยประชากรวัยแรงงานต้องแบกรับภาระของประชากรวัยพึ่งพิงในอัตราส่วนร้อยละ 39.58 (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 โครงสร้างประชากรชุมชนเขาเต่า ปี พ.ศ. 2554

กลุ่มอายุ (ปี)	เพศชาย		เพศหญิง		รวมประชากร		อัตราส่วนพึ่งพิง
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	(ร้อยละ)
วัยเด็ก (0-14 ปี)	301	23.83	287	19.34	588	21.41	29.88
วัยทำงาน (15-64 ปี)	868	68.73	1,100	74.12	1,968	71.64	-
วัยสูงอายุ (65 ปีขึ้นไป)	94	7.44	97	6.54	191	6.95	9.71
รวม	**1,263**	**45.98**	**1,484**	**54.02**	**2,747**	**100**	**39.58**

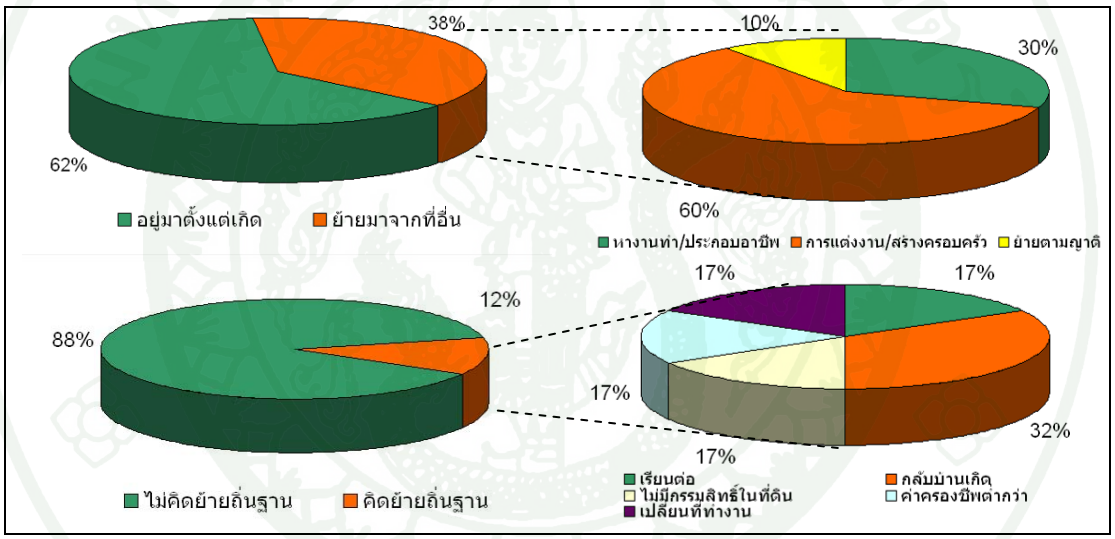
ในพื้นที่ชุมชนเขาเต่าเป็นไปในทิศทางเดียวกับโครงสร้างประชากรไทย กล่าวคือ ผู้ที่มีอายุระหว่าง 30-49 ปี โดยเฉพาะสตรีซึ่งเป็นคนกลุ่มหลักของพื้นที่ในปัจจุบัน กำลังจะเคลื่อนไปเป็นกลุ่มผู้สูงอายุในอนาคตอันใกล้ ชี้ให้เห็นว่ามีแนวโน้มที่ชุมชนจะขาดแคลนแรงงาน และจะก่อให้เกิดภาวะพึ่งพิงทางแรงงานจากคนสูงอายุในพื้นที่ภายในอีก 20 ปีข้างหน้า และเป็นที่น่าสังเกตว่าจำนวนประชากรเพศชาย อายุระหว่าง 0-4 ปี กลับลดลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งต่างจากข้อมูลด้านสาธารณสุขที่ระบุว่าอัตราการเสียชีวิตของประชากรวัยเด็กในพื้นที่ได้ลดลงแล้ว ด้วยเหตุนี้ทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจในอนาคตของพื้นที่จึงจำเป็นต้องเป็นเศรษฐกิจที่พึ่งพิงแรงงานสตรีและผู้สูงอายุเป็นหลัก (ภาพที่ 6)

ภาพที่ 6 โครงสร้างประชากรในชุมชนเขาเต่า ปี พ.ศ. 2554

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

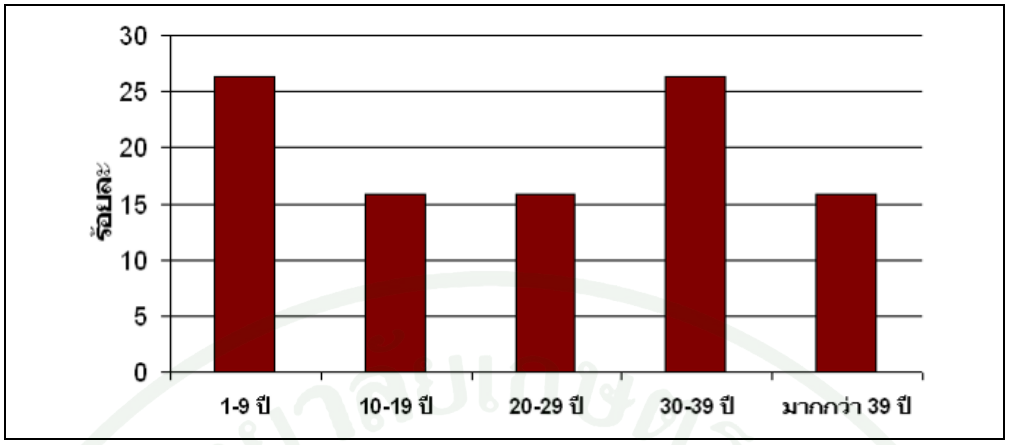
4.4 ภูมิลำเนาและการย้ายถิ่น จากการสำรวจประชากรในพื้นที่ชุมชนเขาเต่า พบว่า ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาในพื้นที่ (ร้อยละ 62) ในขณะที่ผู้ที่มีภูมิลำเนาอื่นย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่แถบนี้ มีอายุหลากหลายตั้งแต่ 1-40 ปี (ร้อยละ 38) โดยถิ่นต้นทางของผู้ย้ายถิ่นเข้ามาในพื้นที่เขาเต่ามากที่สุดคือจังหวัดเพชรบุรี รองลงมาคือเมืองประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดอุดรธานี และกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่ย้ายมาอยู่ได้ 30-40 ปีที่แล้ว เหตุผลของการย้ายมาอยู่ในพื้นที่ 3 อันดับแรก ได้แก่ การย้ายตามครอบครัว (ร้อยละ 60) ย้ายมาประกอบอาชีพ (ร้อยละ 30) และการติดตามญาติ (ร้อยละ 10) ตามลำดับ ซึ่งร้อยละ 80 ของประชากรที่ย้ายถิ่นเข้ามา ยังไม่คิดที่จะย้ายออกไปจากพื้นที่ในอนาคตอันใกล้นี้ แต่ถ้าถามถึงถิ่นปลายทางในกรณีที่คิดจะอพยพย้ายไปอยู่ ส่วนใหญ่ของผู้ให้สัมภาษณ์ระบุว่าประสงค์จะย้ายไปจังหวัดเพชรบุรี (ร้อยละ 34) โดยมีเหตุผลหลัก คือ กลับไปอยู่บ้าน เปลี่ยนงาน ศึกษาต่อ และการไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ตนอยู่ในปัจจุบัน (ภาพที่ 7)

ภาพที่ 7 การย้ายถิ่นของประชากรในพื้นที่ชุมชนเขาเต่า

สำหรับระยะเวลาการย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในพื้นที่ชุมชนเขาเต่านั้น พบว่าประชากรในพื้นที่มีระยะเวลาการย้ายถิ่นเข้ามาทั้งระยะสั้น ระยะปานกลาง และระยะยาว กล่าวคือ ช่วงเวลาตั้งแต่ 1 ปี จนถึงมากกว่า 40 ปี โดยส่วนมากมีระยะเวลาการย้ายถิ่นเข้ามาในพื้นที่ระหว่าง 1 – 9 ปี และระหว่าง 30 – 39 ปี ในสัดส่วนที่เท่าๆ กัน (ร้อยละ 25) (ภาพที่ 8)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาพที่ 8 ระยะเวลาการย้ายถิ่นเข้าของประชากรในพื้นที่ชุมชนเขาเต่า

4.5 ประชากรแฝง ผลจากการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ภาคสนามในพื้นที่ชุมชนเขาเต่า ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2555 พบว่า มีประชากรแฝงในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับประชากรในพื้นที่ โดยเป็นกลุ่มที่เข้ามาทำกิจกรรมชั่วคราวในพื้นที่ ได้แก่ แรงงานต่างด้าวในภาคก่อสร้าง และนักเรียนในพื้นที่ใกล้เคียง ดังที่มีข้อมูลแสดงในบันทึกของสถานีอนามัยเขาเต่าที่ระบุว่า เมื่อมีการทำการก่อสร้างบริเวณพื้นที่ทางตอนเหนือของชุมชน เช่น กลุ่มอาคารโครงการที่พักอาศัย บ้านเอื้ออาทร และทหารที่ประจำการในพื้นที่ ทำให้จำนวนครัวเรือนในพื้นที่เพิ่มสูงขึ้นประมาณ 800 ครัวเรือน ในขณะที่แรงงานในพื้นที่ก็มีการเคลื่อนย้ายออกไปประกอบอาชีพบริการในพื้นที่ใกล้เคียง เช่น โรงแรม รีสอร์ท และสนามกอล์ฟ ทั้งในพื้นที่เมืองหัวหิน เมืองปราณบุรี และเมืองปากน้ำปราณ ทำให้ลักษณะกิจกรรมทางเศรษฐกิจ มีการเปลี่ยนแปลงจากการเกษตรเป็นการค้าและบริการ ส่งผลต่อโครงสร้างประชากรต่อครัวเรือนที่มีแนวโน้มเหมือนพื้นที่อื่นๆ กล่าวคือ จากครัวเรือนขยายจะกลายเป็นครัวเรือนเดี่ยว และมีการเพิ่มจำนวนของครัวเรือนที่มีผู้อยู่อาศัยเพียงคนเดียว อย่างไรก็ดี ยังคงปรากฏว่ามีการเกื้อกูลกันระหว่างคนต่างรุ่นในครัวเรือนเดียวกัน เช่น การที่เด็กได้รับการดูแลจากคนชราในขณะที่ประชากรวัยแรงงานไปทำงานนอกพื้นที่ เป็นต้น

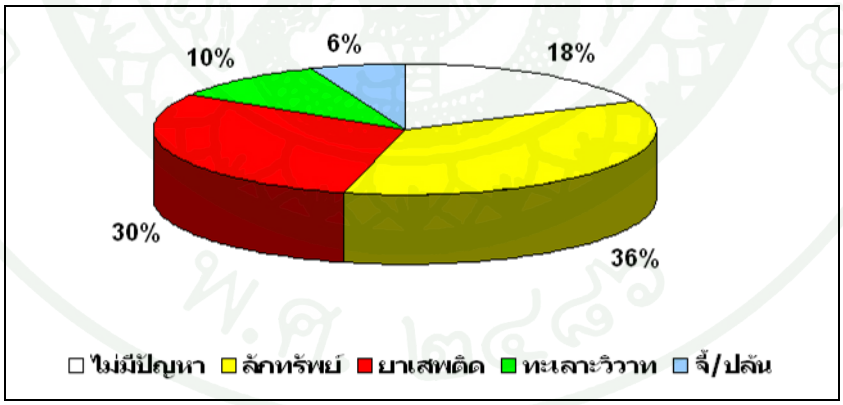
4.6 สังคมและวัฒนธรรม พื้นเพเดิมของคนในพื้นที่ชุมชนเขาเต่า มีวัฒนธรรมในการประกอบอาชีพด้านการทำประมง ทำไร่ และรับจ้างเลี้ยงวัว ซึ่งนับว่าเป็นสังคมแบบชนบทและเกษตรกรรม ในระยะเวลาแรกที่มีการสร้างอ่างเก็บน้ำ มีบ้านเรือนประชากรในพื้นที่เพียง 50-60 หลังคาเรือน และค่อยๆ เพิ่มจำนวนขึ้นตามลำดับ จากการสัมภาษณ์ผู้รู้ในพื้นที่ทำให้ทราบว่าประเพณีพื้นถิ่นของชุมชนนั้นคล้ายคลึงกับคนไทยภาคกลางทุกประการ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ลอยกระทง ส่วนประเพณีร้องรำ “ตะลุง” ได้หายไปจากพื้นที่นานแล้ว ในขณะที่การทอผ้าและ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การแข่งเรือยาวประเพณีเพิ่งริเริ่มในช่วงหลังนี้ นอกจากนี้ในช่วงเทศกาลตรุษจีนจะมีประชากรจากต่างพื้นที่และบริเวณใกล้เคียง เดินทางเข้ามากราบไหว้เจ้าแม่กวนอิมที่โรงเจเขาเต่านับหมื่นคน

ส่วนใหญ่ของชาวเขาเต่าเป็นกลุ่มคนไทยที่ย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่อประกอบอาชีพด้านการเกษตรและการประมงชายฝั่ง มีรวมกลุ่มกันเป็นชุมชนหมู่บ้านชาวประมง โดยชุมชนเขาเต่าเป็นพื้นที่ในการปกครองของเทศบาลเมืองหัวหิน จึงได้รับอิทธิพลการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การค้าการบริการ เนื่องจากเป็นพื้นที่รอยต่อของเมืองหัวหินและเมืองปราณบุรี เนื่องจากระยะทางไป-กลับระหว่างเมืองทั้งสองใกล้เคียงกัน (ประมาณ 15 กิโลเมตร) มีเอกลักษณ์ด้านการพูด โดยจะพูดกลางและสำเนียงภาษากลางค่อนข้างเหน่อ คำที่นิยมได้ยินคือ “ดุ๊”

การเปลี่ยนแปลงสังคมวัฒนธรรม จากการสัมภาษณ์ในพื้นที่ทำให้ทราบว่าในชุมชนเขาเต่าได้ประสบปัญหาสังคมเช่นเดียวกับพื้นที่ใกล้เคียงอื่นๆ เช่น ปัญหาลักทรัพย์ (ร้อยละ 36) ปัญหายาเสพติดในพื้นที่ (ร้อยละ 30) ปัญหาการทะเลาะวิวาท (ร้อยละ 10) และปัญหาจี้/ปล้น (ร้อยละ 6) (ภาพที่ 9) จากอิทธิพลการขยายตัวของความเป็นเมือง (Urbanization) รวมถึงปัจจัยด้านการเติบโตทางเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน ด้านบริการและการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์เป็นตัวผลักดัน

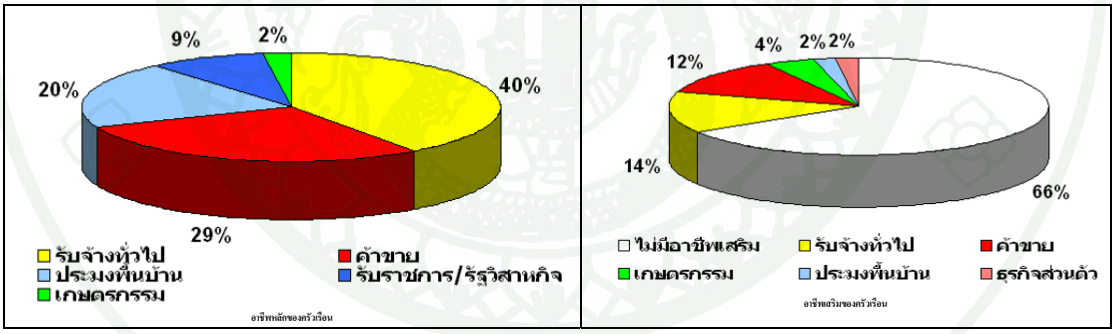
ภาพที่ 9 ปัญหาสังคมในพื้นที่ชุมชนเขาเต่า

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

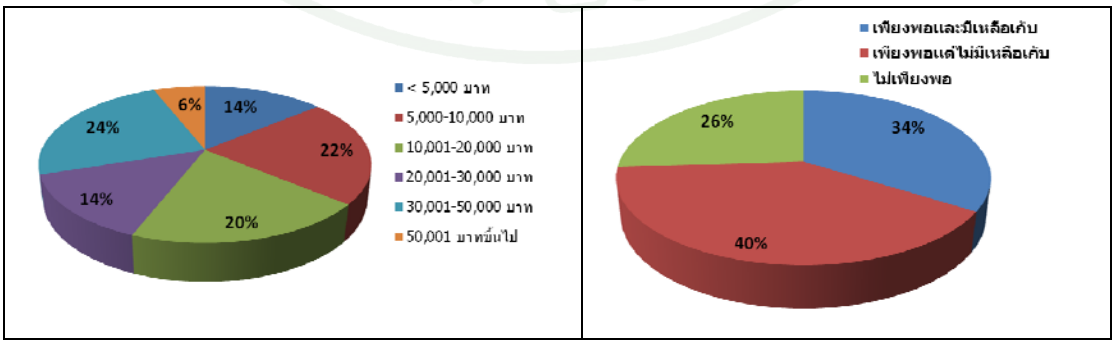
5. ลักษณะโครงสร้างทางเศรษฐกิจ

5.1 การประกอบอาชีพ จากการสำรวจในพื้นที่ชุมชนเขาเต่าและการสัมภาษณ์ พบว่า ในปี พ.ศ. 2555 การประกอบอาชีพหลักในชุมชนเขาเต่า ได้แก่ อาชีพรับจ้าง ร้อยละ 40 มีรายได้ครัวเรือนประมาณ 5,000-10,000 บาท / เดือน รองลงมา ได้แก่ ค้าขาย ร้อยละ 29 มีรายได้ครัวเรือนประมาณ 30,000-50,000 บาท / เดือน ประมงพื้นบ้าน ร้อยละ 20 มีรายได้ครัวเรือนประมาณ 20,000-30,000 บาท / เดือน และรับราชการ/พนักงานบริษัท อีกร้อยละ 11 มีรายได้ครัวเรือนประมาณ 20,000-30,000 บาท / เดือน

สำหรับอาชีพเสริม ได้แก่ รับจ้างทั่วไป ค้าขายและเกษตรกรรม ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 14, 12 และ 4 ตามลำดับ (ภาพที่ 10 และภาพที่ 11) ทั้งนี้สภาวะทางเศรษฐกิจครัวเรือน ส่วนใหญ่ในชุมชนเขาเต่ามีรายได้เพียงพอต่อการใช้จ่าย แต่ไม่มีเงินเก็บ (ร้อยละ 40) รองลงมาคือ มีรายได้เพียงพอและมีเงินเก็บ (ร้อยละ 34) และมีรายได้ไม่เพียงพอ (ร้อยละ 26) โดยในกลุ่มผู้มีรายได้น้อยส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มที่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ซึ่งควรมีการส่งเสริมด้านอาชีพการส่งเสริมการศึกษา พัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน หรือการผลิตสินค้าออกสู่ตลาดการท่องเที่ยว เป็นต้น

ภาพที่ 10 อาชีพหลักและอาชีพเสริมของครัวเรือนในชุมชนเขาเต่า ปี พ.ศ. 2554

ภาพที่ 11 รายได้ครัวเรือน และภาวะความเพียงพอของรายได้และเงินออม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

5.2 แหล่งงานและการจ้างงาน ราษฎรชุมชนเขาเต่าโดยพื้นฐานประกอบอาชีพรับจ้าง ค้าขายและประมงพื้นบ้าน โดยมีแหล่งงานเสริมที่ศูนย์สาธิตการทอผ้าอันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน แต่เริ่มประสบปัญหาไม่มีแรงงาน เนื่องจากค่าแรงที่ต่ำไม่เพียงพอต่อการสร้างจูงใจแรงงานในพื้นที่ รายได้เสริมอีกแหล่งคือเทศกาลกินเจ ที่ศาลเจ้าและวัดถ้ำเขาเต่า ที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ช่วงเวลากินเจและไหว้เจ้านับหมื่นคน ซึ่งน่าจะมีการส่งเสริมการประกอบอาชีพที่เกี่ยวเนื่องเพื่อเป็นรายได้เสริมของคนในพื้นที่ได้ อาทิ ของฝาก ของที่ระลึก และงานฝีมือ เป็นต้น โครงสร้างบางกลุ่มอาชีพเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง เช่น ประมงพื้นบ้านและการทอผ้าบาติก ที่แรงงานเริ่มเปลี่ยนไปทำอาชีพบริการตามแหล่งที่พักนักท่องเที่ยว เนื่องจากความมั่นคงด้านรายได้ ทำให้เห็นว่าหากต้องการสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์วิถีอาชีพดังกล่าวจำเป็นต้องมีปัจจัยสนับสนุนจากภายนอก เช่น การให้การศึกษาและการส่งเสริมอาชีพเสริมด้านอื่นๆ ในพื้นที่ชุมชนเขาเต่า

ราษฎรชุมชนเขาเต่าส่วนใหญ่ทำงานเป็นแรงงานรับจ้างทำงานนอกพื้นที่ชุมชน ส่วนการค้าขายจะทำในพื้นที่เป็นหลัก สภาพแหล่งงานและการจ้างงานในพื้นที่ชุมชนมีค่อนข้างจำกัด ไม่ค่อยพบแรงงานจากภายนอกเข้ามาทำงานในพื้นที่มากนัก นอกเหนือจากแรงงานต่างถิ่น และแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานก่อสร้างในพื้นที่ชั่วคราว แหล่งงานของคนพื้นที่ส่วนใหญ่จะอยู่นอกพื้นที่ อาทิ เมืองหัวหิน เมืองปราณบุรี หรือเมืองปากน้ำปราณ ทั้งนี้เริ่มมีปัจจัยการลงทุนจากภายนอกพื้นที่เริ่มปรากฏให้เห็น อาทิ การเปิดร้านสะดวกซื้อ ร้านขายของที่ระลึก และการทำที่พักบริการนักท่องเที่ยว

5.3 การรวมกลุ่มด้านเศรษฐกิจ จากการสนทนากับประชาชนในชุมชนเขาเต่า และตัวแทนกลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจ อาทิ กลุ่มทอผ้า กลุ่มพ่อค้า และชาวประมงเขาเต่า พบว่า เศรษฐกิจในพื้นที่ชุมชนเขาเต่า เริ่มมีการขยายตัวด้านการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์อย่างชัดเจนขึ้น เป็นการเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างมีนัยสำคัญในปีที่ผ่านมา

กลุ่มชาวประมงมีปัญหาด้านการทำประมงชายฝั่ง โดยปัจจุบันจำนวนเรือประมงของพื้นที่มีอยู่ราว 70-100 ลำ ซึ่งมีแนวโน้มว่าปริมาณปลาที่จับได้จะลดน้อยลงเรื่อยๆ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของน้ำในทะเล โดยสาเหตุที่ทำให้น้ำในทะเลอ่าวไทยเน่าเสีย ชาวประมงส่วนหนึ่งคิดว่ามาจากน้ำเสียจากกรุงเทพฯ และสมุทรสาครทำให้ทรัพยากรประมงเริ่มลดน้อยลง ประกอบกับรายได้จากการทำประมงมักไม่แน่นอน และมักประสบปัญหาการลากหอยในพื้นที่น้ำตื้น ทำให้หอยบางส่วนถูกกลบในดินเลนและตายทับถมส่งผลให้น้ำเน่าเสีย

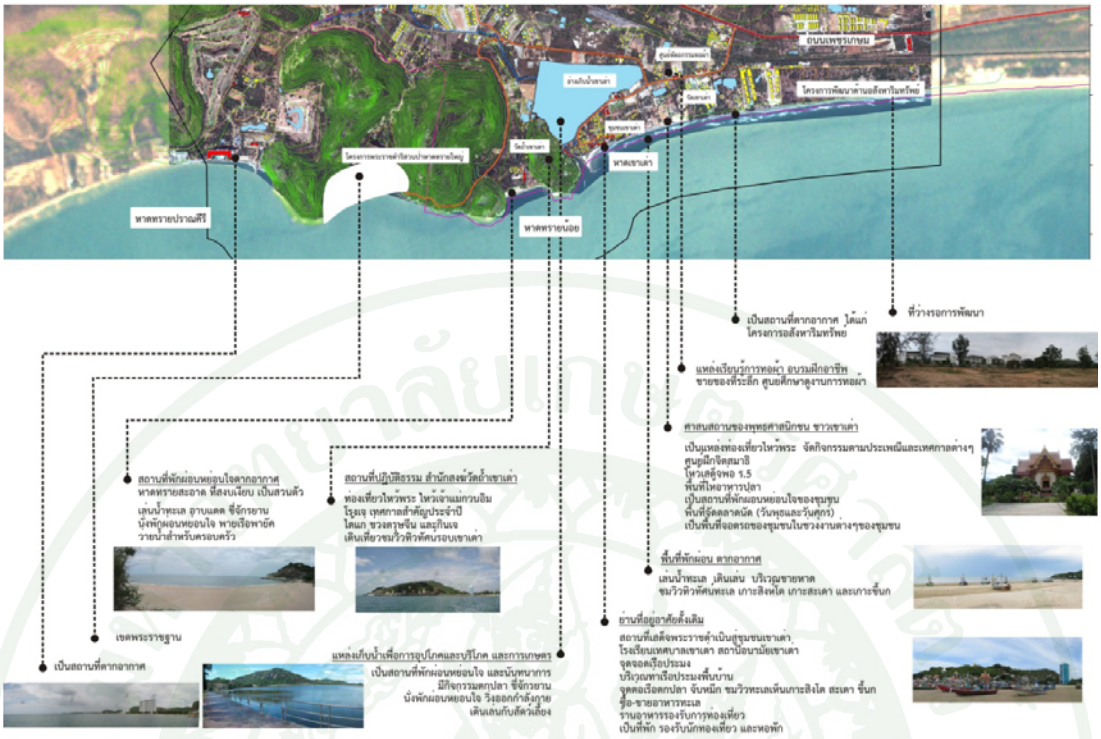
ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กลุ่มทอผ้ามีสมาชิกปัจจุบัน 13 คน พบว่า งานหัตถกรรมพื้นบ้านเขาเต่ามีจำนวนแรงงานลดน้อยลง เนื่องจากการเติบโตทางเศรษฐกิจของพื้นที่ใกล้เคียง เช่น สนามกอล์ฟ ร้านอาหาร และโรงแรม ทำให้มีการดึงดูดแรงงานให้ไปทำงานในสายงานธุรกิจบริการการท่องเที่ยว โดยเปรียบเทียบกันจะได้ค่าตอบแทนจากการทอผ้าและธุรกิจดังกล่าวใกล้เคียงกันประมาณวันละ 150-200 บาท แต่เนื่องจากงานทอผ้ามีความยากลำบากกว่า แรงงานจึงไม่นิยมทำ ประกอบกับแรงงานที่ไปทำงานในธุรกิจท่องเที่ยวมักจะเป็นคนหนุ่มสาว ซึ่งต้องการเพื่อนพ้องวัยเดียวกันในสถานที่ทำงานในขณะที่งานทอผ้ามีคนหนุ่มคนสาวน้อย

ทั้งนี้กลุ่มทอผ้าถือเป็นอัตลักษณ์ของการประกอบอาชีพในชุมชนเขาเต่า เนื่องจากเป็นโครงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงริเริ่มให้ประชาชนในพื้นที่ต่างๆ ทดลองทำเพื่อเป็นรายได้เสริม โดยเริ่มแรกด้วยการทอผ้าขาวม้าด้วยกี่กระตุก จนปัจจุบันได้มีการพัฒนาขึ้นตามลำดับ มีการทอผ้ายกดอกลายต่างๆ เช่น ลายดอกบานชื่น ลายดอกดาหลา และลายแก้วสุวรรณสาร ต่อมากลุ่มได้มีการคิดค้นลายของผ้ายกดอกขึ้นใหม่ เพื่อเป็นเอกลักษณ์ของเขาเต่าโดยเฉพาะ ได้แก่ ลายก้างปลา ลายคลื่นทะเล ลายลูกเต่า ลายดอกมณฑาทอง และผ้าขาวม้า ผ้าโสร่ง ผ้าถุง ผ้าเมตร และเสื้อผ้าสำเร็จรูปที่ได้รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) ทำให้ผ้าทอเขาเต่าเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย และยังสร้างรายได้และชื่อเสียงกลับสู่ชุมชนเขาเต่าด้วย

5.4 การท่องเที่ยวและแหล่งนันทนาการ ในพื้นที่ชุมชนเขาเต่ามีสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ (ภาพที่ 12 และตารางที่ 3) ได้แก่ อ่างเก็บน้ำบ้านเขาเต่าอันเนื่องมาจากพระราชดำริ วัดเขาเต่า สำนักสงฆ์ถ้ำเขาเต่า โรงเจเขาเต่า หาดทรายน้อย หาดเขาเต่า และศูนย์หัตถกรรมทอผ้าเขาเต่าและศูนย์สาธิตการทอผ้าบาติก โครงการพระราชดำริในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ตั้งแต่ ปี 2508 เพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพของกลุ่มสตรีเขาเต่า ในอดีตเป็นเพียงอาชีพเสริม ปัจจุบันมีการทอผ้าเป็นอาชีพหลัก และสามารถเป็นพื้นที่ศึกษาดูงานจากหน่วยงานท้องถิ่นที่ให้ความสนใจไม่น้อยกว่า 4-5 คณะต่อเดือน รวมแล้ว 150-200 คน ต่อคณะ วัดเขาเต่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นทุนประเดิมในการสร้างอุโบสถจำนวน 8,000 บาท และมีการถวายผ้ากฐินรวบรวมเงินบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธารวม 85,502 บาท และได้ทรงพระราชทานตั้งเป็นวัดเขาเต่า ในปี พ.ศ.2501

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาพที่ 12 พื้นที่การท่องเที่ยวและแหล่งนันทนาการในพื้นที่ชุมชนเขาเต่า

ตารางที่ 3 แหล่งท่องเที่ยวและรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยว	กิจกรรมหลัก	กิจกรรมรอง	Event
อ่างเก็บน้ำเขาเต่า	เป็นแหล่งเก็บน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค และการเกษตร	เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ และนันทนาการ มีกิจกรรมตกปลา ขี่จักรยาน นั่งพักผ่อนหย่อนใจ วิ่งออกกำลังกาย เดินเล่นกับสัตว์เลี้ยง	จัดแข่งขันเรือยาวประเพณีประจำ ทุกปี (ช่วงเดือนธันวาคม) เทศกาลลอยกระทง
ชุมชนเขาเต่า	เป็นย่านที่อยู่อาศัยดั้งเดิม	จุดจอดเรือประมง บริเวณท่าเรือประมงพื้นบ้าน จุดต่อเรือตกปลา จับหมึก ชมวิวทะเลเห็นเกาะสิงโต สะเดา ขึ้นก ซื้อ-ขายอาหารทะเล ร้านอาหารรองรับการท่องเที่ยว เป็นที่พัก รองรับนักท่องเที่ยว และหอพัก	เทศกาลและประเพณีวันสำคัญ
ชายหาดเขาเต่า	เป็นพื้นที่พักผ่อน ตากอากาศ	เล่นน้ำทะเล เดินเล่น บริเวณชายหาด ชมวิวทิวทัศน์ทะเล เกาะสิงห์โต เกาะสะเดา และเกาะขี้นก	ช่วงฤดูกาลมรสุม High : ช่วงเดือน ต.ค. – มี.ค. Low :ช่วงเดือน พ.ค. – ก.ย. เกิดเนินทรายตามฤดูกาล

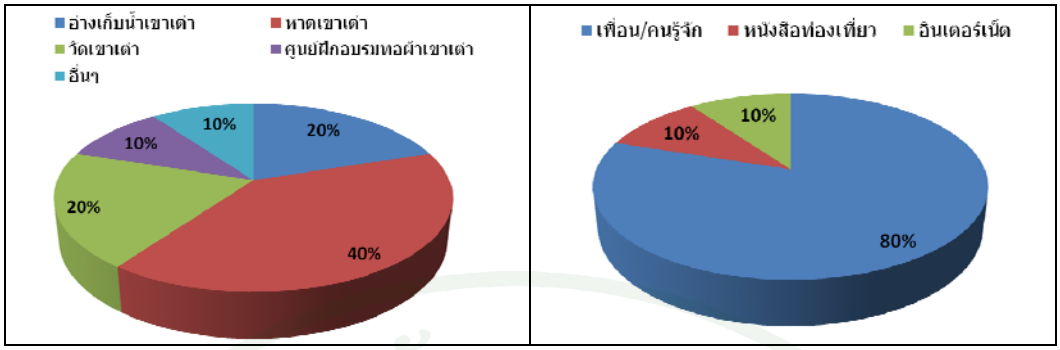
ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 3 (ต่อ)

แหล่งท่องเที่ยว	กิจกรรมหลัก	กิจกรรมรอง	Event
หาดทรายน้อย	เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจตากอากาศที่สงบเงียบเป็นส่วนตัว	เล่นน้ำทะเล อาบแดด ขี่จักรยาน นั่งพักผ่อนหย่อนใจ พายเรือพายัค ว่ายน้ำสำหรับครอบครัว	ช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว High : ช่วงเดือน ต.ค. – มี.ค. Low :ช่วงเดือน พ.ค. – ก.ย. เกิดเนินทรายตามฤดูกาล
วัดถ้ำเขาเต่า	สถานที่ปฏิบัติธรรม สำนักสงฆ์วัดถ้ำเขาเต่า โรงเจ	ท่องเที่ยวไหว้พระ ไหว้เจ้าแม่กวนอิม โรงเจ เดินเที่ยวชมวิวทิวทัศน์รอบเขาเต่า	งานเทศกาลตรุษจีน (ช่วงเดือนมกราคา/กุมภาพันธ์) งานเทศกาลกินเจ ช่วงเดือนตุลาคม
วัดเขาเต่า	เป็นศาสนสถานของพุทธศาสนิกชน	เป็นแหล่งท่องเที่ยวไหว้พระ ศูนย์ฝึกจิตสมาธิ ไหว้เสด็จพ่อ ร.5 พื้นที่ให้อาหารปลา เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของชุมชน พื้นที่จัดตลาดนัด (วันพุธและวันศุกร์) เป็นพื้นที่จอดรถของชุมชนในช่วงงานต่างๆของชุมชน	เทศกาลและวันสำคัญทางศาสนาเป็นประจำทุกปี ได้แก่ วันวิสาขบูชา ฯลฯ และเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาต่างๆของชุมชน
ศูนย์หัตถกรรมทอผ้า	แหล่งเรียนรู้การทอผ้า อบรมฝึกอาชีพ	ขายของที่ระลึก ศูนย์ศึกษาดูงานการทอผ้า	ฝึกอบรมทางการทอผ้า

จากการสัมภาษณ์กลุ่มนักท่องเที่ยว พบว่า สถานที่ท่องเที่ยวในชุมชนเขาเต่าที่นักท่องเที่ยวรู้จักและให้ความสนใจมากที่สุด ได้แก่ หาดเขาเต่า ร้อยละ 40 อ่างเก็บน้ำเขาเต่า ร้อยละ 20 และวัดเขาเต่า ร้อยละ 20 ตามลำดับ โดยในอนาคตการพัฒนาพื้นที่เขาเต่าควรมีการประชาสัมพันธ์เพิ่มเติม เนื่องจากในปัจจุบันการมาท่องเที่ยวชุมชนเขาเต่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รู้จักชุมชนเขาเต่าผ่านสื่อน้อยมาก ส่วนใหญ่รู้จักชุมชนเขาเต่าจากเพื่อนหรือคนรู้จัก (ร้อยละ 80) หนังสือท่องเที่ยว (ร้อยละ 10) และการหาข้อมูลทางอินเตอร์เน็ต (ร้อยละ 10) ตามลำดับ (ภาพที่ 13) โดยจะเดินทางมาเป็นหมู่คณะประมาณ 6-10 คน ใช้ระยะเวลาในการมาท่องเที่ยวประมาณ 1-2 วัน เมื่อมีการพักค้างคืนจะพักค้างในชุมชนเขาเต่า โดยจะพักที่บ้านเพื่อน บ้านญาติหรือบ้านพักคนรู้จัก ประมาณการว่าใช้จ่ายในพื้นที่ประมาณ 3,000 บาท/คน ส่วนใหญ่จะเป็นการใช้จ่ายสำหรับค่าเดินทาง/ยานพาหนะ และค่าอาหาร โดยการมาท่องเที่ยวจะให้ความเห็นว่าสิ่งที่ควรมีการปรับปรุงด้านการท่องเที่ยวในชุมชนเขาเต่า ได้แก่ ความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยในชุมชน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาพที่ 13 แหล่งท่องเที่ยวยอดนิยมและการรับทราบข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว

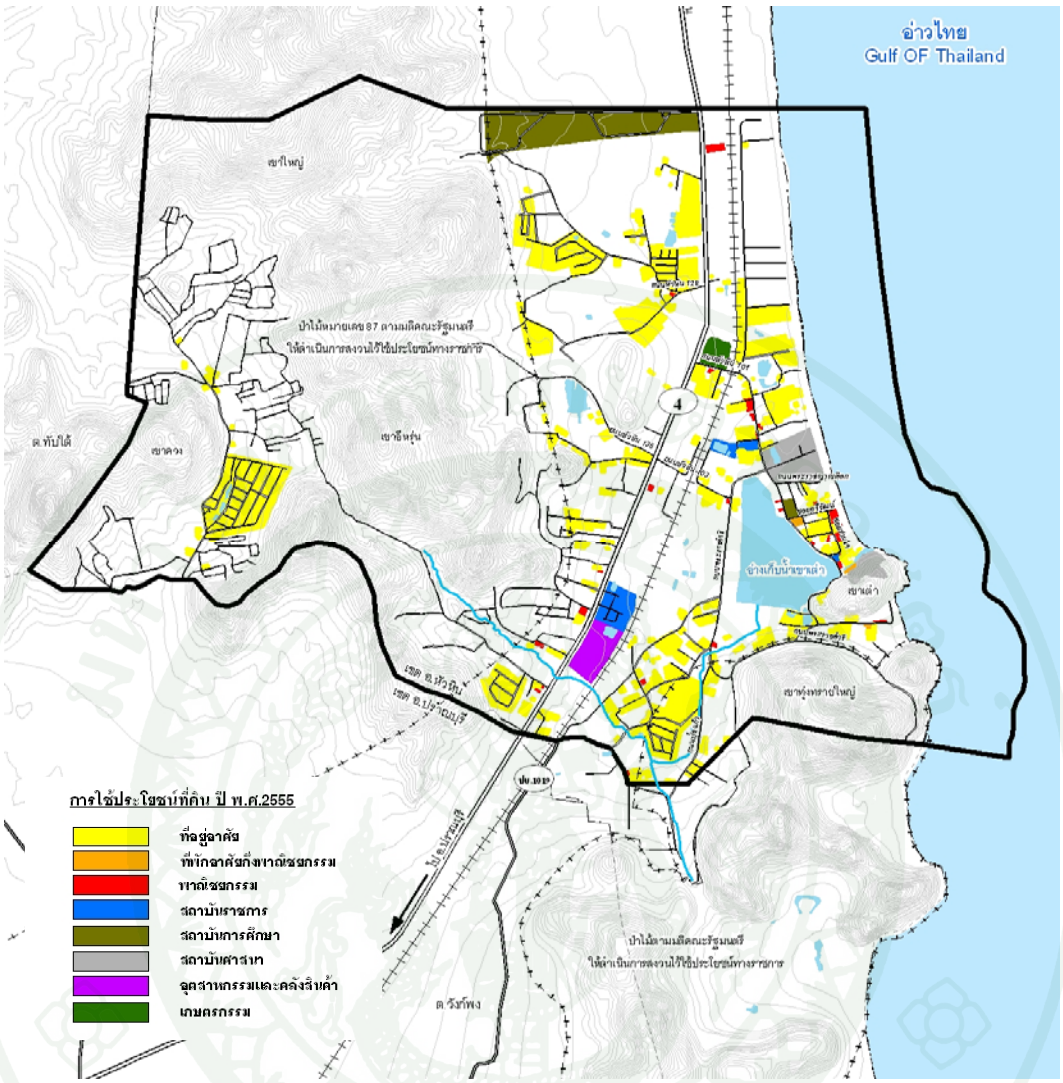
6. สภาพการใช้ประโยชน์ที่ดิน

6.1 สภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินในปัจจุบัน การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เขาเต่า มีพื้นที่รวม 14.33 ตารางกิโลเมตร (รวมพื้นที่ในทะเล) ปัจจุบัน (ปี พ.ศ.2555) พบว่า ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เขตทหารร้อยละ 48.83 รองลงมาคือ พื้นที่อยู่อาศัย ร้อยละ 6.36 พื้นที่ป่าไม้ ร้อยละ 4.40 พื้นที่ราชการและสถาบันต่างๆ ร้อยละ 3.42 โดยมีพื้นที่ทะเลที่วัดจากแนวชายฝั่งทะเลลงไปทะเลระยะทาง 1,000 เมตร รวมพื้นที่ 3.01 ตารางกิโลเมตร (ตารางที่ 4 และภาพที่ 14)

ตารางที่ 4 การใช้ประโยชน์ที่ดินชุมชนเขาเต่า ปี พ.ศ. 2538 2545 และ2555

การใช้ที่ดิน	ปี พ.ศ.2538		ปี พ.ศ.2545		ปี พ.ศ.2555			%การเปลี่ยนแปลง ปี 2538-2555
	พื้นที่ (ตร.กม.)	พื้นที่ (ไร่)	พื้นที่ (ตร.กม.)	พื้นที่ (ไร่)	พื้นที่ (ตร.กม.)	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	
ที่อยู่อาศัย	0.22	136	0.20	122	0.91	570	6.36	18.79
พาณิชยกรรม	-	-	0.02	9	0.04	27	0.31	11.14
อุตสาหกรรมและคลังสินค้า	0.05	34	0.09	58	0.06	37	0.41	0.53
สถานที่ราชการและสถาบันต่างๆ	0.49	307	0.49	307	0.49	307	3.42	0.00
สถานศึกษา	0.01	4	0.01	4	0.01	4	0.05	0.00
ศาสนสถาน	0.11	68	0.11	68	0.11	71	0.79	0.25
เกษตรกรรม	0.45	283	0.33	209	0.02	15	0.16	-5.58
พื้นที่ป่าไม้	0.63	395	0.63	394	0.63	394	4.40	-0.01
เขตทหาร (ป่าไม้หมายเลข87)	7.00	4,373	7.00	4,373	7.00	4,373	48.83	0.00
อื่นๆ	5.37	3,357	5.46	3,412	5.05	3,159	35.27	-0.35
รวม	**14.33**	**8,957**	**14.33**	**8,957**	**14.33**	**8,957**	**100.00**	**0.00**

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาพที่ 14 การใช้ประโยชน์ที่ดินปัจจุบันพื้นที่ชุมชนเขาเต่า

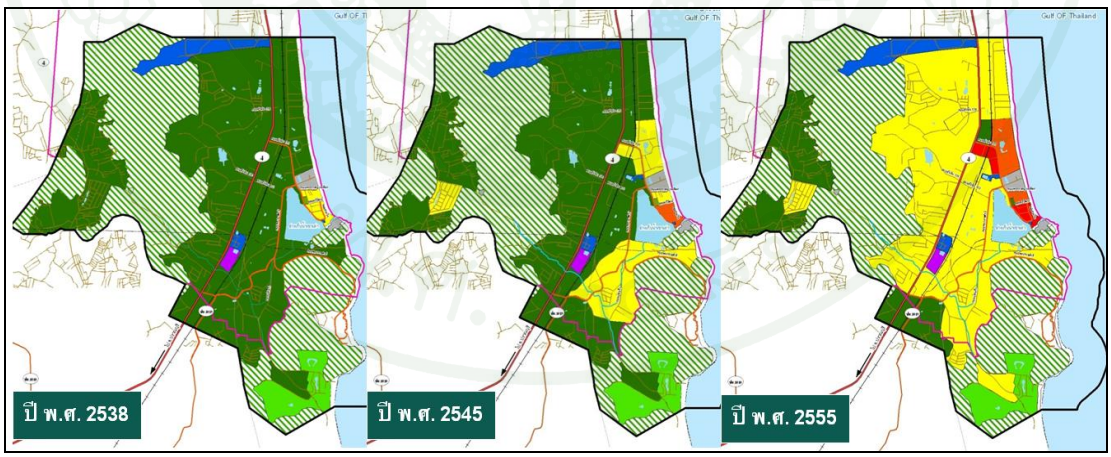
6.2 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เขาเต่าและบริเวณโดยรอบ เปรียบเทียบกันในปี พ.ศ.2538 2545 และ 2555 พบว่า พื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเนื่อง (เฉพาะบนแผ่นดิน) โดยพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นสูงได้แก่ พื้นที่อยู่อาศัย จากปี พ.ศ.2538-2555 เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 18.45 รองลงมา คือ พื้นที่พาณิชยกรรมมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นจากปี 2538-2555 คิดเป็นร้อยละ 11.14 ต่อปี ส่วนพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงลดลง ได้แก่ พื้นที่เกษตรกรรม กล่าวคือ จากปี พ.ศ.2538-2555 มีพื้นที่ลดลง ร้อยละ 5.58 ต่อปี ที่เป็นเช่นนี้คาดว่ามาจากความต้องการที่อยู่อาศัย และการใช้พื้นที่เพื่อพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ด้านต่างๆ ทั้งเพื่อการบริการการท่องเที่ยวและรองรับการขยายตัวกลุ่มที่ต้องการพำนักระยะยาวที่มีกำลังซื้อสูง (ตารางที่ 5 และ ภาพที่ 15)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 5 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ปี พ.ศ. 2538 2545 และ 2555

การใช้ที่ดิน	ปี พ.ศ. 2538		ปี พ.ศ. 2545		ปี พ.ศ. 2555		การเปลี่ยนแปลง	
	พื้นที่ (ตร.กม.)	พื้นที่ (ไร่)	พื้นที่ (ตร.กม.)	พื้นที่ (ไร่)	พื้นที่ (ตร.กม.)	พื้นที่ (ไร่)	ปี 2538-2545	ปี 2538-2555
ชนบทและเกษตรกรรม	8.15	13,0	6.73	10,7	1.73	2,775	-2.49	-4.63
ที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย	0.12	200	1.47	2,34	6.09	9,743	153.43	280.74
ที่อยู่อาศัยหนาแน่นปาน	-	-	-	127	-	459	-	-
ที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก	-	-	-	-	-	270	-	-
พื้นที่ท่องเที่ยว พักผ่อน	0.56	894	0.56	894	0.56	894	-	-
อุตสาหกรรม	0.06	94	0.06	94	0.06	94	-	-
สถานที่ราชการและ	0.49	785	0.49	785	0.49	785	-	-
สถานศึกษา	0.01	11	0.01	11	0.01	11	-	-
ศาสนสถาน	0.11	174	0.11	174	0.11	181	-	-
พื้นที่ป่าไม้	6.37	10,1	6.37	10,1	6.37	10,191	-	-
เขตพระราชฐาน	0.15	240	0.15	240	0.15	240	-	-
รวม	**16.03**	**25,6**	**16.03**	**25,6**	**16.03**	**25,643**	**0.00**	**0.00**

ที่มา:กรมโยธาธิการและผังเมือง (2555)

ภาพที่ 15 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในชุมชนเขาเต่า ปี พ.ศ. 2538 2545 และ 2555

ที่มา: กรมโยธาธิการและผังเมือง (2554)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ในปัจจุบันการใช้ประโยชน์ที่ดินในชุมชนเขาเต่าและบริเวณโดยรอบ มีลักษณะการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่มีความหลากหลาย มีการเปลี่ยนแปลงจากการเป็นชุมชนพักอาศัย เป็นพื้นที่พัฒนาอสังหาริมทรัพย์เพื่อรองรับการท่องเที่ยวและการพักผ่อนตากอากาศ โดยมีโครงการอสังหาริมทรัพย์จำนวน 15 แห่ง และอาคารชุดคอนโดมิเนียม 7 แห่ง โดยที่ดินติดทะเลและติดถนนใหญ่ในชุมชนเขาเต่าราคาประมาณ 15-20 ล้านบาท/ไร่ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพพร้อมการคมนาคมสะดวกและสาธารณูปโภคครบครัน โดยเชื่อว่าพื้นที่บริเวณเขาเต่ามีโอกาสทางการตลาดมากเนื่องจากการพักตากอากาศแถบหัวหินเติบโตสูง โดยการพัฒนาสิ่งปลูกสร้างส่วนใหญ่จะเป็นการพัฒนาอาคารชุดคอนโดมิเนียมหรืออาคารสูงมีกลุ่มเป้าหมายคือ นักท่องเที่ยวกลุ่ม Hi-end และนักธุรกิจที่ต้องการมีที่พักอาศัยไว้สำหรับพักผ่อนตากอากาศ ซึ่งต้องพิจารณาเรื่องกฎหมายควบคุมอาคาร โดยจุดประสงค์ของการพัฒนาโครงการอสังหาริมทรัพย์บริเวณชุมชนเขาเต่า หัวหิน และปราณบุรี คือกลุ่มครอบครัวผู้บริหาร ผู้สูงอายุ หรือผู้มีรายได้สูง เนื่องจากราคาเริ่มต้นของที่อยู่อาศัยแต่ละ หน่วยประมาณ 2-20 ล้านบาท ส่วนพื้นที่เกษตรกรรมมีแนวโน้มลดลง เนื่องจากมีการขยายตัวของที่อยู่อาศัยและประชาชนบางส่วนเปลี่ยนแปลงอาชีพเข้าสู่ภาคบริการการท่องเที่ยวหรือรับจ้างในภาคอุตสาหกรรมที่มีรายได้แน่นอน

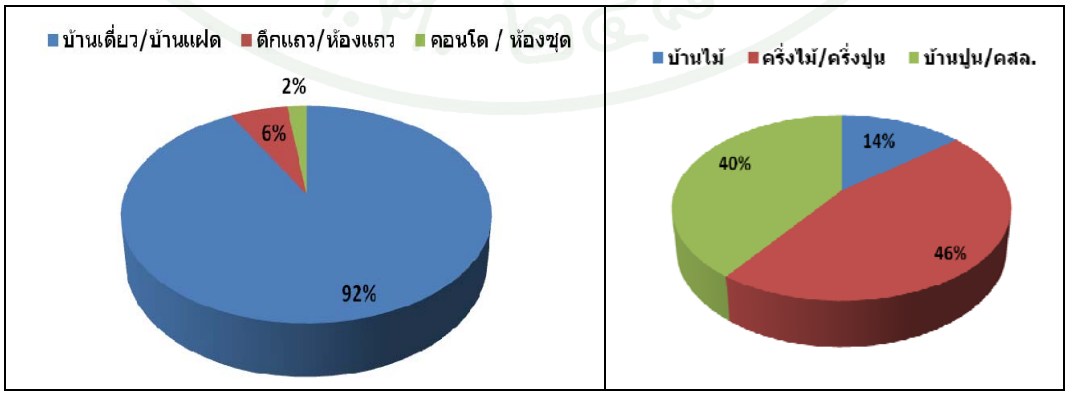
6.3 การใช้ประโยชน์อาคาร ในพื้นที่ชุมชนเขาเต่าและบริเวณโดยรอบ ในปี พ.ศ.2555 มีการใช้ประโยชน์อาคารประเภทที่อยู่อาศัยสูงสุด จำนวน 1,890 หลัง คิดเป็นร้อยละ 79.84 ของอาคารทั้งหมด รองลงมาคือ อาคารประเภทพาณิชยกรรม ร้อยละ 5.77 และอาคารสถานศึกษา ร้อยละ 3.67 (ตารางที่ 6) โดยการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์อาคารในพื้นที่จะพบว่าอาคารประเภทพาณิชยกรรม มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นสูงสุด กล่าวคือ มีพื้นที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 52.90 และจำนวนอาคารเพิ่มขึ้นร้อยละ 67.50 รองลงมาคืออาคารประเภทที่อยู่อาศัยและอาคารประเภทพักอาศัย สำนักงาน เป็นต้น โดยจำนวนอาคารพักอาศัยมีจำนวนหลังเพิ่มขึ้นถึง 1,141 หลัง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 6 การใช้ประโยชน์อาคารในปี พ.ศ.2545-2555

การใช้ประโยชน์อาคาร	ปี พ.ศ.2545			ปี พ.ศ.2555			การเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ/ปี)	
	พื้นที่ (ตร.ม.)	ร้อยละ	จำนวน (หลัง)	พื้นที่ (ตร.ม.)	ร้อยละ	จำนวน (หลัง)	พื้นที่ (ตร.ม.)	หลัง
ที่อยู่อาศัย	94,931	57.39	749	310,566	79.84	1,890	22.71	15.23
พาณิชยกรรม	3,566	2.16	12	22,431	5.77	93	52.90	67.50
อุตสาหกรรม/คลังสินค้า	24,028	14.53	139	13,641	3.51	34	-4.32	-7.55
พักอาศัยกึ่งสำนักงาน	4,162	2.52	27	10,944	2.81	74	16.30	17.41
สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ	3,785	2.29	26	3,785	0.97	26	0.00	0.00
สถานศึกษา	22,226	13.44	36	14,271	3.67	23	-3.58	-3.53
ศาสนสถาน	7,667	4.64	52	8,285	2.13	58	0.81	1.15
เขตพระราชฐาน	5,040	3.05	32	5,040	1.30	32	0.00	0.00
รวม	**165,405**	100.00	**1,073**	**388,963**	100.00	**2,230**	**13.52**	**10.79**

ในชุมชนเขาเต่ามีลักษณะอาคารประเภทบ้านเดี่ยว/บ้านแฝด ร้อยละ 92 อาคารประเภทตึกแถว/ห้องแถว ร้อยละ 6 และอาคารประเภทคอนโดมิเนียม/ห้องชุดร้อยละ 2 โดยโครงสร้างส่วนใหญ่จะเป็นแบบครึ่งไม้/ครึ่งปูน ร้อยละ 46 เป็นบ้านโครงสร้างปูน/คอนกรีตเสริมเหล็กร้อยละ 40 และบ้านไม้ทั้งหลังร้อยละ 14 (**ภาพที่ 16**) โดยจะมีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพการพักอาศัย โดยส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าต้องการสร้างบ้านที่มีความมั่นคงแข็งแรงสามารถอาศัยต่อไปได้จนถึงรุ่นลูกหลาน

ภาพที่ 16 ลักษณะอาคารในพื้นที่ชุมชนเขาเต่า

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

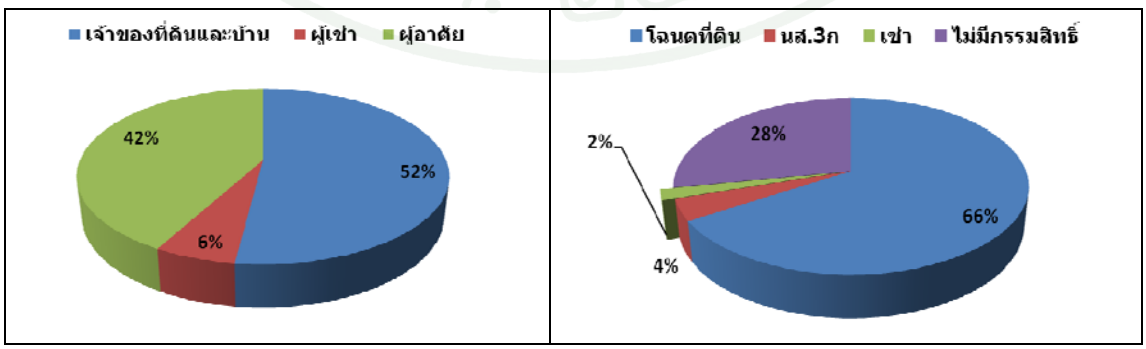
6.4 กรรมสิทธิ์ที่ดิน จากข้อมูลแผนที่ภาษีของเทศบาลเมืองหัวหิน เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2555 พบว่า กรรมสิทธิ์ที่ดินในพื้นที่ชุมชนเขาเต่าส่วนใหญ่เป็นที่ดินเอกชนจำนวน 2,395 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 96 ขนาดพื้นที่ถือครองเฉลี่ยค่อนข้างต่ำเพียง 1.35 ไร่/แปลง รองลงมาคือที่ดินของราชการร้อยละ 1.6 (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 จำนวนแปลงและขนาดกรรมสิทธิ์ที่ดิน

ประเภท	แปลง	พื้นที่ (ไร่)	เฉลี่ย (ไร่/แปลง)	ร้อยละ
ที่ดินของราชการ	40	86	2.15	1.60
ที่ดินเอกชน	2,395	3,243	1.35	96.00
ธรณีสงฆ์	2	67	33.50	0.08
ไม่มีข้อมูล	58	413	2.12	2.32
รวม	**2,495**	**3,809**	**1.53**	**100.00**

ที่มา: เทศบาลเมืองหัวหิน (2555)

จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม พบว่า กรรมสิทธิ์ที่ดินในชุมชนเขาเต่า ประชาชนส่วนใหญ่จะเป็นเจ้าของทั้งที่ดินและอาคาร ร้อยละ 52 รองลงมาคืออาศัยอยู่ในฐานะผู้อาศัยร้อยละ 42 และผู้เช่าร้อยละ 6 โดยเอกสารสิทธิ์การที่ถือครองที่ดิน ส่วนใหญ่เป็นโฉนดที่ดิน ร้อยละ 66 และถือครอง นส.3 ก. ร้อยละ 4 ตามลำดับ **(ภาพที่ 17)** ส่วนผู้ที่เช่าที่ดินส่วนใหญ่จะเป็นการเช่าพื้นที่วัดหรือเช่ากับญาติ ทั้งนี้ขนาดของแปลงที่ดิน มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง เป็นเพราะการขายที่ดินที่ปัจจุบันมีมูลค่าสูงขึ้น การที่นักลงทุนต้องการนำพื้นที่ที่อยู่ใกล้พื้นที่ทะเลนำไปพัฒนาเป็นพื้นที่รองรับการท่องเที่ยว ส่วนประชาชนที่เคยอยู่ในพื้นที่บางส่วนมีการไปซื้อที่ดินแห่งใหม่ที่ราคาถูกกว่า หรือย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิม เป็นต้น โดยพบว่ามีที่ดินบางส่วนมีการจับจองพื้นที่ในอ่างเก็บน้ำและมีการรุกล้ำลงไปในน้ำ ซึ่งจะเป็นผลกระทบต่อพื้นที่อ่างเก็บน้ำเขาเต่าได้

ภาพที่ 17 กรรมสิทธิ์การถือครองที่ดินในพื้นที่ชุมชนเขาเต่าและบริเวณโดยรอบ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

7. โครงสร้างพื้นฐานและบริการสังคม

7.1 ระบบคมนาคมขนส่ง ในพื้นที่ชุมชนเขาเต่า ประกอบด้วยโครงข่ายคมนาคมหลักคือ ทางหลวงสายประธานหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) และเส้นทางรถไฟสายใต้ เชื่อมต่อทางทิศเหนือกับเมืองเพชรบุรีและทางทิศใต้กับตัวเมืองประจวบคีรีขันธ์และจังหวัดชุมพร ทางหลวงหมายเลข 4 เป็นทางหลวงแบบ 2 ช่องจราจร ขนานกับชายหาด ปัจจุบันมีการสร้างทางเลี่ยงเมืองหมายเลข 37 ช่วง ชะอำ – ปราณบุรี โดยสร้างเป็นทางหลวงแบบคู่ขนาน (Divided Multilane Highway) ขนาด 6 ช่องจราจร (ตารางที่ 8)

สำหรับถนนสายรอง (ทางหลวงจังหวัด) พบว่ามีเพียงทางหลวงหมายเลข 3325 (ถนนเขาเต่า) เชื่อมต่อทางหลวงหมายเลข 4 เข้าสู่พื้นที่ชายหาด และเชื่อมต่อกับถนนในพื้นที่ชุมชน ประกอบด้วย ถนนพระราชดำริ ถนนสระน้อย และถนนบ่อแก้ว ภายในบริเวณรอบพื้นที่ชุมชนเขาเต่าฝั่งขวาของทางหลวงหมายเลข 4 มีทางหลวงชนบทให้บริการ เข้า-ออก พื้นที่ ประกอบด้วย ทางหลวงชนบท (ประจวบคีรีขันธ์) ปข.1019 ปข.5628 และ ปข.2024 สำหรับฝั่งซ้ายมีทางหลวงชนบท ปข.1010 และ ปข.2213

ถนนสายย่อย อาทิ ถนนเลียบทางรถไฟ (มาลิบู-แสนสิริ) ถนนซอย (ถนนพระราชญาณดิลก ถนนทวีวัฒน์ ถนนเจริญสุภิธรรม ถนนพระราชดำริ และถนนสถานี)

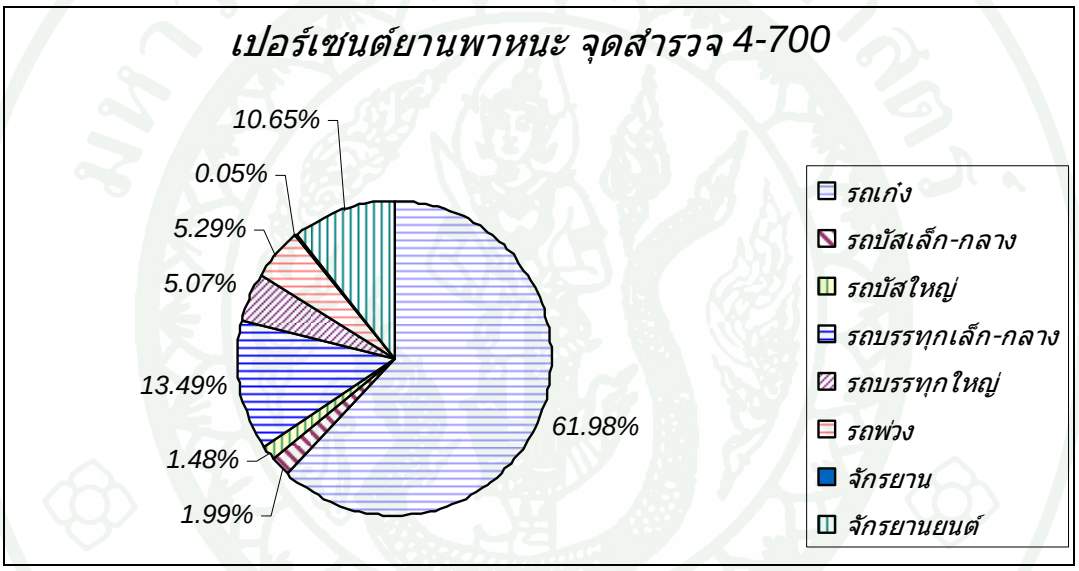
ตารางที่ 8 ปริมาณการจราจรรายวันเฉลี่ยของปี (AADT) รวม 2 ทิศทางระหว่างปี พ.ศ. 2547-2554

ปี พ.ศ.	ปริมาณการจราจรรายวันของปีที่จุดสำรวจ(คัน/วัน)	
	ถนนเพชรเกษม กม.ที่ 4-700	ถนนเพชรเกษม กม.ที่ 4-800
2547	19,127	25,995
2548	15,194	24,695
2549	28,279	29,339
2550	52,286	20,606
2551	11,880	15,604
2552	15,244	19,570
2553	17,065	18,540
2554	20,799	19,596

ที่มา: กรมทางหลวง (2555)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

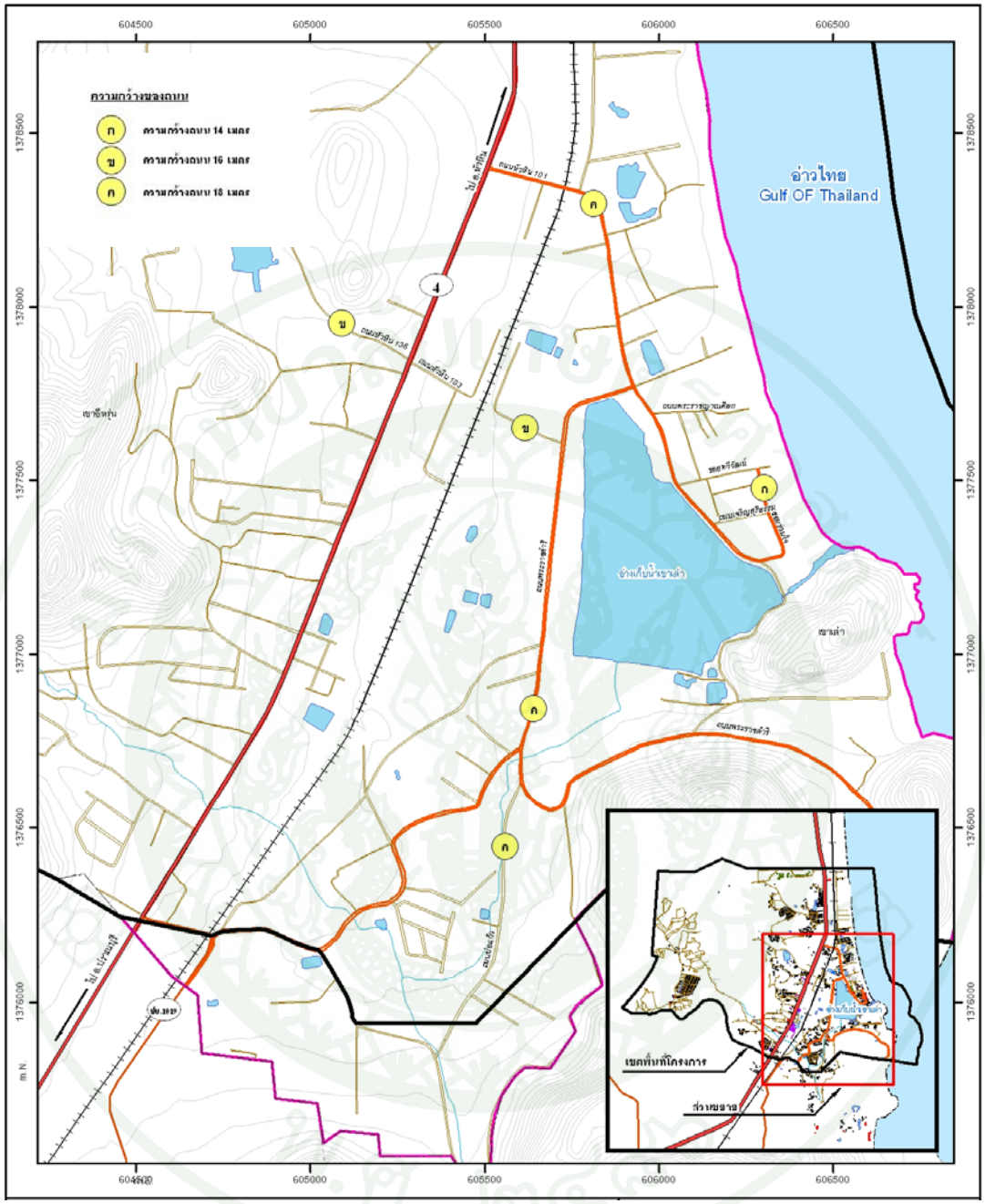
- **ปริมาณและสัดส่วนประเภทยานพาหนะ** ทางหลวงหมายเลข 4 ถนนเพชรเกษม ช่วงผ่านพื้นที่ชุมชนเขาเต่า มีขนาด 2 ช่องจราจร มีจุดสำรวจปริมาณการจราจร หมายเลข 4-700 ที่ กม. 251+100 พบว่าในปี พ.ศ. 2554 มีประมาณยานพาหนะ รวมทุกประเภทเฉลี่ยรายวันของทั้งปีรวม 2 ทิศทาง (Average Annual Daily Traffic, AADT) เท่ากับ 20,799 คัน/วัน แยกเป็นทิศทางเท่ากับร้อยละ 63-37 ส่วนใหญ่เป็น รถเก๋ง รถกระบะ และรถแวน รวมประมาณร้อยละ 62 รถบรรทุกขนาดเล็กและกลางรวมร้อยละ 13.5 และรถจักรยานยนต์รวมร้อยละ 10.7 รถบรรทุกขนาดใหญ่ และรถพ่วงอย่างละประมาณร้อยละ 5 (ภาพที่ 18)

ภาพที่ 18 สัดส่วนประเภทยานพาหนะบนถนนเพชรเกษม ย่านชุมชนเขาเต่า

- **การสัญจรภายในพื้นที่ชุมชนเขาเต่า** โดยเส้นทางภายในพื้นที่ชุมชนเขาเต่าจะเป็นถนนคอนกรีตและแอสฟัลท์ 2 ช่องจราจร ความกว้างเขตทาง 14-20 เมตร (ภาพที่ 19) โดยมีการวางท่อระบายน้ำบริเวณขอบทางเท้า และกึ่งกลางถนนคอนกรีต (ตารางที่ 9) ชุมชนมีสถานีรถไฟเขาเต่าอยู่ระหว่างสถานีรถไฟหัวหิน กับสถานีรถไฟวังก์พง เป็นสถานีบริการประชาชนขนาดเล็กโดยมีจำนวนเที่ยวรถไฟให้บริการวันละ 3 เที่ยว มีผู้โดยสารขึ้นลงสถานีเขาเต่าประมาณ 80-100 คน/วัน ส่วนใหญ่เป็นผู้โดยสารที่พักอาศัยและเป็นคนดั้งเดิมในพื้นที่

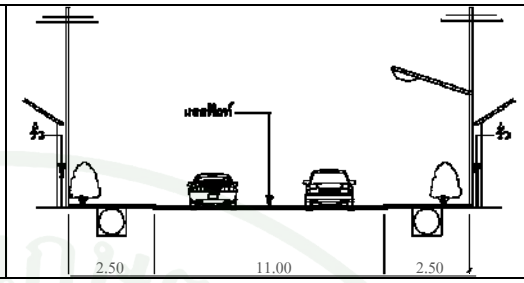
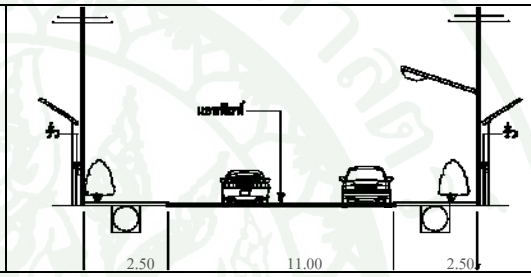
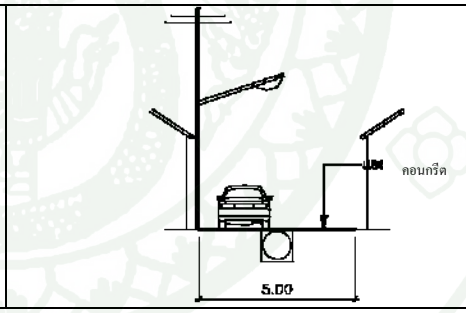
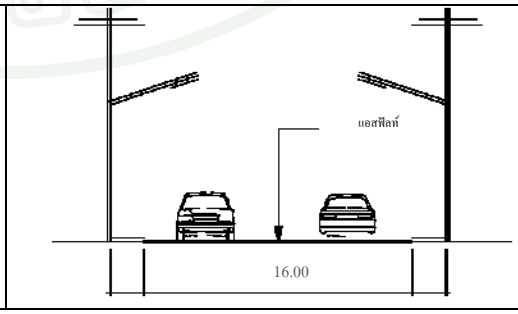
ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาพที่ 19 ระบบคมนาคมขนส่งพื้นที่ชุมชนเขาเต่า

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 9 ลักษณะถนนและทางสัญจรในพื้นที่ชุมชนเขาเต่า

<table>
<tr><td> </td><td>
</td></tr>
<tr><td colspan="2">ซอยหัวหิน 101 (ทางเข้าชุมชนเขาเต่า) : ลักษณะเขตทางกว้าง 15 เมตร
: ระบบการระบายน้ำ โดยรางรับน้ำริม 2 ข้างทาง แล้วระบายลงคลอง</td></tr>
<tr><td> </td><td>
</td></tr>
<tr><td colspan="2">ถนนเขาเต่า : ลักษณะเขตทางกว้าง 15 เมตร
: ระบบการระบายน้ำ โดยรางรับน้ำริม 2 ข้างทาง แล้วระบายลงคลอง</td></tr>
<tr><td> </td><td>
</td></tr>
<tr><td colspan="2">ถนนทวีวัฒน์ : ลักษณะเขตทางกว้าง 5 เมตร
: ระบบการระบายน้ำโดยการระบายลงท่อระบายน้ำผ่านตะแกรงบริเวณตรงกึ่งกลางถนนแล้วระบายลงสู่ทะเล</td></tr>
<tr><td> </td><td>
</td></tr>
<tr><td colspan="2">ถนนซอยรวมใจ : ลักษณะเขตทางกว้าง 16 เมตร
: ระบบการระบายน้ำ โดยการระบายลงท่อระบายน้ำบริเวณริมถนนทั้ง 2 ข้าง แล้วระบายลงทะเล</td></tr>
</table>

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

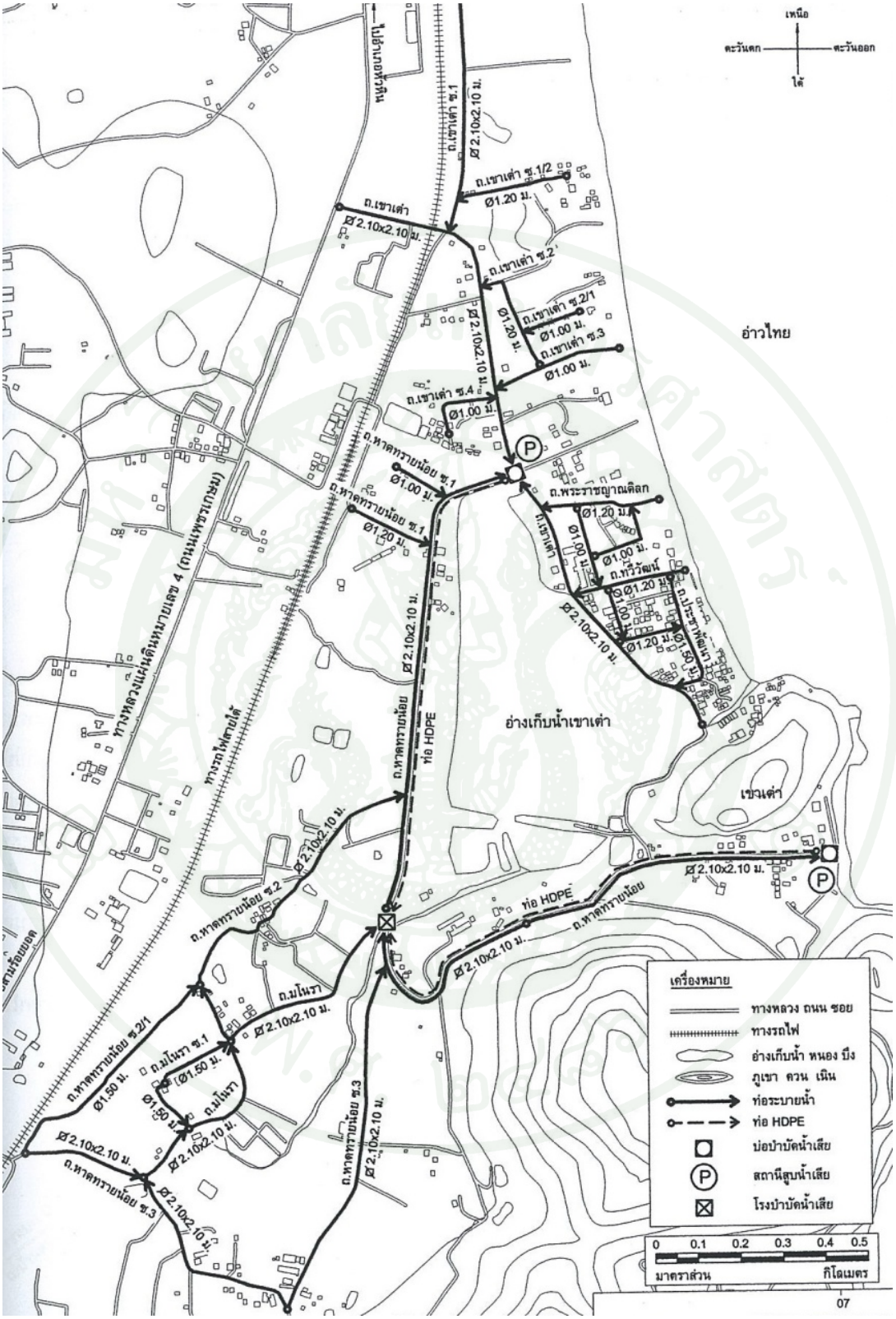
7.2 ระบบสาธารณูปโภค

7.2.1 ระบบประปา การประปาในชุมชนเขาเต่าและพื้นที่โดยรอบ อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของกองการประปา เทศบาลเมืองหัวหิน โดยมีระบบประปาที่เกี่ยวเนื่องกันภายในเขตเทศบาลเมืองหัวหิน โดยใช้น้ำดิบจาก 2 แหล่ง คือ เขื่อนปราณบุรี และเขื่อนแก่งกระจาน ระบบประปาในชุมชนเขาเต่าใช้น้ำประปาจากระบบผลิตน้ำประปา จำนวน 2 แห่ง คือ โรงกรองน้ำเขาเต่า กำลังผลิต 50 ลบ.ม./ชม. หรือ 1,200 ลบ.ม./วัน และโรงกรองน้ำหัวนาส่งไปที่ชุมชนเขาเต่า กำลังผลิต 200 ลบ.ม./ชม. หรือ 4,800 ลบ.ม./วัน รวมกำลังผลิตที่ส่งน้ำให้ชุมชนเขาเต่าทั้งหมด 6,000 ลบ.ม./วัน ระบบท่อจ่ายน้ำในพื้นที่ชุมชนเขาเต่าเป็นท่อสายหลักขนาด 6 นิ้ว จากโรงกรองน้ำเขาเต่า และท่อขนาด 6 นิ้ว ที่ต่อจากท่อ 10 นิ้ว บนถนนเพชรเกษม จากโรงกรองน้ำหัวนา ส่งเข้าพื้นที่ในชุมชนเขาเต่า จากการใช้น้ำในชุมชนเขาเต่า พบว่า มีผู้ใช้น้ำประปา จำนวน 843 ราย ส่วนใหญ่เป็นผู้ใช้น้ำประเภทที่อยู่อาศัย ทั้งนี้น้ำดิบจากอ่างเก็บน้ำเขาเต่า มีคุณภาพน้ำกร่อยไม่เหมาะสมที่จะนำมาอุปโภคและบริโภค โดยจะนำน้ำมาใช้กรณีปริมาณน้ำดิบขาดแคลนในระดับวิกฤตเท่านั้น

7.2.2 ระบบระบายน้ำ พื้นที่เขาเต่ามีปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ลุ่มฝั่งตะวันตกของถนนเพชรเกษมและระหว่างถนนเพชรเกษมและทางรถไฟ เนื่องจากแนวชายหาดเป็นแนวสันทราย รวมทั้งตลอดแนวชายหาดเป็นที่ดินเอกชน และเป็นชายหาดท่องเที่ยว การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับระบบระบายน้ำบริเวณเขาเต่าที่ผ่านมา การศึกษาความเหมาะสมและออกแบบรายละเอียดระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสียพื้นที่ฝั่งตะวันตกตำบลหัวหินและพื้นที่ตำบลหนองแก โดยเทศบาลเมืองหัวหิน มกราคม 2554 ได้ทำการศึกษาและออกแบบรายละเอียดระบบระบายน้ำและรวบรวมน้ำเสีย โดยมีจุดระบายน้ำลงแหล่งน้ำ 3 แห่ง คือ อ่างเก็บน้ำเขาเต่าหน้าวัดเขาเต่า คลองเขาเต่าปากถนนมโนรา และหาดทรายน้อย และโรงบำบัดน้ำเสียตั้งอยู่บริเวณปากถนนมโนรา (ภาพที่ 20)

ในพื้นที่ชุมชนบ้านเขาเต่า มีท่อระบายน้ำในถนนสายหลัก แต่ยังไม่มีการรวบรวมน้ำเสียไปบำบัดทำให้น้ำเสียที่เกิดจากชุมชนและกิจกรรมการใช้น้ำต่างๆ ในพื้นที่รับน้ำของอ่างเก็บน้ำเขาเต่าไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำเขาเต่า ทำให้คุณภาพน้ำเสื่อมโทรม จากการเฝ้าระวังคุณภาพน้ำ ระหว่างปี พ.ศ. 2551 – 2555 รวมจำนวน 9 ครั้ง ของสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 8 ราชบุรี พบว่า น้ำในอ่างเก็บน้ำเขาเต่ามีคุณภาพต่ำมาก จนเป็นเหตุให้เกิดปลาตายลอยในอ่างเก็บน้ำเขาเต่าจำนวนมากเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2555 ดังนั้นจึงควรมีการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนในบริเวณพื้นที่ชุมชนเขาเต่าเพื่อฟื้นฟูคุณภาพน้ำในอ่างเก็บน้ำเขาเต่า

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาพที่ 20 ระบบท่อระบายน้ำในพื้นที่ชุมชนเขาเต่า

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

7.2.3 ระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสีย ในพื้นที่ชุมชนบ้านเขาเต่า มีท่อระบายน้ำในถนนสายหลัก แต่ยังไม่มีการรวบรวมน้ำเสียไปบำบัดทำให้น้ำเสียที่เกิดจากชุมชนและกิจกรรมการใช้น้ำต่างๆ ในพื้นที่รับน้ำของอ่างเก็บน้ำเขาเต่า ไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำเขาเต่า ทำให้คุณภาพน้ำเสื่อมโทรม จากการเฝ้าระวังคุณภาพน้ำ ระหว่างปี พ.ศ.2551 – 2555 รวมจำนวน 9 ครั้ง ของสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 8 ราชบุรี พบว่า น้ำในอ่างเก็บน้ำเขาเต่ามีคุณภาพต่ำมาก เป็นเหตุให้เกิดปลาตายลอยในอ่างเก็บน้ำเขาเต่าจำนวนมากเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2555 ดังนั้นจึงควรมีการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนในบริเวณพื้นที่ชุมชนเขาเต่า เพื่อฟื้นฟูคุณภาพน้ำในอ่างเก็บน้ำเขาเต่า

โดยเทศบาลเมืองหัวหินได้มีการวางแผนโครงการก่อสร้างระบบระบายน้ำและบำบัดน้ำเสีย โดยในส่วนของชุมชนเขาเต่าได้เสนอให้มีการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียแบบระบบ Activated Sludge On-Site Treatment โดยวางท่อรวบรวมน้ำเสียยาวประมาณ 11 กิโลเมตร สถานีสูบน้ำเสีย 4 แห่ง ได้แก่ บริเวณสุดซอยถนนทวีวัฒนาทางลงชายหาด สุดถนนลงหาดทรายน้อย บริเวณกึ่งกลางถนนบ่อแก้ว (จุดต่ำสุด) และบริเวณจุดต่ำสุดของถนน ปริมาณน้ำเสียของพื้นที่ชุมชนเขาเต่า ที่ปี พ.ศ.2553 และ 2573 เท่ากับ 970 และ 20,919 ลบ.ม./วันตามลำดับ ราคาค่าก่อสร้างระบบระบายน้ำและรวบรวมน้ำเสียและระบบบำบัดน้ำเสียประมาณ 376 ล้านบาท

7.2.4 ขยะ ในพื้นที่ชุมชนเขาเต่ามีการเก็บขยะมูลฝอยได้ในปริมาณ 8.2 ตันต่อวัน โดยกองสุขาภิบาลเทศบาลเมืองหัวหินทำการเก็บขยะในเวลา 24.00 – 8.00 น. ทุกวันจันทร์ถึงวันอาทิตย์ การเก็บขยะจะใช้เส้นทางที่ครอบคลุมชุมชนค่อนข้างหนาแน่นเป็นหลักโดยประชาชนจะนำขยะมาใส่ถังรองรับไว้บริเวณริมทาง

7.3 สาธารณูปการ

7.3.1 การศึกษา ในชุมชนเขาเต่ามีโรงเรียนเทศบาลบ้านเขาเต่าเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ขั้นต้นในระดับประถมศึกษาตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 6 โดยมีนักเรียนรวมทั้งสิ้น 257 คน แบ่งเป็นระดับประถมศึกษา 170 คน และอนุบาล 87 คน และครูผู้สอนรวม 17 คน

7.3.2 การสาธารณสุข มีสถานีอนามัยบ้านเขาเต่าหรือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเขาเต่าที่ตั้งอยู่บริเวณริมอ่างเก็บน้ำเขาเต่า บนเนื้อที่ 1 ไร่ 96 ตารางวา มีพื้นที่รับผิดชอบครอบคลุมชุมชนเขาเต่าทั้งหมด และให้บริการประชาชนบริเวณใกล้เคียง โดยมีบุคลากรทางสาธารณสุข 58 คน ประกอบด้วย นักวิชาการสาธารณสุข 2 คน ผู้ช่วยแพทย์แผนไทย 1 คน เจ้าพนักงานสาธารณสุข

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ชุมชน 1 คน ผู้ช่วยเหลือคนไข้ 1 คน และมีอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน (อสม.) 23 คน ชุมชนเขาเต่ามีผู้ป่วยด้วยโรงเรื้อรัง จำนวน 141 คน ส่วนกลุ่มผู้ป่วยนอกที่มาทำการรักษาส่วนใหญ่เป็นโรคจากการประกอบอาชีพ อาทิ กล้ามเนื้อเคล็ด โดยสถิติการเจ็บป่วยของชาวเขาเต่า อธิบายได้ดังนี้ (ตารางที่ 10 และตารางที่ 11)

ตารางที่ 10 จำนวนผู้ป่วยด้วยโรคเรื้อรังของชุมชนเขาเต่า ปี พ.ศ. 2553

ชุมชน	เบาหวาน	ความดันโลหิตสูง	DM/HT	โรคหัวใจ	ผู้พิการ	จิตเวช
บ้านเขาเต่า	28	18	50	-	38	7

ที่มา: สถานีอนามัยบ้านเขาเต่า (2555)

ตารางที่ 11 กลุ่มโรคผู้ป่วยนอก สาเหตุสำคัญ สถานีอนามัยบ้านเขาเต่า ปีงบประมาณ 2552

สาเหตุสำคัญ	จำนวนครั้ง
กล้ามเนื้อเคล็ด	3,095
บาดแผล	1,894
ปวดกล้ามเนื้อ	1,764
ปวดหลัง	1,732
ไข้หวัด	827

ที่มา: สถานีอนามัยบ้านเขาเต่า (2555)

7.3.3 การพักผ่อนหย่อนใจ ชุมชนเขาเต่า มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจบริเวณริมขอบอ่างเก็บน้ำเขาเต่า ที่มีทัศนียภาพที่สวยงาม และมีกิจกรรมสันทนาการอื่นๆ อาทิ การตกปลา ริมอ่างฯ เป็นต้น โดยในพื้นที่ชุมชนเขาเต่า ควรมีการพัฒนาสวนสาธารณะระดับละแวกบ้าน (Neighborhood Park) ที่มีพื้นที่ขนาด 2-25 ไร่ และรัศมีบริการ 3 กิโลเมตร

7.3.4 ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัจจุบันมีที่ทำการตำรวจตั้งอยู่บริเวณหน้าวัดเขาเต่าเพื่ออำนวยความสะดวกและให้บริการด้านความปลอดภัยแก่ประชาชน ส่วนสถานีดับเพลิงชุมชนอยู่ภายใต้การดูแลของงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยของงานเทศบาลเมืองหัวหิน มีระยะห่างจากชุมชนเขาเต่าประมาณ 10 กิโลเมตร

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

7.3.5 การศาสนา ชุมชนเขาเต่ามีสถาบันศาสนาที่เป็นแหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน อาทิ วัดเขาเต่า ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและทรงพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ก่อสร้างพระอุโบสถเพื่อให้มีสถานที่ประกอบกิจตามพุทธบัญญัติ สำนักสงฆ์ถ้ำเขาเต่า แหล่งท่องเที่ยวและปฏิบัติธรรมและโรงเจเขาเต่า

8. การบริหารจัดการชุมชน

ชุมชนบ้านเขาเต่า เป็น 1 ใน 34 ชุมชน ของเทศบาลเมืองหัวหิน มีการบริหารจัดการในพื้นที่ชุมชน โดยมีคณะกรรมการชุมชน 27 คน แบ่งออกเป็นฝ่ายต่างๆ 11 ฝ่าย (ตารางที่ 12) ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยหลักเกณฑ์การเป็นกรรมการหมู่บ้าน การปฏิบัติหน้าที่ และการประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2551 การเชื่อมโยงนโยบายลงสู่ระดับหมู่บ้าน

ตารางที่ 12 การบริหารจัดการชุมชนเขาเต่า

ตำแหน่ง	จำนวน (คน)	
	หัวหน้า	ผู้ช่วย
ประธานชุมชน	1	6
ฝ่ายเลขานุการ	1	1
ฝ่ายประชาสัมพันธ์	1	1
ฝ่ายปกครอง	1	1
ฝ่ายปกครองป้องกัน	1	1
ฝ่ายสาธารณสุข	1	1
ฝ่ายสวัสดิการสังคม	1	1
ฝ่ายการศึกษา	1	1
ฝ่ายการคลัง	1	1
ฝ่ายพัฒนา	1	1
สมาชิกสภาเทศบาลเมืองหัวหิน		2
รวม	**10**	**17**

ที่มา: เทศบาลเมืองหัวหิน (2555)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สรุปลักษณะชุมชนเขาเต่าซึ่งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองหัวหินมีพัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ พ.ศ.2496 ปัจจุบันมีประชากร 2,747 คน มีรูปแบบการตั้งถิ่นฐานจากชุมชนประมงชายฝั่งทะเลขนาดเล็กเป็นชุมชนพักอาศัยและบริการด้านการท่องเที่ยว มีการขยายตัวของอาคารและสิ่งปลูกสร้างประมาณร้อยละ 20 ของพื้นที่ชุมชน มีโครงสร้างพื้นฐานและบริการชุมชนบางประการไม่เพียงพอ อาทิ ระบบระบายน้ำ การจัดการน้ำเสีย ระบบการขนส่งและจราจร ที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมชุมชนและชายฝั่งทะเลให้เสื่อมโทรมลง รวมถึงมีผลทำให้การเดินทางสัญจรของประชาชนในชุมชนมีความปลอดภัยลดลง

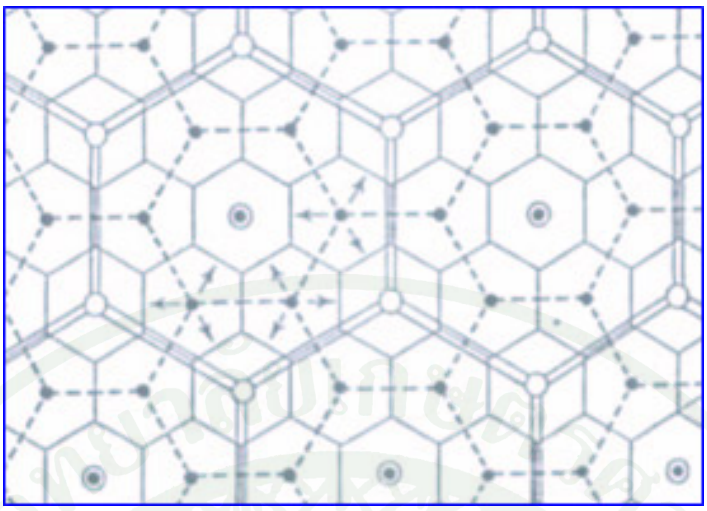
ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน

ฉัตรชัย พงศ์ประยูร (2536) ได้อธิบายถึงทฤษฎีการตั้งถิ่นฐานไว้ดังนี้

ทฤษฎีแหล่งกลาง (Central Place theory)

เป็นทฤษฎีปทัสฐาน (Normative theory)โดยทั่วไปซึ่งอธิบายถึง ขนาด จำนวน และช่วงห่างของแหล่งตั้งถิ่นฐานมนุษย์ รวมทั้งการกระจายตัวของระบบเมืองและหน้าที่ของแหล่งตั้งถิ่นฐานเหล่านั้น โดยที่เชื่อว่าต้องมีความเป็นระเบียบรองรับลักษณะการกระจายตัวดังกล่าว ฉัตรชัย พงศ์ประยูร (2536 อ้างถึง Christaller, 1933) ผู้เสนอทฤษฎีแหล่งกลางไว้ว่าแหล่งตั้งถิ่นฐานคือศูนย์รวมของประชากรขนาดต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่ แหล่งตั้งถิ่นฐานเกิดขึ้นเพราะตรงบริเวณนั้นสามารถประกอบกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ กิจกรรมเหล่านี้ประกอบด้วยการค้าและการบริการทุกประเภท นอกจากจะบริการให้กับผู้ที่อยู่ในแหล่งตั้งถิ่นฐานแล้วยังจะต้องบริการแก่ผู้คนที่อยู่รอบนอกด้วย และเนื่องจากแหล่งตั้งถิ่นฐานเหล่านี้อยู่แยกห่างกัน จึงต้องติดต่อกันด้วยเส้นทางคมนาคม ฉะนั้นแหล่งตั้งถิ่นฐานจึงมีลักษณะคล้ายศูนย์รวมที่เกิดจากโครงข่ายของเส้นทางขนส่ง ซึ่งศูนย์รวมจะมีขนาดต่างกันตามความได้เปรียบของทำเลแต่ละแห่ง และในขณะเดียวกันก็เกิดลำดับความสำคัญของศูนย์รวมขึ้นมาเนื่องจากการแข่งขัน (ภาพที่ 21)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาพที่ 21 รูปแบบการตั้งถิ่นฐานตามหลักเกณฑ์ตลาดของคริสตัลเลอร์
ที่มา: ฉัตรชัย พงศ์ประยูร (2536: 78)

แต่ละแบบจะเกิดแหล่งกลางและเขตอิทธิพลของแหล่งกลางอันมีขอบเขตที่แน่นอนเป็นรูปเรขาคณิต ในแบบจำลองของคริสตัลเลอร์นั้น ได้จัดระบบตามเกณฑ์ตลาด (marketing principle) กล่าวคือ ลำดับศักย์และรูปแบบที่ซ้อนกันอยู่ทำให้เกิดจำนวนแหล่งกลางได้มากที่สุด สภาพดังกล่าวจำเป็นต่อการนำสินค้าและบริการเสนอต่อลูกค้าในระยะทางใกล้ที่สุด คือให้มีการเคลื่อนที่ต่ำสุด คริสตัลเลอร์เรียกระบบนี้ว่า K - 3 ดังในภาพที่ 7 ซึ่งแสดง 3 ลำดับศักย์ ได้แก่ 1) ลำดับศักย์ต่ำสุดคือหมู่บ้าน (วงกลมทึบ) 2) ลำดับศักย์กลางคือตำบล (วงกลมเปิด) และ 3) ลำดับศักย์สูงสุดคือเมืองขนาดเล็ก (วงกลมซ้อนกัน 2 วง) ส่วนเขตของแหล่งกลางทั้ง 3 แสดงโดยเส้นหนัก เส้นประ และเส้นคู่ ตามลำดับ

คำว่าแหล่งกลาง จึงหมายถึงแหล่งตั้งถิ่นฐานในระดับชุมชน ซึ่งทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในด้านการค้าและการบริการแก่ประชาชนในเมืองนั้น รวมทั้งประชากรที่กระจายอยู่รอบนอกของเขตชุมชนนั้นด้วย เนื่องจากประชากรของศูนย์ ลูกค้า และสินค้าในแต่ละแหล่งกลางมีขนาดต่างๆ กัน จึงทำให้แหล่งกลางในพื้นที่หนึ่งๆ มีขนาดต่างกัน เรียกว่า มีลำดับศักย์ (hierarchy) ต่างกัน ซึ่งอยู่ภายใต้เงื่อนไขของสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม อิทธิพลของตลาด และความหนาแน่นของประชากร ซึ่งทฤษฎีดังกล่าวเป็นรูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบคงที่ (static)

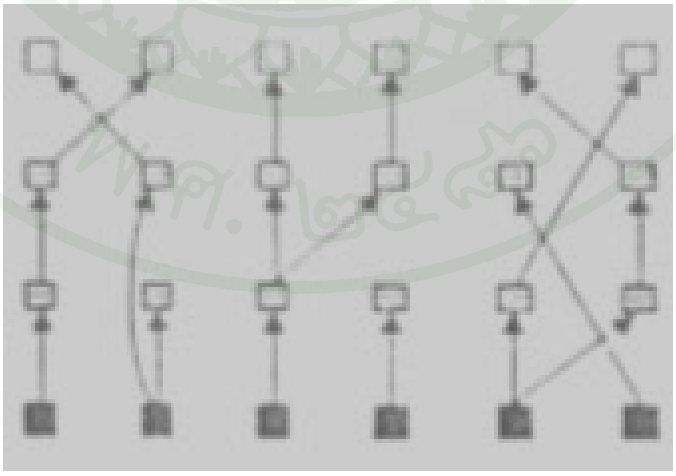
กล่าวได้ว่าชุมชนเขาเต่าเป็นชุมชนย่อยเป็นแหล่งตั้งถิ่นฐานในระดับชุมชนที่มีลำดับศักย์ (hierarchy) ต่ำสุด โดยมีเทศบาลเมืองหัวหินเป็นศูนย์กลางในด้านการค้าและการบริการแก่ประชาชน ที่ติดต่อเชื่อมโยงผ่านทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (เพชรเกษม)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางพื้นที่ (Spread theory)

สืบเนื่องจากทฤษฎีแหล่งกลาง (Central Place theory) ที่พิจารณารูปแบบการตั้งถิ่นฐานไปในลักษณะคงที่ซึ่งเป็นเรื่องผิดปกติกระบวนการที่ครอบงำการพัฒนาแหล่งตั้งถิ่นฐานใหม่โดยสร้างพื้นที่ จึงได้กลายเป็นเรื่องที่ศึกษากันในเชิงประวัติศาสตร์ ในหลายกรณีมีปัจจัยพิเศษต่างๆ เช่น นโยบายเกี่ยวกับที่ดิน การออกกฎหมายบังคับ ตลอดจนความกดดันทางการเมืองและศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงได้เกิดแนวความคิดที่แย้งกัน ฉัตรชัย พงศ์ประยูร กล่าวถึง นักภูมิศาสตร์ชื่อไบลุนด์ (Bylund) ผู้เสนอทฤษฎีการตั้งถิ่นฐานในแนวใหม่ ซึ่งกล่าวว่า ปัจจัยที่สำคัญต่อการตั้งถิ่นฐานยังมีเพิ่มเติมอีก คือความช่วยเหลือทางด้านเทคนิค ความสนใจของผู้ตั้งถิ่นฐาน และความจำเป็นพื้นฐานบางอย่าง เช่น โรงเรียน ร้านค้า สถานที่พักผ่อนหย่อนใจและนันทนาการ ดังนั้นในบางสถานที่และบางเวลา บริเวณที่อุดมสมบูรณ์และอยู่ใกล้แหล่งตั้งถิ่นฐานและเหมาะแก่การตั้งถิ่นฐานกลับถูกมองข้ามไปก็ได้ ในทางตรงกันข้ามทำเลบางแห่งในแหล่งไกล ๆ ที่มีสภาพแวดล้อมธรรมชาติไม่อำนวยกลับได้รับการตั้งถิ่นฐาน ซึ่งทฤษฎีนี้มีรูปแบบของการขยายตัวทั้งหมด 4 แบบ ได้แก่

1. **การตั้งถิ่นฐานเป็นแนวเส้นตรง** (linear) ซึ่งเป็นผลมาจากความใกล้เคียงของละแวกบ้านเดิม (neighborhood effect) การขยายตัวคล้ายคลื่นสะท้อนแต่ละทิศทาง โดยมีรูปแบบการตั้งถิ่นฐานเดิมปรากฏเป็นแนวยาว แล้วค่อย ๆ ขยายตัวเข้าสู่แผ่นดิน (ภาพที่ 22)

ภาพที่ 22 แบบจำลองการตั้งถิ่นฐานแบบแนวเส้นตรง
ที่มา: ฉัตรชัย พงศ์ประยูร (2536: 87)

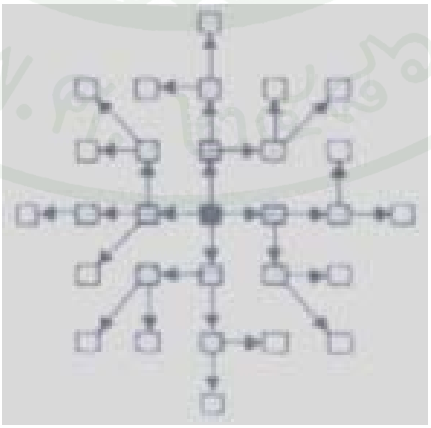
ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. การขยายตัวเป็นวงกลมซ้อนกัน (concentric) การตั้งถิ่นฐานมีการขยายตัวออกจากศูนย์กลางเป็นรัศมี ซึ่งศูนย์กลางการตั้งถิ่นฐานเดิมมีแห่งเดียว โดยมีลักษณะการขยายตัวคล้ายระลอกน้ำในสระ และมีการขยายพื้นที่ในแต่ละเสี้ยว ดังนั้นเมื่อคลื่นการขยายตัวออก จะเท่ากับเพิ่มจำนวนแหล่งตั้งถิ่นฐานขึ้นเป็นทวีคูณ (ภาพที่ 23)

ภาพที่ 23 แบบจำลองการตั้งถิ่นฐานแบบขยายตัวเป็นวงกลมซ้อนกัน
ที่มา: ฉัตรชัย พงศ์ประยูร (2536: 87)

3. การขยายตัวเป็นแบบเสี้ยว (sector) คือมีความสัมพันธ์กับแหล่งตั้งถิ่นฐานเดิมอยู่ เพราะขยายสาขาออกมาในลักษณะที่ใกล้เคียงที่สุด รูปแบบการขยายตัวของการตั้งถิ่นฐานมีลักษณะคล้ายกับการตั้งถิ่นฐานหรือนิคมใหม่ ที่ยังมีความสัมพันธ์กับชุมชนเดิมอยู่ (ภาพที่ 24)

ภาพที่ 24 แบบจำลองการตั้งถิ่นฐานแบบขยายตัวเป็นแบบเสี้ยว
ที่มา: ฉัตรชัย พงศ์ประยูร (2536: 87)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

4. การขยายตัวโดยเกิดจากอุปสรรคทางด้านกายภาพ เช่น ริมฝั่งทะเล ภูเขา เป็นต้น ลักษณะเป็นแบบทแยงมุมออกไป เป็นลักษณะการขยายตัวเมืองโดดๆ จนกลายเป็นเขตมหานคร โดยการเกิดชานเมืองในชนบทรอบๆ ในระยะแรกและค่อยๆ เข้มขึ้นในระยะต่อมา (ภาพที่ 25)

ภาพที่ 25 แบบจำลองการตั้งถิ่นฐานแบบขยายตัวโดยเกิดจากอุปสรรคทางด้านกายภาพ
ที่มา: ฉัตรชัย พงศ์ประยูร (2536: 87)

กล่าวได้ว่าเมืองหัวหินที่มีลักษณะทางกายภาพเป็นชุมชนริมฝั่งทะเลทางด้านตะวันออก และเป็นภูเขาทางทิศตะวันตก เมืองจึงมีการขยายตัวเป็นศูนย์กลางโดดๆ และเกิดชานเมืองในชนบทรอบๆ อาทิ ชุมชนเขาเต่าที่อยู่ทางตอนใต้สุดห่างจากศูนย์กลางเมืองประมาณ 10 กิโลเมตร ที่เป็นชุมชนชนบทในระยะแรกและความหนาแน่นของชุมชนค่อยๆ เพิ่มเข้มขึ้นในระยะประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา

ทฤษฎีการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ (Ekistic Model)

Doxiadis (1976) นักผังเมือง ได้นำเสนอทฤษฎี Ekistic โดยกล่าวถึง องค์ประกอบพื้นฐานที่จำเป็นในการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ออกเป็น 5 ปัจจัย (ภาพที่ 26) ได้แก่

1. ธรรมชาติ (Nature) เป็นรากฐานและขอบเขตของชุมชนที่ถูกสร้างสรรขึ้นมา มนุษย์จะเป็นผู้ปรับให้เข้ากับสภาพธรรมชาติ หลังจากเลือกสรรแล้ว ตัวอย่างองค์ประกอบทางธรรมชาติ ได้แก่ ลักษณะภูมิประเทศ ดิน พืชพรรณ สัตว์ และภูมิอากาศ เป็นต้น

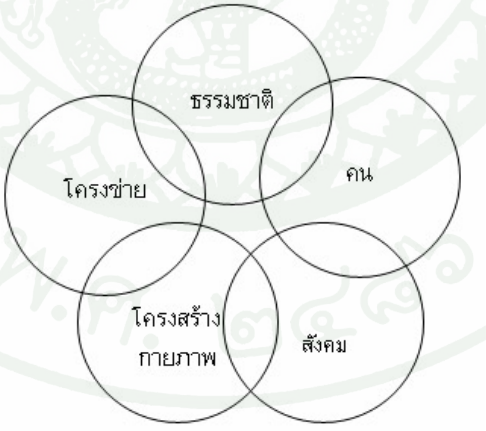
ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. คน (Man or Anthropos) โดยพิจารณาในด้านตัวบุคลซึ่งมีทั้งเรื่องของ ความต้องการทางด้านชีวภาพ เช่น อากาศ อุณหภูมิ ที่ว่าง เป็นต้น ความรู้สึกสัมผัส , การรับรู้ , ความต้องการด้านอารมณ์ , ค่านิยม , รูปแบบทางสังคม , แบบแผนการดำรงชีวิต และวัฏจักรของชีวิตครอบครัว

3. สังคม (Society) เป็นกิจกรรมที่เกิดจากการรวมกลุ่มของคนที่จะเกิดขึ้นเมื่อมีการตั้งถิ่นฐาน ได้แก่ การพบปะสังสรรค์ , แบบแผนทางวัฒนธรรม , การพัฒนาทางเศรษฐกิจ , การศึกษา , สวัสดิการ , กฎหมายและบริการ เป็นต้น

4. โครงสร้างทางด้านกายภาพ (Physical Structure) เป็นรูปแบบของการจัดองค์ประกอบที่เกี่ยวเนื่องกับการดำเนินชีวิตของคน ได้แก่ บ้านพักอาศัย , สถานบริการชุมชน , ศูนย์บริการการศึกษา , ศูนย์ราชการและธุรกิจ , อุตสาหกรรม และคมนาคม โดยอาจเป็นกระบวนการของการจัดวางผังบริเวณและรูปแบบการก่อสร้าง

5. โครงข่าย (Network) ได้แก่โครงข่ายการให้บริการด้านต่างๆ ทั้งด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ในอันที่จะเสริมต่อปัจจัยทุกด้านข้างต้น ได้แก่ ระบบน้ำใช้ , ไฟฟ้า , การขนส่ง , การติดต่อสื่อสาร , การจัดการของเสีย เป็นเรื่องของการวางผังกายภาพ (Physical Planning)

ภาพที่ 26 แสดงองค์ประกอบของการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ตามทฤษฎี Ekistics
ที่มา: Doxiadis (1976)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

นอกจากนี้ Doxiadis ได้นำเสนอลักษณะของเป้าหมายชุมชน ตามหลักการของ Ekistics Unit โดยแบ่งการตั้งถิ่นฐานของชุมชนออกเป็น 7 ระดับ ตามลำดับ ดังนี้

ระดับที่ 1 การตั้งถิ่นฐานแบบชั่วคราว (Temporary human settlement) เป็นลักษณะของพวกเร่ร่อน เพื่อต้องการที่พักพิงชั่วคราว หรือเพื่อเตรียมการตั้งถิ่นฐานถาวรต่อไป

ระดับที่ 2 หมู่บ้าน (Village) เป็นรูปแบบการตั้งถิ่นฐานในด้านการอยู่อาศัย การพักผ่อนหย่อนใจ และการประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม

ระดับที่ 3 ชุมชนเมือง (Polises) เป็นรูปแบบการตั้งถิ่นฐานในระดับที่รอการขยายตัวออกไปเป็นชุมชนเมืองขนาดใหญ่ และอาจสูญสลายได้ถ้าไม่ผนวกรวมกันกับชุมชนอื่นๆ

ระดับที่ 4 ชุมชนเมืองขนาดใหญ่ (Metropolises) หรือมหานคร เป็นรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่คนจะอพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานมากที่สุด และมีการขยายตัวอย่างสูง

ระดับที่ 5 ชุมชนอภิมหานคร (Megalopolises) เป็นชุมชนที่เชื่อมต่อระหว่างมหานครเข้าด้วยกัน

ระดับที่ 6 ชุมชนประเทศ (National System) เป็นโครงข่ายชุมชนในระดับประเทศ

ระดับที่ 7 ชุมชนประชาคมสากล (International Systems) เป็นระดับหลายๆ ประเทศรวมกัน และมีการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน

ทั้งนี้ในเป้าหมายของทฤษฎี Ekistics ที่ Doxiadis (1976) ได้เสนอไว้ คือ การส่งเสริมให้คนมีความเป็นอยู่อย่างผาสุขและปลอดภัยในชุมชน โดยสร้างเสริมสภาวะสมดุลระหว่างองค์ประกอบ 5 ประการ เพื่อว่าคนสามารถที่จะปรับตัวเองให้สอดคล้องกับข้อกำหนดของชุมชนและช่วยให้เขาสามารถสนองตอบต่อเจตนารมณ์ของตนเองได้โดยไม่ขัดต่อข้อกำหนดนั้น ๆ เข้าด้วยกัน เพราะหากวิเคราะห์องค์ประกอบแต่ละอย่างโดยไม่นำมาพิจารณาร่วมกัน ย่อมทำให้ไม่สามารถเข้าใจและแก้ไขปัญหาได้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐาน มีปัจจัยที่หลากหลายขึ้นอยู่กับความเป็นมา และสภาพของพื้นที่นั้นๆ Doxiadis (1976) ได้เสนอปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐาน โดยแบ่งออก เป็น 5 ด้าน ได้แก่

- ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สภาพทางเศรษฐกิจ คือ โอกาสในการจ้างงาน การเพิ่ม ขึ้น และลดลงของรายได้ประชากร นโยบาย การวางแผน การนำนโยบายไปปฏิบัติ การควบคุมซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมีผลต่อการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นตัวขับเคลื่อน
- ปัจจัยทางสังคม เป็นปัจจัยทำให้คนรวมตัวกัน
- ปัจจัยทางการบริหารการปกครอง นโยบาย การวางแผน การนำนโยบายไปปฏิบัติ การควบคุม ซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมีผลต่อการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์
- ปัจจัยทางเทคโนโลยี วัสดุก่อสร้างนั้นจะมีการพัฒนาตามยุคสมัย ตามเทคโนโลยีที่มนุษย์คิดค้นสร้างขึ้น มีอิทธิพลต่อการกระจายตัวของชุมชน และแหล่งตั้งถิ่นฐาน
- ปัจจัยทางวัฒนธรรม เป็นปัจจัยที่หล่อหลอมมาจากประสบการณ์ในอดีต

ชุมชนเขาเต่าเป็นชุมชนชายฝั่งทะเล ที่มีแบบแผนทางวัฒนธรรมดั้งเดิมเป็นชุมชนประมง มีโครงข่ายการให้บริการด้านสาธาณูปโภค สาธารณูปการ ที่รับผิดชอบโดยเทศบาลเมืองหัวหิน การตั้งถิ่นฐานของชุมชนอยู่ในระดับที่ 3 เป็นชุมชนเมือง ที่มีปัจจัยทางเศรษฐกิจด้านการประมง การบริการท่องเที่ยวเป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญ

ทฤษฎีในการวางผังชุมชน

ชุมชนจะมีลักษณะเฉพาะตัวขึ้นอยู่กับการก่อกำเนิดและวิวัฒนาการ โดยอาศัยปัจจัยชี้นำในการตั้งถิ่นฐานคือ ปัจจัยด้านเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ ด้านภูมิศาสตร์ และด้านเศรษฐกิจ รูปแบบของชุมชนที่ก่อกำเนิดขึ้นชุมชนย่อมประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ สภาพของธรรมชาติ คน สังคม โครงสร้างทางกายภาพ ตลอดจนวงจรที่มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ และมิอาจพิจารณาแยกอิสระจากกันได้ ที่นำมาเป็นองค์ประกอบในทฤษฎีการวางผังชุมชน (กรมโยธาธิการและผังเมือง) ดังนี้

- Neighborhood Concept เป็นหลักการของ Perry ในปี คศ.1926 ที่แบ่งเมืองออกเป็นชุมชนย่อย ๆ (Unit) มีรัศมีประมาณ ½ ไมล์ รองรับประชากรประมาณ 5,000 คน มีโรงเรียน ร้านค้าที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นศูนย์กลางชุมชน (Sub center) เป็นการกระจายความเจริญจากชุมชนหลัก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ของเมืองให้ประชาชนได้รับการบริการทางด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการโดยทั่วถึงและเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นแนวความคิดที่สอดคล้องกับบริบทของไทยที่มีวัดและโรงเรียนเป็นศูนย์กลางทางสังคม วัฒนธรรมประเพณี และศาสนา

- The Concept of nodes พัฒนามาจาก Neighborhood Concept โดยไม่จำกัดขอบเขตชุมชนย่อยอยู่ในรัศมีประมาณครึ่งไมล์ แต่จะเน้นการให้บริการที่เพียงพอทั้งด้านบริการสาธารณะและการรักษาสภาพแวดล้อม กำหนดศูนย์กลางชุมชนให้มีกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น โรงเรียนอนุบาล ประถม ร้านค้า สถาบันการเงิน สำนักงาน สถานีอนามัย และสวนสาธารณะ เป็นต้น แต่เมืองจะมีข้อจำกัดด้านความแออัดและปัญหาจราจรบริเวณศูนย์กลางเมือง

- The Concept garden city เป็นแนวคิดของ Ebenezer Howard ที่ต้องการปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการอยู่อาศัยของเมืองยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม ราวศตวรรษที่ 18 หลักการของเมืองอุทยาน (Garden City) เป็นการสร้างเมืองบริวารล้อมรอบเมืองหลัก โดยเมืองบริวารมีขนาดประชากรประมาณ 32,000 คน มีศูนย์กลางเมืองที่สมบูรณ์ ให้พึ่งพาเมืองศูนย์กลางหลักเฉพาะการบริการระดับภาคเท่านั้น มีพื้นที่สีเขียว (Green belt) ของพื้นที่เกษตรกรรมและป่าไม้ระหว่างเมืองเพื่อเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ และป้องกันการขยายตัวของเมือง อย่างไรก็ตามแนวความคิดนี้ทำให้พื้นที่เมืองแผ่ออกสู่พื้นที่ธรรมชาติโดยรอบศูนย์กลางการค้าธุรกิจ (CBD) อย่างรวดเร็วส่งผลให้เกิดความคับคั่งบนถนนสายหลักที่มุ่งสู่ย่านการค้า บริเวณย่านอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่โดดเดี่ยวส่งผลต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน รวมถึงย่านบริเวณที่กำลังจะมีการเปลี่ยนแปลง (Zone-in-Transition) ที่อยู่รอบ ๆ ศูนย์กลางการค้าธุรกิจ (CBD) ไม่สามารถพัฒนาได้เนื่องจากที่ดินมีราคาสูงและต้องเสียค่าใช้จ่ายรื้อถอนอาคารเก่าที่อยู่กันอย่างหนาแน่น

ชุมชนเขาเต่าเป็น 1 ใน 34 ชุมชนย่อย (Unit) ของเทศบาลเมืองหัวหิน มีขนาดพื้นที่ประมาณ 16 ตารางกิโลเมตร ที่เป็นระบบชุมชนย่อยตามหลักการชุมชนละแวกบ้าน แต่ยังมีระดับการให้บริการทางด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่ไม่ยังหลากหลายเพียงพอ จึงควรสร้างระบบชุมชนที่มีประสิทธิภาพให้สอดคล้องกับบริบทและกิจกรรมของชุมชนชายฝั่งทะเลและการท่องเที่ยวที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

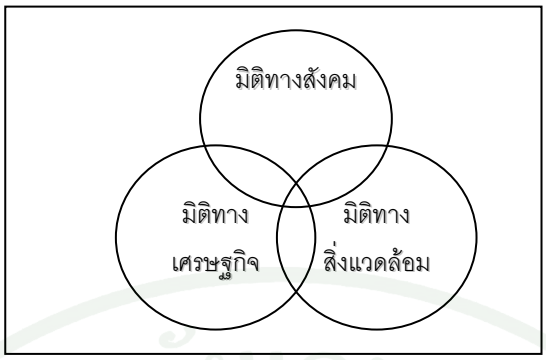
การพัฒนาอย่างยั่งยืน

การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable development) เป็นแนวคิดการพัฒนาที่มีบทบาทอย่างมากในสังคมโลก นับตั้งแต่การประชุมสุดยอดว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ณ กรุงสต๊อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน ในปี พ.ศ.2515 ที่จัดโดยองค์การสหประชาชาติ เพื่อเรียกร้องให้ทั่วโลกคำนึงการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยจนเกินขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและในปีพ.ศ.2530 คณะกรรมาธิการโลกในเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development) ได้ทำการศึกษาเรื่องความสมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา ซึ่งต่อมาได้เผยแพร่เอกสารชื่อ Our Common Future เรียกร้องให้ประชาชนในโลกเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินชีวิต และให้มีการพัฒนาที่ไม่ทำลาย สิ่งแวดล้อม

จากการประชุมสุดยอดของโลก (Earth Summit) ที่เมือง ริโอ เดอ จาเนโร เมื่อปี พ.ศ.2535 ได้นำไปสู่ข้อตกลงร่วมกันที่ว่ากระบวนการพิทักษ์สภาวะแวดล้อมต้องเป็นขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจ เพราะที่ผ่านมากการมองแยกส่วนของทั้ง 2 ประเด็น นำไปสู่ความเสื่อมถอยของสภาวะแวดล้อมและระบบนิเวศในโลก แนวทางนี้เน้นให้คำนึงถึงขีดจำกัดที่สภาวะแวดล้อมจะรองรับได้ และให้การพัฒนาคำนึงถึงความอยู่รอดของอนุชนรุ่นหลังต่อไป และจากการประชุมในครั้งนี้ได้มีการรับรองเอกสาร “แผนปฏิบัติการ 21” หรือ Agenda 21 ให้เป็นแผนแม่บทในการกำหนดแนวทางการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้ดำเนินไปอย่างสมดุล ลดการใช้พลังงานอย่างฟุ่มเฟือย และมีการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งทั้ง 3 มิตินี้ต้องได้รับการพัฒนาไปพร้อมๆ กันอย่างสอดประสาน (ภาพที่ 27) โดยมีรายละเอียดของมิติด้านต่างๆ ดังนี้

- มิติทางสังคม ประชาชนต้องมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีการศึกษาที่ดี มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีความเป็นสังคมธรรมรัฐมีความโปร่งใส ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมร่วมกับรัฐ
- มิติทางเศรษฐกิจ มีระบบเศรษฐกิจที่มั่นคง ไม่พึ่งพาภายนอกมากเกินไป มีการเจริญเติบโตไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ และต้องมีการกระจายรายได้อย่างเสมอภาค
- มิติทางสิ่งแวดล้อม คุณภาพของสิ่งแวดล้อมต้องอยู่ในระดับมาตรฐานหรือดีกว่ามาตรฐาน ประชาชนและรัฐใช้ทรัพยากรอย่างรู้ค่า

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาพที่ 27 แสดงมิติของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

หากมีการพัฒนาทั้ง 3 มิติ ให้ดำเนินไปอย่างสมดุล จะเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทำให้คนในยุคต่อๆไป สามารถมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าในปัจจุบัน

สำหรับการพัฒนาอย่างยั่งยืนในบริบทของประเทศไทยการพัฒนาอย่างยั่งยืนมีพื้นฐานแนวคิดมาจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่มีดุลยภาพทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม การพัฒนาทั้ง 3 มิติ เกื้อกูลและไม่เกิดความขัดแย้งซึ่งกันและกัน (สศช. ,2549) ประกอบด้วย

มิติสังคม : มุ่งพัฒนาให้คนและสังคมมีคุณภาพ สามารถปรับตัวรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีจิตสำนึก พฤติกรรม และวิถีชีวิตที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงในการดำรงชีวิต มีการนำทุนทางสังคมและทุนทางทรัพยากรธรรมชาติมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ โดยอยู่ภายใต้ระบบการบริหารจัดการที่ดี ที่มุ่งให้คนและสังคมไทยเข้มแข็ง อยู่ดีมีสุข และพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

มิติเศรษฐกิจ : การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง มีคุณภาพ มีเสถียรภาพ เป็นการเติบโตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและยั่งยืนได้ในระยะยาวและมีการกระจายความมั่งคั่งอย่างทั่วถึง อำนวยประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่

มิติสิ่งแวดล้อม : การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจและความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ ตลอดจนการคงไว้ซึ่งคุณภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดี เพื่อสนอง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันและสงวนรักษาไว้ให้คนรุ่นอนาคต รวมทั้งการกระจายโอกาสและการมีส่วนร่วมในเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

แนวทางการสร้างชุมชนเขาเต่าอย่างยั่งยืน จึงควรครอบคลุมการพัฒนาทั้ง 3 มิติ ในด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูลกัน โดยมิติทางสังคมให้มีการยกระดับการพัฒนาการบริการทางสังคมอย่างเพียงพอโดยผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วม ในมิติทางเศรษฐกิจ เน้นการพัฒนาพื้นที่สร้างความมั่นคงทางรายได้ภายในชุมชน และในมิติสิ่งแวดล้อมเน้นการรักษาคุณภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในระดับมาตรฐาน

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้ประมวลและกลั่นกรองพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต นำไปใช้และเผยแพร่ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่ายและประชาชนโดยทั่วไป เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2542 ดังนี้

“เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี” (ภาพที่ 28)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 3 ห่วง 2 เงื่อนไข
ที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและสมดุล ดังนี้

ภาพที่ 28 แสดงผลสรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) และฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) สศช. ได้อัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ควบคู่ไปกับกระบวนทรรศน์การพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” โดยขณะเดียวกันเป็นการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย และในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ต้องมีการเตรียมความพร้อมให้สามารถปรับตัวพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตและแสวงหาประโยชน์อย่างรู้เท่าทันโลกาภิวัตน์และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับทุกภาคส่วนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้การพัฒนาในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) ประเทศไทยจะต้องเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งภายนอกและภายในประเทศที่ปรับเปลี่ยนเร็วและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เป็นทั้งโอกาสและความเสี่ยงต่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะข้อผูกพันที่จะเป็นประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ.2558 จึงจำเป็นต้องนำ ภูมิคุ้มกันที่มีอยู่พร้อมทั้งเร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็งขึ้นมาใช้ในการเตรียมความพร้อมให้แก่คน สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่าง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เหมาะสม สามารถพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าต่อไปเพื่อประโยชน์สุขที่ยั่งยืนของสังคมไทยตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

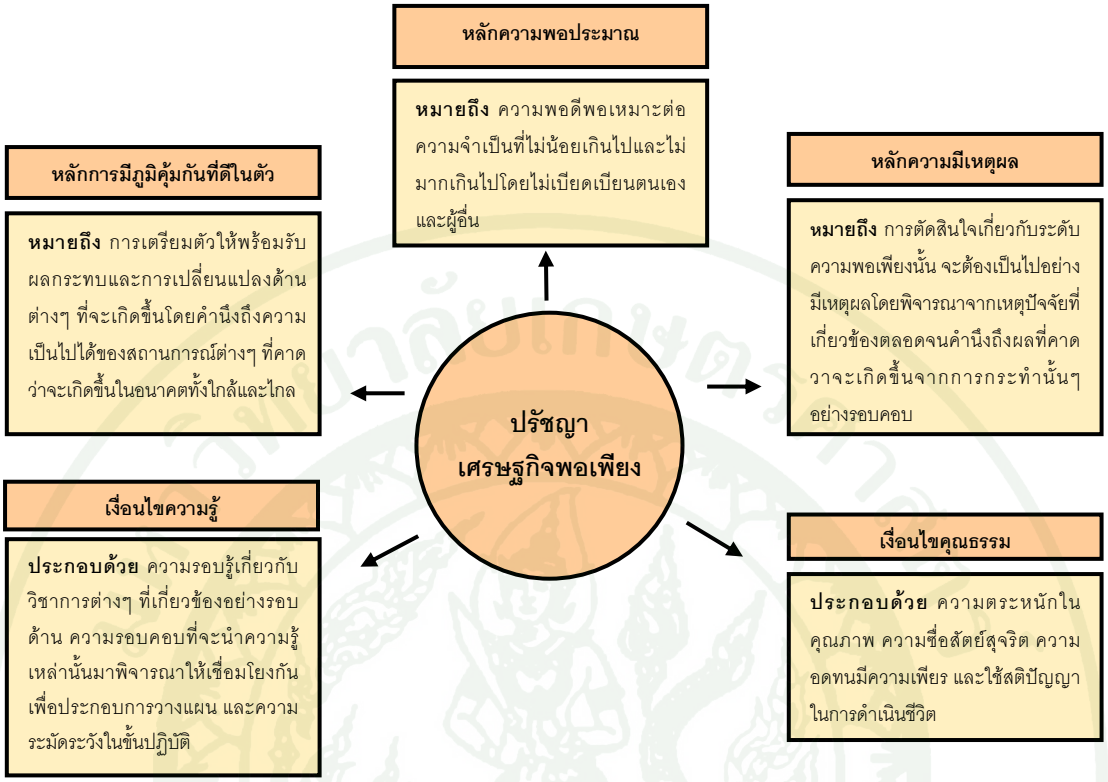
ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ควรเป็นชุมชนที่มีการพัฒนาอย่างพอประมาณ มีเหตุผล และมีระบบภูมิคุ้มกัน โดยการเพิ่มแหล่งงานหรือแหล่งรายได้ให้มีขึ้นภายในชุมชน การวางแผนระดับการใช้ทรัพยากรในชุมชนที่เหมาะสม และมีการยกระดับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการทางสังคมให้เพียงพอ โดยมีแหล่งความรู้ การส่งเสริมด้านคุณธรรมให้พร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาวะของสังคมโลกที่มีขึ้นอย่างรวดเร็ว

การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชน

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้มีการประยุกต์ใช้และมีผลอย่างเป็นรูปธรรมในช่วงที่ประเทศไทยเผชิญวิกฤตเศรษฐกิจเมื่อปี 2540 วิกฤตการเมือง และวิกฤตทางสังคม การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวปฏิบัติ ได้ส่งผลให้ประเทศไทยเข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกันสูงขึ้นในหลายด้านนำมาสู่การปฏิบัติของทุกภาคส่วนเพื่อมุ่งหวังให้เกิดภูมิคุ้มกันแก่ตัวเอง ครอบครัว องค์กร สังคมและประเทศมีหลายประการ (ภาพที่ 29)

สศช. ได้สรุปผลการสำรวจเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ในระดับชุมชน พบว่าชุมชนมีการประยุกต์ใช้ในระดับปานกลางถึงร้อยละ 74.0 ของกลุ่มตัวอย่าง และระดับมากร้อยละ 13.6 ในแนวทางที่หลากหลาย เช่นการยึดหลักพอประมาณ เน้นการเติบโตที่ก่อให้เกิดความสมดุลในระยะยาว ยึดหลักการพึ่งพาตนเอง ใช้ทรัพยากรและปัจจัยในท้องถิ่น ยึดหลักเหตุผลในการตัดสินใจเกี่ยวกับประเด็นการพัฒนาชาชนที่มีระบบการผลิตที่คำนึงถึงความสอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณี กฎหมายและภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน สร้างภูมิคุ้มกันโดยมีระบบการผลิตการตลาดที่หลากหลาย มีแผนชุมชนที่คำนึงถึงการใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชน สร้างประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนให้เข้มแข็งและจัดให้มีระบบสวัสดิการสังคม ระบบการออม ระบบประกันสุขภาพ ขณะเดียวกัน ส่งเสริมแนวคิดเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ จัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสม่ำเสมอ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมความรู้ รัก สามัคคีในชุมชน โดยเน้นกิจกรรมที่ส่งเสริมระบบคุณธรรม ความขยัน ซื่อสัตย์ อดทน แบ่งปัน สร้างผู้นำชุมชน/ผู้นำความคิดเป็นแบบอย่างของบุคคลแห่งคุณธรรม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาพที่ 29 แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

องค์ประกอบชุมชน/หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

การดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ ได้ร่วมกันเผยแพร่แนวคิดและองค์ประกอบชุมชน/หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1. ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

จากการจัดการประกวดผลงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมูลนิธิชัยพัฒนา สำนักงาน กปร. สำนักงบประมาณ กระทรวงมหาดไทย กองทัพไทย และสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีโครงการครั้งแรกในปี พ.ศ.2550 และครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ.2552 มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริม ยกย่องภาคประชาชน ภาคเกษตร ภาครัฐและภาคธุรกิจ ที่ได้นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการทำงานและการดำเนินชีวิตจนประสบผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม และเป็นตัวอย่างในการพัฒนาชุมชน องค์กร ภาครัฐ และภาคธุรกิจต่อไป

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สำหรับชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงมีเกณฑ์พิจารณาโดยมีองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน คือ ประวัติชุมชน การดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจครอบคลุมด้านความพอประมาณ ความมีเหตุผล ภูมิคุ้มกัน ความรู้คู่คุณธรรม และขยายผลการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่ภายนอก (ตารางที่ 13)

ตารางที่ 13 องค์ประกอบชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวชี้วัด	
ส่วนที่ 1 ประวัติชุมชนโดยสังเขป	1.1 ประวัติชุมชน/ต้นแบบ/รูปแบบในการดำเนินกิจกรรมชุมชน 1.2 รูปแบบในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน 1.3 กิจกรรมที่โดดเด่นและสำคัญของชุมชนที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง 1.4 ความภาคภูมิใจของชุมชน
ส่วนที่ 2 การดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน	2.1 ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ชีวิตแบบพอเพียงของชุมชน 2.2 การที่ชุมชนยึดแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง และแรงจูงใจที่ทำให้ชุมชนยึดแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง 2.3 ความเปลี่ยนแปลงในชุมชนเมื่อนำเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ 2.4 การดำเนินงานของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2.4.1 ความพอประมาณ 2.4.1.1 การส่งเสริมให้มีการผลิตเพื่อการบริโภคในชุมชน หากมีเหลือจึงจำหน่าย 2.4.1.2 มีการบริหารจัดการด้านเศรษฐกิจชุมชนให้เติบโตเป็นลำดับขั้นตอน 2.4.1.3 การสนับสนุนให้ครัวเรือนมีการออมเงิน 2.4.1.4 ครัวเรือนมีการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย 2.4.1.5 ครัวเรือนมีการวางแผนการใช้จ่ายและจัดสรรค่าใช้จ่ายอย่างเหมาะสม 2.4.2 ความมีเหตุผล 2.4.2.1 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมและพัฒนาขีดความสามารถของสมาชิกชุมชน 2.4.2.2 การส่งเสริมให้มีการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวางแผน ติดตามประเมินผล 2.4.2.3 การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชน 2.4.2.4 การจัดทำแผนชุมชนจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน 2.4.2.5 การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน 2.4.2.6 ชุมชนรู้จักใช้และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาดและรอบคอบ ตลอดจนเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดความยั่งยืน 2.4.2.7 ชุมชนเลือกประกอบอาชีพโดยคำนึงถึงศักยภาพของทรัพยากรในชุมชน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 13 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	
ส่วนที่ 2 การดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน	2.4.3 ภูมิคุ้มกัน 2.4.3.1 สมาชิกในชุมชนสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพที่ดียามเจ็บป่วย 2.4.3.2 ชุมชนมีเครือข่ายร่วมมือช่วยเหลือแบ่งปันกัน 2.4.3.3 ชุมชนมีการสำรวจและเก็บข้อมูลทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์การพัฒนา และการติดตามประเมินผลการพัฒนาได้อย่างยั่งยืนและเป็นระบบ 2.4.3.4 ชุมชนมีกิจกรรมเสริมสร้างให้เกิดครอบครัวที่อบอุ่นตลอดจนให้ความสำคัญกับเด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ด้อยโอกาส 2.4.3.5 ชุมชนมีกลุ่มอาสาสมัครที่ทำงานช่วยเหลือเกื้อกูลสังคมส่วนรวมด้วยจิตอาสา 2.4.3.6 ชุมชนมีการปลูกป่า ปลูกต้นไม้ยืนต้นตามที่สาธารณะ 2.4.3.7 ชุมชนมีระบบการจัดการขยะที่ดี 2.4.3.8 ชุมชนมีแผนปฏิบัติในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2.4.3.9 ชุมชนมีกิจกรรมให้การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทั้งในระบบ/นอกระบบโรงเรียน 2.4.3.10 ชุมชนมีความหลากหลายด้านการผลิต อาชีพหลัก/รอง ตลาดหลัก/รอง 2.4.3.11 ชุมชนการสร้างคนในหลายช่วงอายุให้มีศักยภาพในการเป็นผู้นำ 2.4.3.12 ชุมชนมีการสร้างงานภายในชุมชน เพื่อป้องกันการอพยพแรงงาน 2.4.4 ความรู้คู่คุณธรรม 2.4.4.1 ชุมชนมีการจัดเวทีประชาคมกิจกรรมที่สืบเนื่องจากการดำเนินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง 2.4.4.2 ชุมชนมีการส่งเสริมและพัฒนาวัด/ศาสนสถาน/แหล่งเรียนรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรม 2.4.4.3 ชุมชนมีศูนย์เรียนรู้ชุมชนเป็นที่ศึกษาดูงานของบุคคลทั่วไป 2.4.4.4 มีการรวบรวมและจัดทำเอกสารหมู่บ้านเพื่อการเผยแพร่ความรู้ 2.4.4.5 มีครูภูมิปัญญาชาวบ้านหลายด้านที่ถ่ายทอดแนวคิด ความรู้ แนวทางการทำงาน ประสบการณ์ และกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆสู่ชุมชน 2.5 ชุมชนมีการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน 2.6 การจัดตั้งกองทุนของชุมชน และความร่วมมือในการจัดตั้งของคนในชุมชน 2.7 การพึ่งตนเองของชุมชน การพึ่งตนเองในด้านใด และอย่างไร 2.8 สัดส่วนของครัวเรือนในชุมชนที่นำเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 13 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	
	2.9 จุดเด่นของชุมชนในการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้
ส่วนที่ 3 การขยายผลการดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่ภายนอก	3.1 กิจกรรมของชุมชนที่เป็นการส่งเสริมและขยายผลให้ชุมชนอื่นๆ ดำเนินชีวิต ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา: สำนักงาน กปร. (2550)

เกณฑ์และองค์ประกอบหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากการประเมินโดยกระทรวงมหาดไทย ปี 2552 ที่ผ่านเกณฑ์ชี้วัด 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด (ตารางที่ 14) โดยจัดระดับหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงเป็น 3 ระดับ คือ

ระดับพออยู่ พอกิน หมายถึง หมู่บ้านที่มีผลการดำเนินงานผ่านจำนวน 10-16 ตัวชี้วัด และต้องผ่านตัวชี้วัดหลักจำนวน 10 ตัวชี้วัด คือ มีความสามัคคีและความร่วมมือของคนในหมู่บ้าน มีข้อปฏิบัติของหมู่บ้าน ยึดมั่นในหลักการประชาธิปไตย มีการจัดทำบัญชีครัวเรือน มีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพหลักของหมู่บ้าน มีข้อมูลของชุมชน มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ในชุมชน มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชนมีจิตสำนึกของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีกลุ่มองค์กรด้านสิ่งแวดล้อม

ระดับอยู่ดี กินดี หมายถึง หมู่บ้านที่มีผลการดำเนินงานผ่านจำนวน 17-22 ตัวชี้วัด และต้องผ่านตัวชี้วัดหลัก 17 ตัวชี้วัด ที่เพิ่มขึ้นจากระดับพออยู่ พอกิน คือ มีกองทุนในรูปแบบสวัสดิการแก่สมาชิก มีคุณธรรม/จริยธรรม มีกิจกรรมลดรายจ่ายและสร้างรายได้ มีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพหลักของหมู่บ้าน มีกิจกรรมการออมที่หลากหลาย มีการใช้ประโยชน์จากข้อมูลชุมชนและแผนชุมชน มีการปฏิบัติตามหลักการพึ่งตนเอง มีการใช้พลังงานทดแทนที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชน

ระดับมั่งมี ศรีสุข หมายถึง หมู่บ้านที่มีผลการดำเนินงานผ่านการประเมินครบ 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด ที่เพิ่มขึ้นจากการระดับอยู่ดี กินดี มีการสร้างเครือข่ายภาคีการพัฒนา คนในหมู่บ้าน / ชุมชนปลอดอบายมุข มีความเชื่อมั่นในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีการดำเนินงานในรูปแบบวิสาหกิจ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ชุมชน หรือกลุ่มที่มีการดำเนินงานในลักษณะเดียวกับรูปแบบวิสาหกิจชุมชน มีการค้นหาและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างคุณค่า มีการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 14 ตัวชี้วัดแบบประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยกระทรวงมหาดไทย พ.ศ.2552

เกณฑ์ชี้วัด 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด	
1) ด้านจิตใจและสังคม (มี 7 ตัวชี้วัด) ได้แก่ (1) มีความสามัคคีและความร่วมมือของคนในหมู่บ้าน (2) มีข้อปฏิบัติของหมู่บ้าน (3) มีกองทุนในรูปแบบสวัสดิการแก่สมาชิก (4) ยึดมั่นในหลักการประชาธิปไตย (5) มีคุณธรรม/จริยธรรม (6) คนในหมู่บ้าน / ชุมชน ปลอดอบายมุข (7) มีความเชื่อมั่นในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	**3) ด้านการเรียนรู้ (มี 7 ตัวชี้วัด)** ได้แก่ (13) มีข้อมูลของชุมชน (14) มีการใช้ประโยชน์จากข้อมูลชุมชน และแผนชุมชน (15) มีการค้นหาและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างคุณค่า (16) มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ในชุมชน (17) มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (18) มีการสร้างเครือข่ายภาคีการพัฒนา (19) มีการปฏิบัติตามหลักการพึ่งตนเอง
2) ด้านเศรษฐกิจ (มี 5 ตัวชี้วัด) ได้แก่ (8) มีการจัดทำบัญชีครัวเรือน (9) มีกิจกรรมลดรายจ่ายและสร้างรายได้ (10) มีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพหลักของหมู่บ้าน (11) มีกิจกรรมการออมที่หลากหลาย (12) มีการดำเนินงานในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน หรือกลุ่มที่มีการดำเนินงานในลักษณะเดียวกับรูปแบบวิสาหกิจชุมชน	**4) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (มี 4 ตัวชี้วัด)** ได้แก่ (20) มีจิตสำนึกของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (21) มีกลุ่มองค์กรด้านสิ่งแวดล้อม (22) มีการใช้พลังงานทดแทนที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชน (23) มีการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 14 (ต่อ)

องค์ประกอบเพิ่มเติมในการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ		
● **ศักยภาพของการเป็นแหล่งเรียนรู้** - มีศูนย์เรียนรู้หรือแหล่งเรียนรู้เพื่อให้คนในชุมชนได้มีโอกาสในการเรียนรู้ - ให้บริการข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ - เป็นหมู่บ้าน/ชุมชนที่มีเอกลักษณ์ความโดดเด่นเฉพาะด้านของชุมชนได้ - มีจุดเรียนรู้ หรือแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย - มีความสามารถในการถ่ายทอดสื่อสาร ขยายผลการเรียนรู้ - อื่น ๆ ตามความเหมาะสมของพื้นที่	● **ระบบการบริหารจัดการชุมชน** - มีระบบข้อมูล - มีแผนชุมชน - มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน - มีการนำกิจกรรมในแผนไปปฏิบัติ - มีทุนของชุมชน - มีองค์กรที่เข้มแข็งในชุมชน - อื่นๆ ตามความเหมาะสมของพื้นที่	● **กิจกรรมชุมชนที่มีความยั่งยืน** **กิจกรรมที่มีกระบวนการ** ดังนี้ - เกิดจากกระบวนการคิด ความต้องการของชุมชน - การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน - ชุมชนได้รับประโยชน์ร่วมกัน - สามารถในการแก้ปัญหา และมีกิจกรรมต่อเนื่อง - ความสำเร็จในการระดมทุนเพื่อ นำมาใช้ประโยชน์ของชุมชน - มีการจัดระบบเพื่อช่วยเหลือคนในชุมชนดำรงชีวิตอยู่ได้ - การบูรณาการการทำงานร่วมกันกับทุกภาคส่วน

ที่มา: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2555)

2. เทศบาลน่าอยู่อย่างยั่งยืน

มุ่งเน้นการพัฒนาเมืองที่มีความน่าอยู่อย่างยั่งยืนในบริบทของเทศบาลไทย โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (มีเหตุมีผล มีความพอประมาณ และมีภูมิคุ้มกันที่ดี) มาเป็นฐานรากในการดำเนินงานโครงการต่างๆ ด้วยแนวคิดดังกล่าว กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมร่วมกับสมาคมสันนิบาตแห่งประเทศไทยและมูลนิธิสิ่งแวดล้อมไทย จัดทำโครงการประเมินเทศบาลน่าอยู่อย่างยั่งยืนประจำปี ใน ปี พ.ศ.2552 มีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมเผยแพร่กรอบแนวคิด “เทศบาลน่าอยู่อย่างยั่งยืน” ลงสู่การปฏิบัติในเทศบาลทุกระดับ พิจารณาตัวชี้วัดทั่วไป 25 หัวข้อ และตัวชี้วัดท้าทาย 35 หัวข้อ (ภาพที่ 30 และตารางที่ 15) ดังนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2.1 เมืองอยู่ดี คือ เมืองที่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นและสิ่งอำนวยความสะดวกสบายอย่างเหมาะสม มีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีสวัสดิการและคุ้มครองสิทธิอย่างเท่าเทียม มีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ ตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับครัวเรือน และระดับเมือง

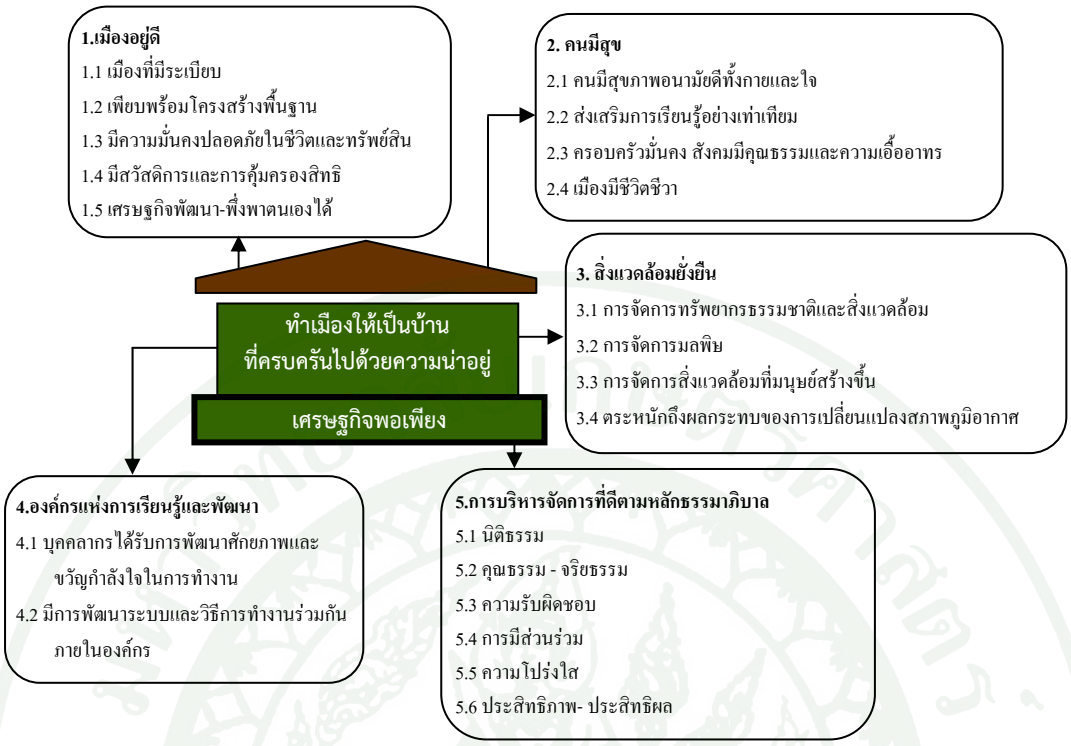
2.2 คนมีสุข คือ คนในเมืองมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีการศึกษาเรียนรู้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม มีครอบครัวที่มั่นคง อยู่ในสังคมที่มีคุณธรรมและมีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน รวมทั้งเป็นเมืองที่มีชีวิตชีวา และมีพื้นที่สำหรับพลเมืองให้ได้พบปะพูดคุย แสดงความคิดเห็นได้โดยเสรีภาพใต้ขอบเขตของกฎหมาย

2.3 สิ่งแวดล้อมยั่งยืน คือ เมืองที่มีความสมดุลระหว่างธรรมชาติกับการพัฒนากายภาพภายในเมือง มีความสมดุลในการจัดการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ การฟื้นฟูดูแล สิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่มีคุณค่า แสดงถึงอัตลักษณ์เมือง และมีการส่งเสริมการใช้พลังงานอย่างคุ้มค่า

2.4 องค์กรแห่งการเรียนรู้และพัฒนา เน้นการพัฒนาการเรียนรู้สภาวะของการเป็นผู้นำในองค์กร (Leadership) และการเรียนรู้ร่วมกันของคนในองค์กร (Team Learning) มีการพัฒนาขีดความสามารถ เพื่อให้เกิดการถ่ายทอด แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ประสบการณ์และทักษะร่วมกัน ทันต่อสภาวะการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขัน

2.5 องค์กรที่มีการบริหารจัดการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล การบริหารงานที่ดีของรัฐเป็นรากฐานที่ดีของการพัฒนาคนให้ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยยึดหลักพื้นฐาน 6 ประการ คือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาพที่ 30 องค์ประกอบเทศบาลน่าอยู่อย่างยั่งยืน
ที่มา: มูลนิธิสิ่งแวดล้อมไทย

ตารางที่ 15 ตัวชี้วัดการประเมินเทศบาลน่าอยู่อย่างยั่งยืนตัวชี้วัดทั่วไป

ตัวชี้วัด
องค์ประกอบที่ 1 เมืองอยู่ดี
1. มีการส่งเสริมวินัยและมารยาทที่ดีแก่คนในเมือง
2. มีการจัดระเบียบเมืองหรือส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อยของเมือง
3. มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้ครอบคลุมและบำรุงรักษาให้อยู่ในสภาพที่ใช้งานได้
4. มีการเตรียมการในการป้องกันและรับมือกับสาธารณภัยและภัยพิบัติ
5. มีการรณรงค์เพื่อป้องกันยาเสพติด และอบายมุข
6. มีการส่งเสริมความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย
องค์ประกอบที่ 2 คนมีสุข
7. มีการกระตุ้นเศรษฐกิจในภาพรวมของเมือง
8. มีการส่งเสริมการดูแลสุขภาพกายและจิตใจให้แข็งแรง (เชิงรุก)
9. มีการป้องกัน คุ้มครอง และฟื้นฟูสุขภาพอนามัย (เชิงรับ)
10. มีการดำเนินการเพื่อดูแลควบคุมเหตุรำคาญในสถานประกอบการ
11. มีการส่งเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

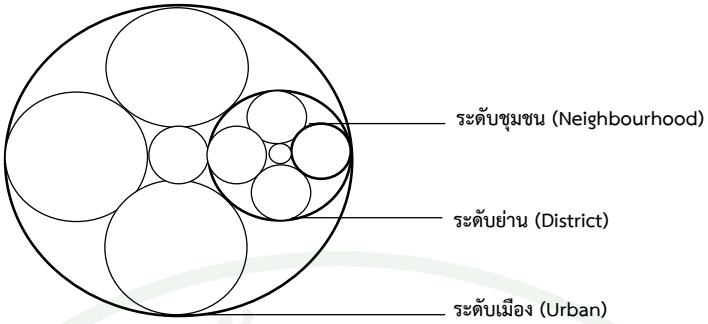
ตารางที่ 15 (ต่อ)

องค์ประกอบที่ 3 สิ่งแวดล้อมยั่งยืน
12. มีการส่งเสริมความมั่นคงด้านครอบครัว
13. มีการสร้างความรู้ความเข้าใจ และจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
14. มีการดูแลรักษาและพัฒนาพื้นที่ สีเขียวยั่งยืนให้เพิ่มขึ้น
15. มีการป้องกันและควบคุมมลพิษโดยการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาหรือเทคโนโลยีที่เหมาะสม
16. มีการพัฒนาสถานที่และ/หรือสภาพทางกายภาพของเมืองโดยรวมที่คำนึงถึงอัตลักษณ์และความกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมข้างเคียง
17. มีการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบสานขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น
องค์ประกอบที่ 4 องค์กรแห่งการเรียนรู้และพัฒนา
ไม่มี
องค์ประกอบที่ 5 การบริหารจัดการองค์กรตามหลักธรรมาภิบาล
18. มีการใช้มาตรการทางกฎหมายมาเป็นเครื่องมือในการจัดการหรือแก้ไขปัญหาเมืองอย่างจริงจัง
19. มีการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมแก่คนในองค์กร
20. มีการพัฒนาช่องทางในการรับเรื่องร้องเรียน
21. มีการติดตามประเมินผลกระทบอันเกิดจากโครงการที่ดำเนินการไปแล้วของเทศบาล
22. มีช่องทางที่หลากหลายในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร แก่ประชาชน
23. มีการเปิดเผยข้อมูลด้านการเงินการคลัง และการจัดซื้อจัดจ้าง
24. มีการเบิกจ่ายเงินตามงบประมาณรายจ่ายประจำปี และงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมได้ตามแผน
25. มีการดำเนินโครงการให้สำเร็จตามแผนปฏิบัติการประจำปีที่ตั้งไว้

3. ชุมชนเมืองที่พอเพียง

จากบทความแนวคิดชุมชนเมืองที่พอเพียง : หนทางฝ่าวิกฤตของชุมชนเมืองไทย (จักรสิน น้อยไร่ภูมิ, 2552) ได้ถ่ายทอดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่แนวคิดความพอเพียงที่มีการพัฒนาเป็นลำดับขั้น (ขั้นพื้นฐาน-ขั้นก้าวหน้า) และการพัฒนาจากภายในสู่ภายนอก(พึ่งพาตนเองได้-รวมกลุ่ม-สร้างเครือข่าย) และเสนอแนวทางการสร้างสภาพแวดล้อมที่พอเพียงสำหรับหน่วยชุมชนในแต่ละลำดับขั้น แบ่งออกเป็น 3 ระดับ (ภาพที่ 31) ได้แก่ ระดับชุมชน (Neighborhood) ระดับย่าน (District) และระดับเมือง (Urban) และรวมถึงการเชื่อมโยงระหว่างเมือง ดังนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาพที่ 31 หน่วยชุมชนในแต่ละลำดับขั้น

3.1 ระดับชุมชน (Neighborhood)

- มีการจัดเตรียมบริการพื้นฐาน สาธารณูปโภค-สาธารณูปการ ร้านค้า พื้นที่พักผ่อน และอื่น ๆ ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตให้พอเพียง ชุมชนควรมีขนาดเล็กเพื่อความสะดวกในการกระจายบริการได้ทั่วถึงและไม่สิ้นเปลือง รวมทั้งสะดวกในการบริหารจัดการ
- เพิ่มพื้นที่สีเขียวในชุมชนเพื่อเป็นที่พบปะระหว่างกัน ช่วยกระตุ้นให้เกิดประชาสังคมและลดมลพิษ สร้างบรรยากาศที่ดีและสร้างความน่าสบายให้กับชุมชน
- ควรออกแบบอาคารให้ใช้ระบบธรรมชาติเพื่อลดการใช้พลังงานได้ เช่น จัดวางอาคารเพื่อรับลมธรรมชาติ หรือ ใช้ร่มเงาของต้นไม้เพื่อช่วยลดอุณหภูมิ
- ใช้ระบบหมุนเวียนพลังงานหรือพลังงานทางเลือกที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งสามารถบริหารจัดการได้ง่ายในชุมชนขนาดเล็ก
- ลดการใช้รถยนต์ในชุมชน ด้วยการใช้ร่มเงาของต้นไม้ช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีให้กับทางเท้าและทางจักรยาน เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนหันมาใช้ทางเท้ามากขึ้น

3.2 ระดับย่าน (District)

- สร้างพื้นที่ศูนย์กลางย่านที่ชัดเจนด้วยสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ เพื่อสร้างความภาคภูมิใจร่วมกันของคนในชุมชนกระตุ้นให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน บริเวณศูนย์กลางย่านควรมีการควบคุมความหนาแน่นให้เหมาะสม เช่น แทรกพื้นที่สีเขียวและพื้นที่ธรรมชาติเข้าไป เพื่อช่วยลดความหนาแน่น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

- มีการจัดวางอาคารภายในย่านให้เข้ากับธรรมชาติ เช่น รับลมประจำถิ่นได้ดี หรือการใช้แหล่งน้ำธรรมชาติเพื่อช่วยลดอุณหภูมิให้กับย่าน รวมทั้งการดึงเอกลักษณ์ของภูมิประเทศมาสร้างความน่าสนใจให้กับย่าน

- วางแผนการใช้งานพื้นที่ภายในย่านให้มีความหลากหลายและสมดุลด้วยกิจกรรมที่จำเป็นในการดำรงชีวิต เช่น เพิ่มแหล่งงานในย่านพักอาศัยเพื่อลดการเดินทางระหว่างที่พักอาศัยกับแหล่งงาน ด้วยการส่งเสริมให้เกิดธุรกิจขนาดเล็กที่มีความเป็นเอกลักษณ์ในแต่ละย่าน

- ออกแบบอาคารเพื่อลดการใช้พลังงาน เช่น ใช้รูปแบบของอาคารพื้นถิ่นหรืออาคารพื้นถิ่นประยุกต์เนื่องจากสามารถเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดีและมีเอกลักษณ์ ช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีให้กับย่าน

- ปลูกต้นไม้ที่มีคุณสมบัติช่วยลดมลพิษได้ดี บริเวณเส้นทางคมนาคมที่มีการใช้งานหนาแน่น พร้อมทั้งควรมีการสร้างทางเท้าที่มีความสะดวกสบาย มีความร่มรื่น สามารถกันแดดกันฝนได้และกระจายอย่างทั่วถึง เพื่อกระตุ้นให้คนในเมืองหันมาใช้ทางเท้ากันมากขึ้น ลดการใช้รถยนต์ส่วนตัว

3.3 ระดับเมือง (Urban)

- จำกัดขอบเขตเมืองให้ชัดเจนในลักษณะของ Green Belt บริเวณใจกลางเมืองควรมีความกระชับ เพื่อลดการทำลายพื้นที่ธรรมชาติรอบนอกเมือง ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องขยายให้ใช้ระบบเครือข่าย ในลักษณะของการกระจายตัวเป็นกลุ่ม ๆ

- จัดการใช้งานพื้นที่ให้เหมาะสมและมีความสมบูรณ์ในตัวเอง เช่น จัดให้มีพื้นที่พักอาศัย และแหล่งงานไว้ในบริเวณใกล้กัน เพื่อช่วยลดการเดินทางจากบ้านไปที่ทำงาน

- มีโครงข่ายคมนาคมที่ชัดเจนและรับรู้ได้ง่าย ส่งเสริมระบบขนส่งมวลชนที่มีประสิทธิภาพเพื่อลดการใช้รถยนต์ส่วนตัว และควรมีการพัฒนาเมืองตามเส้นทางขนส่งมวลชนเป็นหลัก

- สร้างโครงข่ายพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สีเขียวในหลายลำดับขั้นเพื่อให้กระจายได้อย่างทั่วถึง อนุรักษ์พื้นที่สีเขียวดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุดเพื่อใช้ลดอุณหภูมิและลดมลภาวะ เพิ่มพื้นที่เปิดโล่งบริเวณที่มีการใช้งานหนาแน่นสูงเพื่อหลีกเลี่ยงการเกิดเกาะความร้อนในเขตเมือง

- พัฒนาเมืองให้สมดุลกับฐานทรัพยากรของแต่ละที่ เพื่อลดความสิ้นเปลืองจากการต้องขนทรัพยากรจากแหล่งอื่นที่ห่างไกล

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

4. กรณีศึกษาชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การศึกษาชุมชนที่ประสบความสำเร็จตามแนวพระราชดำริจากการจัดประกวดผลงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง

4.1 ชุมชนการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเล ชุมชนบ้านเปร็ดใน

ชุมชนบ้านเปร็ดใน ตำบลห้วงน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดตราด (รางวัลที่สาม ประกวดการจัดการทรัพยากรน้ำชุมชน ตามแนวพระราชดำริ ครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2551) ชุมชนพื้นที่น้ำกร่อยหรือป่าชายเลนที่มีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเปร็ดใน ส่งผลให้ชุมชนมีเศรษฐกิจเข้มแข็ง การฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าชายเลนกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ระบบนิเวศป่าชายเลนตัวอย่าง และได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว ปี พ.ศ.2542 สรุปความสำเร็จ ของชุมชน เผยแพร่โดยสถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (องค์การมหาชน) ดังนี้

สภาพปัญหาของชุมชน บ้านเปร็ดในเป็นชุมชนเล็กๆ ประกอบด้วย 136 ครัวเรือน จำนวนประชากร 596 คน แต่เดิมประกอบอาชีพการปลูกข้าวไร่ ก่อนเปลี่ยนมาถางป่าเพื่อปลูกสวนยางสังเคราะห์ ตามนโยบายส่งเสริมของรัฐในปี พ.ศ. 2522 ประกอบกับการเปิดสัมปทานป่าบกให้กลุ่มนายทุน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2484-2525 มีการบุกรุกเข้าป่าใช้สอยของชุมชน โดยไม่มีการปลูกป่าทดแทน และขุดคันคูน้ำกั้นน้ำเค็ม ปี พ.ศ. 2526-2528 สภาพป่าชายเลนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนจากการทำนากุ้ง นายทุนเข้าขุดลอกคลองแบ่งเขตป่าชายเลนเพื่อทำบ่อเลี้ยงกุ้งในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ชาวบ้านเริ่มรวมกลุ่มกันปรึกษาปัญหาและผลกระทบอย่างหนัก เกิดการปะทะและต่อสู้เรียกร้องของกลุ่มชาวบ้านนานนับปี กระทั่งสามารถระเบิดประตูน้ำในนากุ้งและขับไล่นายทุนออกจากพื้นที่ได้สำเร็จ และปลายปี พ.ศ. 2530 ชาวบ้านได้ร่วมมือฟื้นฟูปลูกพันธุ์ไม้เสริมป่าชายเลนเป็นครั้งแรก ภายหลังเม็ดเงินกำไรงามจากการทำนากุ้ง ทำให้ชาวบ้านกลับมาทำนากุ้งแทบทุกหลังคาเรือน สารเคมีที่สะสมในนากุ้งถูกปล่อยลงป่าชายเลนโดยตรง ไม่มีระบบกำจัดน้ำเสีย กุ้งเกิดโรคระบาด ระบบนิเวศเสื่อมโทรม ความหลากหลายในป่าชายเลนถูกทำลาย และนำไปสู่วิกฤตรุนแรงที่สุดในปี พ.ศ. 2534 นากุ้งล่มสลาย ชุมชนมีหนี้สินรวมกันถึง 30 ล้านบาท

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การจัดการของชุมชน ชุมชนจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเปร็ดในประกอบด้วย 6 กลุ่มย่อย กลุ่มละ 20 ครัวเรือน แบ่งเขตรับผิดชอบดูแลพื้นที่ป่าชายเลนเป็น 5 โซน สมาชิกจัดเวรยามผลัดกันออกลาดตระเวนดูแลป่าชายเลน การลักลอบตัดไม้ เผาถ่าน และระบบนิเวศ เริ่มจัดทำแผนการจัดการป่าชายเลนชุมชน โดยศึกษาสภาพป่า ทำแนวเขต ทำแผนที่ แบ่งพื้นที่การจัดการ วางกฎระเบียบและข้อตกลงในการใช้ประโยชน์ทรัพยากร ขยายเครือข่ายชุมชนใกล้เคียงเพื่อจัดการป่าชายเลนและแก้ปัญหาหน้าทะเลร่วมกัน ใช้กระบวนการเรียนรู้และวิเคราะห์ลักษณะปัญหาใหม่ๆ เพื่อรองรับสถานการณ์ ใช้งานวิจัยชุมชนเพื่อลดความขัดแย้งทางความคิดและรวบรวมผลงานวิจัยเป็นชุดความรู้เชิงนวัตกรรมของชุมชน เช่น คิดค้นการทำเต๋ายาง ให้เป็นปะการังเทียม เพื่อวิจัยการป้องกันการพังทลายของหน้าทะเล และแนวเขตฟื้นฟูของป่าชายเลน การทำเต๋ายางเพื่อป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งทะเล กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเปร็ดในกับการมีส่วนร่วมจัดทำกฎระเบียบในการเก็บหาและใช้ประโยชน์จากการอนุรักษ์ป่าในเรื่อง ไม้ ปู ปลา กุ้ง หอย ผึ้ง หิ่งห้อย และสัตว์ป่าอื่นๆ โดยในแต่ละทรัพยากรบ่งบอกถึงสิทธิในการใช้ของคนในชุมชนและคนนอกชุมชน มีบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนอย่างชัดเจน และวางแผนการจัดการทรัพยากรในระยะยาว มีการปรับปรุงกิจกรรมให้สอดคล้องกับสถานการณ์ เน้นการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน ปลูกพันธุ์ไม้ซ่อมแซมป่าชายเลนอย่างน้อยปีละครั้ง ติดตามข้อมูลการใช้ประโยชน์จากนิเวศป่าชายเลน สำรวจทรัพยากรในป่าทุกๆ 3 ปี จัดเวทีระดมความคิดเห็นของชาวบ้านและผู้นำทุกกลุ่มในชุมชน เปิดโอกาสให้ทุกส่วนมีสิทธิมีเสียง และมีส่วนร่วมในการวางแผน

ผลสำเร็จ การอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าชายเลน กลับคืนมาทำให้เกิดแนวป้องกันการปะทะและกัดเซาะชายฝั่งทะเล (Soft Break) แผ่นดินไม่เกิดการถอยร่น โดยมีชั้นป่าชายเลนที่ชุมชนเฝ้าดูแล 3 ชั้น ระยะทาง 1.8 กิโลเมตร ซึ่งมีระบบนิเวศป่าชายเลนสมบูรณ์และหลากหลาย

- ระบบรากของพันธุ์ไม้ป่าชายเลน เป็นเสมือนเครื่องกรองน้ำเสีย คัดกรองขยะ ดูดซับมลพิษที่ปะปนมากับน้ำ ทำให้น้ำกร่อยในป่าชายเลนมีสภาพดี เพราะระบบรากของพันธุ์ไม้ป่าชายเลนซึ่งดูดจับออกซิเจนไว้ สามารถช่วยบำบัดให้น้ำมีคุณภาพดีขึ้น ก่อนที่จะถูกระบายออกสู่ทะเล พื้นที่ป่าชายเลนช่วยป้องกันการรุกคืบเข้ามาของน้ำเค็มจากทะเล ทำให้แหล่งน้ำจืดซึ่งเป็นคลองขนาดสั้น จำนวน 12 คลองเชื่อมต่อกับทะเล มีปริมาณน้ำจืดในแผ่นดินเพียงพอและมีคุณภาพ ไม่กลายสภาพเป็นน้ำกร่อยในวงกว้าง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

- ฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าชายเลนขนาดเนื้อที่ 12,000 ไร่ จนมีความอุดมสมบูรณ์เป็นลำดับที่ 2 ของประเทศไทย และเป็นลำดับที่ 20 ต้นๆ ของโลก มีความหลากหลายของระบบนิเวศป่าชายเลนที่สมบูรณ์และครบวงจรชีวิต กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ระบบนิเวศป่าชายเลนตัวอย่าง และได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว ปี พ.ศ. 2542

- ชุมชนข้างเคียงเกิดความเข้าใจการจัดการป่าชายเลนมากขึ้น ชุมชนหนองโสนยินดีเลิกการทำประมงอวนรุน อวนลาก ภาครัฐ (ป่าไม้ ประมง) ยอมรับการทำงานของชุมชนบ้านเปร็ดในทรัพยากรหน้าทะเลเพิ่มขึ้น จำนวนคนเข้ามาบุกรุกลดลง

- บูรณาการผลผลิตจากความอุดมสมบูรณ์ของป่า มาสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ เช่น เพิ่มผลผลิตสัตว์น้ำ กิจกรรมธนาคารปูแสมและบ้านปลา โครงการ “หยุดจับร้อยคอยจับล้าน” ให้จับปูแสมในคืนแรม 4-5-6 ค่ำ เพียง 3 คืน ในเดือน 11 หรือเดือนตุลาคม เพราะเป็นช่วงที่ปูแสมวางไข่และเป็นตัวอ่อน ทำให้มีลูกปูแสมเติบโตได้ในทุกปี ชาวบ้านมีรายได้จากการจับปูแสมเพิ่มขึ้น

- ลดหนี้สินชุมชนด้วยระบบสัจจะออมทรัพย์ มีรายได้ มีเงินออมเดือน และเป็นต้นแบบการจัดการระบบสัจจะออมทรัพย์ให้กับชุมชนต่างๆ เข้ามาศึกษาดูงาน

- กลุ่มเยาวชนลูกไม้ป่าเลน ดำเนินกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรต่างๆ เป็นมัคคุเทศก์น้อยในการนำชมเส้นทางศึกษาระบบนิเวศป่าชายเลน และบ้านพักโฮมสเตย์ เรียนรู้แนวคิดและการทำงานจากแกนนำ เป็นการสร้างคนรุ่นใหม่ขึ้นมาสืบสานภารกิจ เกิดการทำงานได้อย่างต่อเนื่อง

- ศูนย์เรียนรู้บ้านเปร็ดในฯ เป็นศูนย์เรียนรู้ที่มีชีวิต ที่ชุมชนทุกคนสามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดภูมิความรู้ให้กับบุคคลทั่วไปที่เข้ามาสัมผัสเพื่อเรียนรู้แลกเปลี่ยนภายในชุมชน โดยอาศัยสถานที่เรียนรู้ตามแหล่งทรัพยากรของชุมชน เช่น ป่าชายเลน เต่ายาง รวมทั้งสามารถนำภูมิความรู้ในศูนย์ไปใช้ประโยชน์ได้ในชีวิตประจำวัน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กรณีศึกษาชุมชนบ้านเปร็ดใน มีความสำเร็จจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นต้นทุนสำคัญของชุมชน และยังประโยชน์ให้แก่ชุมชนเองทั้งในด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว การเรียนรู้ และการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับเยาวชน

4.2 ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนบ้านดอกบัว

ชุมชนบ้านดอกบัว ตำบลบ้านตุ่น อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา รางวัลชนะเลิศถ้วยพระราชทานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประเภทชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2552 เป็นตัวอย่างความสำเร็จที่ได้น้อมนำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต การพัฒนาชุมชนและการบริหารจัดการองค์กรประสบความสำเร็จและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคม สรุปความสำเร็จเผยแพร่โดยสำนักงาน กปร. ดังนี้

ข้อมูลชุมชน บ้านดอกบัวอยู่ในเขตการปกครองของ อบต.บ้านตุ่น และมีการบริการการจัดการของหมู่บ้านแบบกระจายอำนาจโดยมีการแบ่งการปกครองออกเป็นคุ้ม จำนวน 10 คุ้ม แต่ละคุ้มมีหัวหน้าประจำคุ้มภายใต้การบริหารของคณะกรรมการหมู่บ้าน ที่ตั้งชุมชนเป็นพื้นที่ลาดเอียง มีลำน้ำห้วยแม่ตุ่นไหลผ่านเกือบทุกหมู่บ้าน มีอ่างเก็บน้ำ 2 แห่ง คือ อ่างเก็บน้ำห้วยแม่ตุ่น และอ่างเก็บน้ำห้วยม่วง (ห้วยแฮ้) การเดินทางขนส่งในชุมชนสะดวก ส่วนใหญ่เป็นถนนคอนกรีตพาหนะส่วนใหญ่จะใช้รถจักรยานยนต์และการเดินเท้า ถนนสายหลักในหมู่บ้านมีรถสองแถววิ่งผ่าน จำนวนประชากร 763 คน 215 ครัวเรือน มีการตั้งบ้านเรือนรวมกันเป็นกลุ่ม คนในชุมชนอยู่กันแบบเครือญาติรู้จักกันหมดทุกครัวเรือน ส่วนใหญ่การประกอบอาชีพด้านการเกษตรกรรม เช่น การทำนา ทำสวน ปลูกหญ้า เลี้ยงสัตว์ โดยมีกลุ่มอาชีพจักสานเข่งไม้ไผ่เป็นอาชีพที่สร้างรายได้ของคนในหมู่บ้านเป็นจำนวนมาก มีการจัดตั้งกลุ่มกองทุนหมู่บ้านเงินกองทุน โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน กลุ่มจักสานเข่ง กลุ่มเลี้ยงโคพันธุ์พื้นเมือง กลุ่มหญ้าแพงโกล่า กลุ่มผักตบชวา คนในชุมชนเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และรักษาวัฒนธรรมล้านนาได้เป็นอย่างดี ปัจจุบันเป็นพื้นที่เรียนรู้ศึกษาดูงานด้านการพัฒนาชุมชน และการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีที่พักโฮมสเตย์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชนบ้านดอกบัวได้ยึดทางสายกลางในการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง โดยน้อมนำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาปรับใช้ในชุมชนจึงเกิดการเรียนรู้อย่างพึ่งตนเองมาโดยตลอดและประสบผลสำเร็จตามเกณฑ์การประเมินโดยสำนักงาน กปร. ดังนี้

1. ความพอประมาณ คือ การอยู่ด้วยการวิเคราะห์ถึงฐานะของตนเอง ทรัพยากรที่มีอยู่สามารถนำมาทำกิจกรรมได้โดยยึดหลักความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไป ไม่มากเกินไป ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

ครัวเรือนมีการผลิตเพื่อบริโภค หากมีเหลือจึงจำหน่าย (ร้อยละ 100% ของครัวเรือนทั้งหมด) ทุกครัวเรือนปลูกข้าวไว้บริโภคทั้งข้าวนาปีและข้าวญี่ปุ่น ปลูกผักปลอดสารพิษเพื่อบริโภคและจำหน่าย ปลูกผักสวนครัวทุกครัวเรือน เลี้ยงโคพันธุ์พื้นเมือง เลี้ยงโคขุน เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลาดุก ปลูกข้าวโพดสำหรับรับประทาน การจักสานเข่งและสุ่มไก่ การปลูกหญ้าแพงโกล่า

2. ความมีเหตุผล คือ การร่วมดำเนินกิจกรรมด้วยความมีเหตุผลโดยพิจารณาจากปัจจัยที่เกี่ยวข้อง มีการวางแผน รู้จักแยกแยะปัญหา อุปสรรค และผลที่จะเกิดขึ้นก่อนจึงลงมือทำ

- ชุมชนส่งเสริมการมีส่วนร่วมและพัฒนาขีดความสามารถของสมาชิกในชุมชน มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดทำแผนชุมชนโดยอาศัยความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน

- มีการบริหารจัดการด้านเศรษฐกิจชุมชนให้เติบโตเป็นลำดับขั้นตอน มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อบริหารการจัดการในรูปของคณะกรรมการของแต่ละกลุ่ม

- ชุมชนเลือกประกอบอาชีพโดยคำนึงถึงศักยภาพของทรัพยากรในชุมชน มีการรณรงค์การใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ ในการทำนา ทำให้ดินดี อุดมสมบูรณ์ ประกอบกับความสามารถและภูมิปัญญาของคนในชุมชนทำให้มีอาชีพหลายหลาก นอกเหนือจากอาชีพหลัก คือการทำนา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

3. ภูมิคุ้มกัน คือ การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่จะเกิดขึ้น

- ครัวเรือนมีการออมเงิน มีการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ชุมชนสนับสนุนให้ครัวเรือนวางแผนการใช้จ่ายและจัดสรรค่าใช้จ่ายอย่างเหมาะสม ส่วนใหญ่จะนำข้อมูลจากการทำบัญชีครัวเรือน

- มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาทิ การผลิตแก๊สชีวภาพใช้ในครัวเรือน พัฒนาระบบประปาภูเขา มีการปลูกต้นไผ่รวกทดแทนและมีกฎระเบียบของหมู่บ้าน มีการปลูกหญ้าแฝกเพื่อกั้นพนังดินการสร้างฝายชะลอน้ำ เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง และทำให้พื้นป่ามีดินชุ่มชื้นและเป็นแหล่งน้ำของสัตว์ ทำให้ระบบนิเวศดีขึ้น มีการจัดการขยะโดยการคัดแยกขยะ มีการปลูกต้นไม้ ปลูกผักสวนครัวริมรั้ว

- สมาชิกในชุมชนสามารถเข้าถึงการบริการสุขภาพที่ดียามเจ็บป่วยในชุมชน มีการรณรงค์ในการวิ่งออกกำลังกาย มีรถจักรยานบริการคนในชุมชน มีชมรมผู้สูงอายุรำกระบี่กระบอง

4. ความรู้คู่คุณธรรม คือ การนำหลักวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนประกอบอาชีพดำเนินกิจกรรมของชุมชน มีเครือข่ายร่วมมือช่วยเหลือแบ่งปันกัน

- ชุมชนมีการจัดเวทีประชาคมกิจกรรมที่สืบเนื่องจากการดำเนินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมและพัฒนาวัดหรือศาสนาหรือแหล่งเรียนรู้ทางด้านคุณธรรม

- ชุมชนมีศูนย์การเรียนรู้ และศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การจักสานเข่ง/สุ่มไก่ (ดูได้ทุกครัวเรือน) การจักสานผักตบชวา การเลี้ยงโคขุน การปลูกหญ้าแพงโกล่า การทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์จากหน่อกล้วย การปลูกข้าวญี่ปุ่น การทำแก๊สชีวภาพ (จากมูลสัตว์) การทำจุลินทรีย์จากหน่อกล้วย การทำฮอร์โมนไข่ การเพาะพันธุ์กว่าง การทำสวนพุทรา การปลูกผักปลอดสารพิษ การทำบายศรีสู่ขวัญ

- ชุมชนมีครูภูมิปัญญาชาวบ้าน หลายด้านที่ถ่ายทอดแนวคิด ความรู้ แนวทางการทำงาน ประสบการณ์ และกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ สู่ชุมชน มีการสร้างคนในหลายช่วงอายุให้มีศักยภาพในการเป็นผู้นำ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

- ชุมชนมีเครือข่ายร่วมมือช่วยเหลือแบ่งปันกัน มีการสำรวจและเก็บข้อมูลทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น มีแผนปฏิบัติในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- มีกิจกรรมเสริมสร้างให้เกิดครอบครัวที่อบอุ่น มีกิจกรรมในการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน ตลอดจนให้ความสำคัญกับเด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ด้อยโอกาส มีกลุ่มอาสาสมัครที่จะทำงานช่วยเหลือเกื้อกูลสังคมส่วนรวมด้วยจิตอาสา

5. ด้านการเป็นศูนย์การเรียนรู้

- ศูนย์เรียนรู้อยู่ภายในบริเวณวัดบ้านดอกบัว เป็นศูนย์รวมของการเรียนรู้ของชาวบ้าน ในหมู่บ้าน โดยมีคณะกรรมการดำเนินการศูนย์เรียนรู้เป็นผู้บริหารจัดการและดูแลร่วมกับชาวบ้านในหมู่บ้านโดยมีคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ ที่มาจากเวทีประชาคมของหมู่บ้าน จำนวน 15 คน

- ชุมชนมีการสืบทอดและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านบัว ได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาส่งเสริมในด้านการจักสานไม้ไผ่ การจักสานผักตบชวา และการนำภูมิปัญญาจากการนำมูลสัตว์และเศษวัสดุมาทำปุ๋ยหมักเพื่อลดต้นทุนการผลิต และมีการถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังต่อไป

- ครัวเรือนมีการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน ซึ่งการเรียนรู้ของทุกครัวเรือนในหมู่บ้านบัว เกิดจากการประชุมของหมู่บ้าน เสียงตามสาย จากศูนย์เรียนรู้ของหมู่บ้าน และยังมีการส่งเสริมให้ทุกครัวเรือนในชุมชนศึกษาแนวทางการดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากสื่อต่างๆ เช่น วิทยุโทรทัศน์ และสิ่งพิมพ์ต่างๆ

ชุมชนบ้านดอกบัว จึงเป็นตัวอย่างความสำเร็จในการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง รักษาเอกลักษณ์ชุมชน การพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอาชีพ ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและการท่องเที่ยว มีการจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาเรียนรู้ชุมชนและสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งเป็นแนวทางพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จักรสิน น้อยไร่ภูมิ (2550) ได้ศึกษาการประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การออกแบบชุมชนเมือง ผลการศึกษาพบว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการออกแบบชุมชนเมืองนั้นล้วนมีจุดมุ่งหมายไปในทิศทางเดียวกันคือ การสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับมนุษย์ แนวคิดชุมชนเมืองที่พอเพียงจึงถูกนำเสนอขึ้น โดยมีหลักการสำคัญอยู่ที่ การสนองความจำเป็นในแต่ละลำดับขั้นของมนุษย์ในระดับที่พอเพียงกับความต้องการ ไม่น้อยเกินจนขัดสนและไม่มากเกินจนเบียดเบียนผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มจากการสนองความจำเป็นในระดับพื้นฐานให้มั่นคง ก่อนไปสู่ความจำเป็นในระดับที่สูงขึ้นไปตามลำดับขั้น สัมพันธ์กับหน่วยชุมชนภายในเมืองที่มีหลายลำดับขั้นซึ่งโยงใยสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเป็นระบบเครือข่าย โดยแต่ละลำดับขั้นจะมีระดับของความพอเพียงที่ต้องการสนองแตกต่างกันไป จากหลักการสำคัญของแนวคิดดังกล่าวจะเป็นกลไกสำคัญในการเกื้อหนุนให้ชุมชนเมืองของไทยก้าวไปสู่ความพอเพียงสืบต่อไป

สิงหนาท แสงสีหนาท (2545) ได้ศึกษาหลักการทางแนวคิดชุมชนเมืองที่ยั่งยืนในบริบทของไทย ผลการวิจัยพบว่าในบริบทของไทย สิ่งที่มุ่งไปสู่เป็นชุมชนเมืองที่พึ่งพาตนเองอย่างพอเพียง ด้วยทัศนคติความพอเพียงและคุณลักษณะของการบริโภคที่พอประมาณ ที่โยงใยสัมพันธ์ไปถึงลักษณะการพึ่งพาตนเองที่มีลำดับขั้นอย่างต่อเนื่องของชุมชนเมือง โดยเสนอหลักการและแนวทางการออกแบบในแบบกระจายตัวเป็นกลุ่มๆ ที่กระชับ (Decentralized Concentration) ผสานไปกับความหนาแน่นปานกลาง การสร้างโครงข่ายของเมืองที่มีความสัมพันธ์หลากหลายลำดับชั้น การสร้างเสริมสังคมที่พึ่งพาตนเองได้อย่างพอเพียง การหมุนเวียนทางเศรษฐกิจทั้งในระดับระหว่างเมืองกับชนบททางการบริโภคและการผลิต มุ่งเน้นให้มีการลดการบริโภคของเมือง การหมุนเวียนทรัพยากร แนวทางในการหลีกเลี่ยงสภาวะเกาะความร้อนในเมือง จนไปถึงการสร้างเสริมประสบการณ์ทางธรรมชาติในเมือง ประสานไปกับความเป็นกลุ่มก้อนในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมทางสังคม ที่มีการสร้างความหลากหลายให้เกิดขึ้นในระดับชุมชนเมือง (ระหว่างย่านชุมชน) และสร้างความเหมือนให้เกิดขึ้นในระดับภายในย่านชุมชน (ระหว่างหน่วยชุมชนในย่าน) รวมทั้งการเสริมสร้างวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตความสอดคล้องกับการอยู่อาศัยและบริบทเดิมของชุมชน

สมศรี จินะวงษ์ (2544) ได้ศึกษาการวิเคราะห์กระบวนการการเรียนรู้กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ชุมชนที่ใช้แนวทางการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง จากแนวคิดการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านสุขใจ จังหวัดกาฬสินธุ์ และชุมชนพอเพียง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จังหวัดมหาสารคาม เป็นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐศาสตร์ทั้งในด้านการผลิต การบริโภค การแลก เปลี่ยนและการจัดสรร โดยมีความรู้จักพอ การไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อมเป็นพื้นฐาน ด้านการผลิตเป็นไปเพื่อสนองความต้องการในการบริโภคของครัวเรือนเป็นลำดับแรก และเพื่อการค้าในลำดับถัดไป ด้านการบริโภคเป็นไปเพื่อสนองความต้องการในการดำรงชีวิต และเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้านการแลกเปลี่ยนเป็นไปในระดับชุมชน ระดับประเทศ และระดับโลก โดยอาศัยเครือข่ายและกระบวนการกลุ่ม ด้านการจัดสรรหรือการแบ่งปันเป็นไปทั้งในระดับชุมชน และระดับรัฐ กระบวนการเรียนรู้ในชุมชน2 แห่งนี้ มีองค์ประกอบการเรียนรู้ที่คล้ายคลึงกัน ประกอบด้วยปัจจัยภายใน ภายนอก และสภาพแวดล้อม แต่แตกต่างกันบนพื้นฐานศักยภาพของแต่ละชุมชน โดยชุมชนบ้านสุขใจใช้ศรัทธาที่มีต่อพระสงฆ์ เป็นเครื่องหนุนนำการเรียนรู้ นำคำสอนทางศาสนามาสอดแทรกในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ส่วนชุมชนพอเพียงใช้ความศรัทธาในตนและกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน เป็นเครื่องหนุนนำการเรียนรู้ โดยมีกระบวนการกลุ่มที่เกิดจากการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ของชุมชน นอกจากนี้ กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นหลังจากชุมชนใช้แนวทางการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง สามารถกระจายรายได้ที่เกิดขึ้นในชุมชนดีกว่าเดิมด้วย

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แนวคิดขององค์ประกอบการสร้างชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงนั้นต้องมีความสัมพันธ์กับหน่วยชุมชน ภายใต้หลักการที่สนองความจำเป็นพื้นฐานให้มั่นคงภายในหน่วยชุมชนนั้นๆ ก่อน ทั้งในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม อย่างเป็นลำดับขั้น จากนั้นจึงเชื่อมโยงกันเป็นระบบเครือข่ายกับภายนอก

สรุปตัวชี้วัดและการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

จากตัวชี้วัดชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จในการประยุกต์ใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในการแก้ไขปัญหา พัฒนาชุมชน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาเป็นสรุปแนวทางการสร้างชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนเขาเต่าอย่างยั่งยืน อย่างเป็นลำดับขั้นได้ดังนี้ (ตารางที่ 16)

1. การวิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชน เพื่อหาแนวทางการสร้างชุมชน ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา พื้นที่ภูมิสังคม ตั้งแต่ระดับครัวเรือนถึงระดับชุมชน โดยผ่านกระบวนการวางแผนพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. ทรัพยากรต้นทุนของพื้นที่

- พื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติได้รับการอนุรักษ์ฟื้นฟู (ป่าไม้ ชายฝั่ง น้ำ ดิน ระบบนิเวศ) โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร

- การวางแผนการบริหารจัดการระบบแหล่งน้ำเพื่อความสมดุลสำหรับใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตร การอุปโภค-บริโภค รวมถึงการจัดหา/พัฒนาแหล่งน้ำสำรองเพิ่มเติม

- การจัดการสิ่งแวดล้อมตั้งแต่ระดับครัวเรือน อาทิ การคัดแยกขยะ การปลูกต้นไม้ปรับปรุงภูมิทัศน์ การรักษาความสะอาดของพื้นที่ถนน ความเป็นระเบียบของอาคารบ้านเรือน

- การสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น พื้นที่ป่าชุมชน พื้นที่นันทนาการชุมชนและการท่องเที่ยว

3. ระบบเศรษฐกิจชุมชน

- สร้างชุมชนส่วนใหญ่ให้มีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย เพื่อให้มีความมั่นคงในระยะยาว มีภูมิคุ้มกัน ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

- การรวมกลุ่มพัฒนาอาชีพภายในชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน จนถึงระดับสหกรณ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจากทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเพิ่มรายได้ สร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ

- การพัฒนาร้านค้าชุมชน ร้านค้าสหกรณ์การเกษตร ตลาดจำหน่ายสินค้า เพื่อสนับสนุนระบบเศรษฐกิจชุมชน

- การสร้างโอกาสด้านเศรษฐกิจการท่องเที่ยว อาทิ การท่องเที่ยวเชิงกีฬา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน และมีผลิตภัณฑ์ชุมชน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

4. พื้นที่ส่งเสริมการเรียนรู้ เอกลักษณ์ชุมชน

- พัฒนาศูนย์เรียนรู้และการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อถ่ายทอดให้แก่เยาวชนและผู้ที่สนใจเรียนรู้ รวมถึงการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง

- การรักษาพื้นที่เอกลักษณ์ชุมชน รูปแบบอาคาร ที่สะท้อนวิถีชีวิตและความเป็นมาของชุมชน

- การอนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบสานกลุ่มทางสังคม ประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

5. เครือข่ายความร่วมมือของชุมชน การสร้างเครือข่ายชุมชน เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหา พัฒนาพื้นที่ และการบริหารจัดการพื้นที่เชื่อมโยง (ระบบลุ่มน้ำ ระบบเมืองและชุมชน) การพัฒนาเศรษฐกิจจากต้นน้ำถึงปลายน้ำ เป็นต้น

ตารางที่ 16 สรุปองค์ประกอบของการสร้างชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

องค์ประกอบของการสร้างชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง
● **การใช้ที่ดิน**
- การจัดการทรัพยากรต้นทุนของพื้นที่แบบองค์รวม สอดคล้องตามภูมิสังคม
● **ระบบชุมชนและโครงสร้างพื้นฐาน**
- ชุมชนกระชับ/หมู่บ้านสหกรณ์/ส่งเสริมรวมกลุ่มพักอาศัยในย่านเศรษฐกิจ
- ศูนย์บริการชุมชน ศูนย์เรียนรู้ชุมชน
- ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยธรรมชาติช่วยธรรมชาติ
- พัฒนาพลังงานทดแทนสำหรับครัวเรือน
● **การพัฒนาเศรษฐกิจ**
- พัฒนาอาชีพที่หลากหลายตามแนวพระราชดำริ
- ศูนย์กลางบริการชุมชน
- สหกรณ์การเกษตร/กลุ่มอาชีพ/วิสาหกิจชุมชน
● **การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ**
- การฟื้นฟูดิน/จัดหาแหล่งน้ำ/ฟื้นฟูสภาพป่าให้ราษฎรรักษาป่าและจัดการประโยชน์จากป่า
● **การมีส่วนร่วมของชุมชน**
- ภูมิปัญญาชาวบ้านในการแก้ไขปัญหาและร่วมกันการวางแผนพัฒนา (ระเบิดจากข้างใน)
- การขยายผลจากเกษตรกรสู่ชุมชน และไปยังชุมชนข้างเคียง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาแนวทางการสร้างชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษา ชุมชนเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผู้ศึกษาได้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัยจากเอกสาร การสำรวจพื้นที่ด้วยตนเอง การสัมภาษณ์สอบถามจากบุคคลและองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องและได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาแนวทางการสร้างชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีรายละเอียดของขั้นตอนการศึกษาดังนี้

1. ศึกษาสภาพทั่วไปของวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน และศึกษาสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ในบริเวณพื้นที่ศึกษา

2. ศึกษาทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการตั้งถิ่นฐาน ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาอย่างยั่งยืนเพื่อสร้างกรอบแนวความคิดในการศึกษา

3. ศึกษาตัวชี้วัดที่เป็นตัวแปรประกอบการวิเคราะห์ระดับสถานภาพและสำหรับเป็นแนวทางการสร้างชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชนเขาเต่า

4. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทั้งหมดนำมาสรุปผลและจัดทำข้อเสนอแนะต่อไป

อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วยเครื่องมือประเภทฮาร์ดแวร์ เครื่องมือประเภทซอฟต์แวร์และเครื่องมือประเภทข้อมูลโดยมีรายละเอียดดังนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

1. เครื่องมือประเภทฮาร์ทแวร์ ได้แก่ เครื่องคอมพิวเตอร์ PC Personal Computer สแกนเนอร์ Scanner เครื่อง Printer เครื่องมือในการเก็บภาพ กล้องถ่ายรูป และเครื่องบันทึกเสียง

2. เครื่องมือประเภทซอฟต์แวร์ ได้แก่ โปรแกรมประมวลผลด้านเอกสาร โปรแกรมนำเสนอในระบบคอมพิวเตอร์ ดังนี้

ซอฟต์แวร์ ที่ใช้ในส่วนปฏิบัติการ (Operation System) ใช้ระบบ Microsoft Windows XP

ซอฟต์แวร์ ที่ใช้ในการสืบค้นข้อมูล Internet Explorer

ซอฟต์แวร์ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ ที่ใช้ในส่วนการวิเคราะห์ข้อมูล คือ Arcview GIS 9.2

3. เครื่องมือประเภทข้อมูล ได้แก่ แผนที่ ภาพถ่ายทางอากาศ ภาพถ่ายดาวเทียม ผังการใช้ประโยชน์ที่ดินเทศบาลเมืองหัวหิน และชุมชนเขาเต่า เอกสารและรายงานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุมชนเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้มีการกำหนดข้อมูลเพื่อการศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากเอกสาร สื่อสิ่งพิมพ์ และงานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งภาพถ่ายทางอากาศ และแผนที่ต่างๆ โดยศึกษาข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1.1 ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการตั้งถิ่นฐาน ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาอย่างยั่งยืน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2 ข้อมูลรายละเอียดของชุมชนเขาเต่า เทศบาลเมืองหัวหิน และข้อมูลด้านต่างๆ ดังนี้

- ข้อมูลทางด้านกายภาพ ศึกษาสภาพทั่วไปของพื้นที่ในเขตชุมชนเขาเต่า เทศบาลเมืองหัวหิน ทั้งทางด้านกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ ประชากร โครงสร้างพื้นฐานและบริการสังคม และการบริหารจัดการชุมชน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

- ข้อมูลด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ชุมชนและชายฝั่งทะเล
- แผนงานการพัฒนาพื้นที่และนโยบายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ซึ่งข้อมูลที่ได้มาทั้งหมด จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากแหล่ง ข้อมูลที่เชื่อถือได้ อาทิ ห้องสมุดมหาวิทยาลัย สำนักงานเทศบาลเมืองหัวหิน สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อที่จะได้ข้อมูลที่ถูกต้องสำหรับการศึกษา และการสำรวจภาคสนามในพื้นที่กรณีศึกษา

2. ข้อมูลปฐมภูมิ ข้อมูลปฐมภูมิเป็นข้อมูลจากการทำวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) ประกอบด้วย การสำรวจภาคสนาม (Field Survey) ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นข้อมูลที่สำคัญสำหรับการวิเคราะห์ในพื้นที่ศึกษาครั้งนี้ ได้แก่

2.1 สภาพวิถีชีวิตและเศรษฐกิจของชุมชนในพื้นที่

2.2 ทรัพยากรต้นทุนของชุมชน โครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภคและสาธารณูปการต่างๆ ของชุมชน

แหล่งที่มาของข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา สามารถจำแนกตามแหล่งที่มาเป็น 2 ประเภท คือ

1. ข้อมูลสถิติ เอกสาร จากหน่วยงานราชการและสถาบันต่างๆ

- กรมโยธาธิการและผังเมือง
- สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
- สำนักงานเทศบาลเมืองหัวหิน
- ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. ข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม

2.1 การสังเกต การสำรวจ สภาพทางกายภาพ สภาพเศรษฐกิจ สังคม วิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของชุมชนในพื้นที่

2.2 การสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐาน ทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม โดยมีการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ในเทศบาล ผู้แทนชุมชน และประชาชนที่อาศัยในพื้นที่ และได้มีการสัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่โดยการสุ่มสัมภาษณ์ และมีแนวสัมภาษณ์เกี่ยวกับสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวชี้วัดสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวชี้วัดสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงได้แบ่งเป็น 4 มิติ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ภูมิคุ้มกัน และความรู้คู่คุณธรรม ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีตัวชี้วัดสำหรับการประเมินชุมชนเขาเต่า ที่ได้จากทบทวนวรรณกรรมรวม 11 ตัวชี้วัด และได้ทำการแบ่งช่วงให้ค่าคะแนนของแต่ละตัวชี้วัดแบบอันตรภาคชั้นจำนวน 3 ชั้น (ตารางที่ 17 และตารางที่ 18)

ตารางที่ 17 แสดงมิติและตัวชี้วัดการประเมินสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

มิติ	ตัวชี้วัด	ค่าน้ำหนัก
ความพอประมาณ		**25**
	1. มีการผลิตเพื่อการบริโภค หากมีเหลือจึงจำหน่าย	10
	2. มีการวางแผนการใช้จ่ายและจัดสรรค่าใช้จ่าย	15
	2.1 ระดับครัวเรือน มีรายได้สมดุลกับรายจ่าย	5
	2.2 ระดับชุมชน ระดับรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ	10
ความมีเหตุผล		**25**
	รู้จักใช้และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด	
	และรอบคอบ ตลอดจนเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดความยั่งยืน	

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 17 (ต่อ)

มิติ	ตัวชี้วัด	ค่าน้ำหนัก
	1. จำนวนครัวเรือนที่ใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน	5
	2. การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา ฟื้นฟูทรัพยากรชุมชน	20
ภูมิคุ้มกัน		**25**
	1. สามารถเข้าถึงบริการสุขภาพที่ดียามเจ็บป่วย	2
	2. มีกลุ่มอาสาสมัครที่ทำงานช่วยเหลือชุมชน	5
	3. มีการปลูกป่า ปลูกต้นไม้ยืนต้นตามที่สาธารณะ	5
	4. มีการจัดการขยะที่ดี	3
	5. มีความหลากหลายด้านการผลิต อาชีพหลัก/รอง	5
	6. มีงานภายในชุมชน	5
ความรู้คู่คุณธรรม		**25**
	1. มีวัด/ ศาสนสถาน/แหล่งเรียนรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรม	10
	2. มีภูมิปัญญาชาวบ้าน	15
รวมค่าน้ำหนัก		**100**

ตารางที่ 18 การให้ค่าคะแนนการประเมินระดับสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

มิติ	ตัวชี้วัด	ช่วง	ระดับ
ความพอประมาณ	1. อาชีพที่มีการผลิตเพื่อการบริโภค หากมีเหลือจึงจำหน่าย	<25%	ต่ำ
		25-50%	ปานกลาง
		>50%	สูง
	2. มีการวางแผนการใช้จ่ายและจัดสรรค่าใช้จ่าย		
	2.1 ระดับครัวเรือน มีรายได้สมดุลกับรายจ่าย	<25%	ต่ำ
		25-50%	ปานกลาง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 18 (ต่อ)

มิติ	ตัวชี้วัด	ช่วง	ระดับ
		>50%	สูง
	2.2 ระดับชุมชน ระดับรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ	ชุมชน	ต่ำ
		สหกรณ์	ปานกลาง
		บรรษัท	สูง
ความมีเหตุผล	รู้จักใช้และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างฉลาดและรอบคอบ ตลอดจนเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดความยั่งยืน		
	1. จำนวนครัวเรือนที่ใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน	<25%	ต่ำ
		25-50%	ปานกลาง
		>50%	สูง
	2. การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา ฟื้นฟู	<25%	ต่ำ
	ทรัพยากรชุมชน	25-50%	ปานกลาง
		>50%	สูง
ภูมิคุ้มกัน	1. การเข้าถึงบริการสุขภาพที่ดียามเจ็บป่วย	ห่างไกล	ต่ำ
		ปานกลาง	ปานกลาง
		สะดวกมาก	สูง
	2. กลุ่มอาสาสมัครที่ทำงานช่วยเหลือชุมชน	นาน ๆ ครั้ง	ต่ำ
		เดือนละครั้ง	ปานกลาง
		สม่ำเสมอ	สูง
	3. มีการปลูกป่า ปลูกต้นไม้ยืนต้นตามที่	นาน ๆ ครั้ง	ต่ำ
		เดือนละครั้ง	ปานกลาง
		สม่ำเสมอ	สูง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 18 (ต่อ)

มิติ	ตัวชี้วัด	ช่วง	ระดับ
	4. การจัดการขยะที่ดี	เทกอง	ต่ำ
		รวบรวมทิ้งที่ถัง	ปานกลาง
		มีการคัดแยกก่อนทิ้งลง	สูง
	5. มีการประกอบอาชีพหลักและอาชีพเสริม	<25%	ต่ำ
		25-50%	ปานกลาง
		>50%	สูง
	6. ครัวเรือนที่ทำงานภายในชุมชน	<25%	ต่ำ
		25-50%	ปานกลาง
		>50%	สูง
ความรู้คู่คุณธรรม	1. มีแหล่งเรียนรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรม	มีแต่ไม่มีกิจกรรม	ต่ำ
		มีและมีกิจกรรมบ้าง	ปานกลาง
		มีและกิจกรรมต่อเนื่อง	สูง
	2. มีภูมิปัญญาชาวบ้าน	มีแต่ไม่มีการพัฒนาต่อ	ต่ำ
		มีและมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์	ปานกลาง
		มีต่อยอดด้านการตลาด	สูง

หมายเหตุ ค่าคะแนน ระดับต่ำ = 1 ระดับปานกลาง = 2 ระดับสูง = 3

เกณฑ์การประเมินสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

สถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการประเมินผลจากการทำแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และสังเคราะห์จากฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ ซึ่งเมื่อได้ทำการประเมินและรวมค่าน้ำหนักและค่าคะแนนแล้ว จะได้นำไปเปรียบเทียบสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงจากเกณฑ์ของกระทรวงมหาดไทยแบ่งเป็น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

1. สถานภาพการเป็นหรือไม่เป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง โดยชุมชนที่มีความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงจะต้องมีค่าคะแนนรวมทั้ง 4 มิติ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ภูมิคุ้มกัน และความรู้คู่คุณธรรม 180 คะแนน ขึ้นไป

2. ในกรณีที่เป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง จะทำการระดับสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงใน 3 ระดับ คือ ระดับมาก ปานกลาง และน้อย (ตารางที่ 19) หรือ ระดับมั่งมี ศรีสุข ระดับอยู่ดี กินดี และระดับพออยู่ พอกิน ตามลำดับ

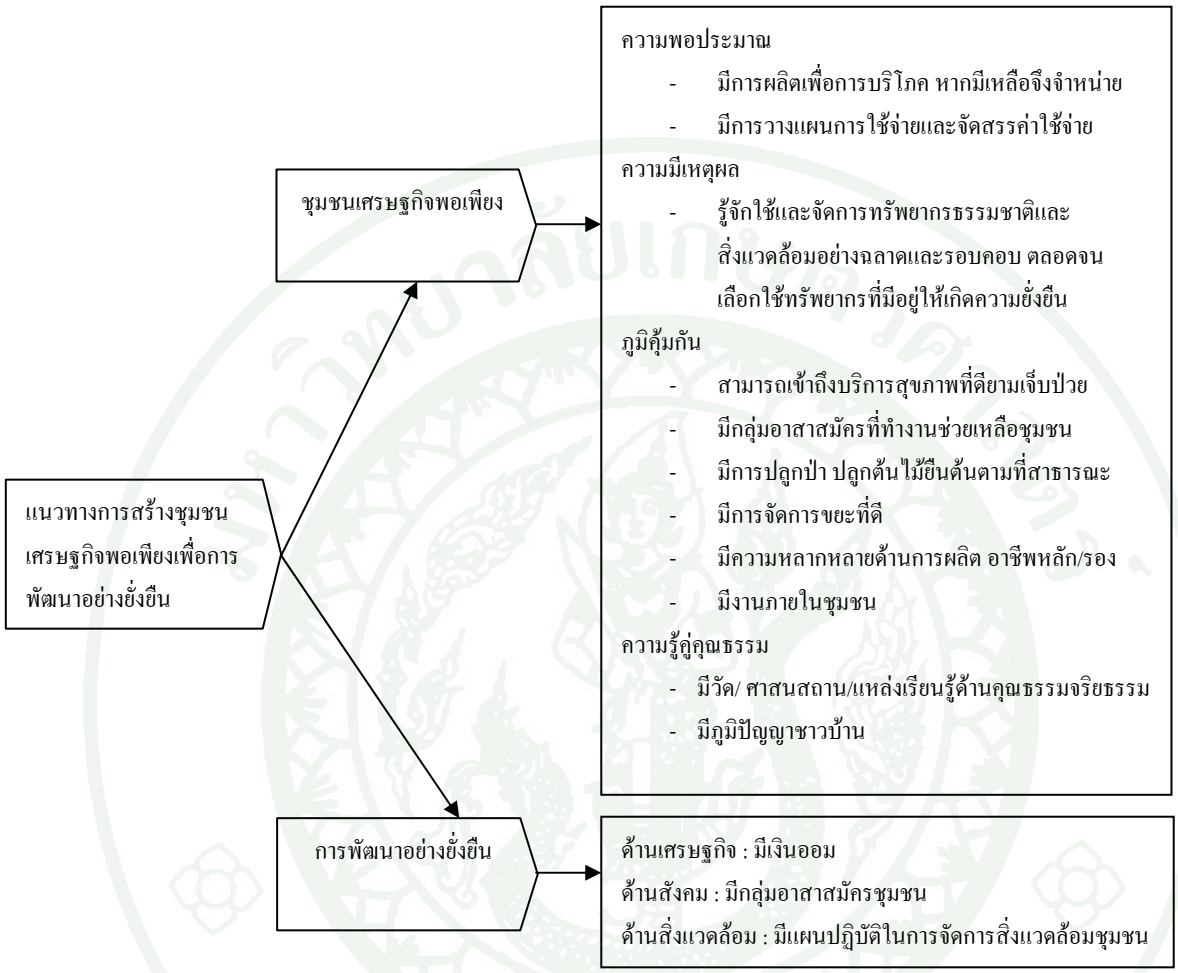
3. การประเมินระดับสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นการประเมินตัวชี้วัด 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจใช้ร่วมกับตัวชี้วัดด้านความพอประมาณ คือ ระดับการมีเงินออม ด้านสังคมใช้ร่วมกับตัวชี้วัดด้านภูมิคุ้มกัน คือ ระดับการมีกลุ่มอาสาสมัครชุมชน และด้านสิ่งแวดล้อมใช้ร่วมกับตัวชี้วัดด้านความมีเหตุผล คือ ระดับการมีแผนปฏิบัติในการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยชุมชน

ตารางที่ 19 แสดงความหมายของช่วงค่าน้ำหนักคะแนนต่อระดับสถานภาพการเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

ระดับค่าช่วงคะแนน	ระดับสถานภาพการเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง
>270	อยู่ในระดับมาก
226 – 270	ในระดับปานกลาง
180 – 225	ในระดับน้อย
<180	ไม่เป็น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กรอบแนวคิดการวิจัย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การประเมินสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

1. การประเมินตัวชี้วัดความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

การประกอบอาชีพ จากการสำรวจในพื้นที่ชุมชนเขาเต่าและการสัมภาษณ์ พบว่า ในปี พ.ศ. 2555 การประกอบอาชีพหลักในชุมชนเขาเต่า ได้แก่ อาชีพรับจ้าง ร้อยละ 40 มีรายได้ครัวเรือนประมาณ 5,000-10,000 บาท / เดือน รองลงมา ได้แก่ ค้าขาย ร้อยละ 29 มีรายได้ครัวเรือนประมาณ 30,000-50,000 บาท / เดือน ประมงพื้นบ้าน ร้อยละ 20 มีรายได้ครัวเรือนประมาณ 20,000-30,000 บาท / เดือน และรับราชการ/พนักงานบริษัท อีกร้อยละ 11 มีรายได้ครัวเรือนประมาณ 20,000-30,000 บาท / เดือน

สำหรับอาชีพเสริม ได้แก่ รับจ้างทั่วไป ค้าขายและเกษตรกรรม ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 14, 12 และ 4 ตามลำดับ ทั้งนี้สภาวะทางเศรษฐกิจครัวเรือน ส่วนใหญ่ในชุมชนเขาเต่ามีรายได้เพียงพอต่อการใช้จ่าย แต่ไม่มีเงินเก็บ (ร้อยละ 40) รองลงมาคือ มีรายได้เพียงพอและมีเงินเก็บ (ร้อยละ 34) และมีรายได้ไม่เพียงพอ (ร้อยละ 26) โดยในกลุ่มผู้มีรายได้น้อยส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มที่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ซึ่งควรมีการส่งเสริมด้านอาชีพการส่งเสริมการศึกษา พัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน หรือการผลิตสินค้าออกสู่ตลาดการท่องเที่ยว เป็นต้น

การรวมกลุ่มด้านเศรษฐกิจ จากการสนทนากับประชาชนในชุมชนเขาเต่า และตัวแทนกลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจ อาทิ กลุ่มทอผ้า กลุ่มพ่อค้า และชาวประมงเขาเต่า พบว่า เศรษฐกิจในพื้นที่ชุมชนเขาเต่า เริ่มมีการขยายตัวด้านการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์อย่างชัดเจนขึ้น เป็นการเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างมีนัยสำคัญในปีที่ผ่านมา

กลุ่มชาวประมงมีปัญหาด้านการทำประมงชายฝั่ง โดยปัจจุบันจำนวนเรือประมงของพื้นที่มีอยู่ราว 70-100 ลำ ซึ่งมีแนวโน้มว่าปริมาณปลาที่จับได้จะลดน้อยลงเรื่อยๆ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของน้ำในทะเล โดยสาเหตุที่ทำให้น้ำในทะเลอ่าวไทยเน่าเสีย ชาวประมงส่วนหนึ่งคิดว่ามาจากน้ำเสียจากกรุงเทพฯ และสมุทรสาครทำให้ทรัพยากรประมงเริ่มลดน้อยลง ประกอบกับ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รายได้จากการทำประมงมักไม่แน่นอน และมักประสบปัญหาการลากหอยในพื้นที่น้ำตื้น ทำให้หอยบางส่วนถูกกลบในดินเลนและตายทับถมส่งผลให้น้ำเน่าเสีย

กลุ่มทอผ้ามีสมาชิกปัจจุบัน 13 คน พบว่า งานหัตถกรรมพื้นบ้านเขาเต่ามีจำนวนแรงงานลดน้อยลง เนื่องจากการเติบโตทางเศรษฐกิจของพื้นที่ใกล้เคียง เช่น สนามกอล์ฟ ร้านอาหาร และโรงแรม ทำให้มีการดึงดูดแรงงานให้ไปทำงานในสายงานธุรกิจบริการการท่องเที่ยว โดยเปรียบเทียบกันจะได้ค่าตอบแทนจากการทอผ้าและธุรกิจดังกล่าวใกล้เคียงกันประมาณวันละ 150-200 บาท แต่เนื่องจากงานทอผ้ามีความยากลำบากกว่า แรงงานจึงไม่นิยมทำ ประกอบกับแรงงานที่ไปทำงานในธุรกิจท่องเที่ยวมักจะเป็นคนหนุ่มสาว ซึ่งต้องการเพื่อนพ้องวัยเดียวกันในสถานที่ทำงานในขณะที่งานทอผ้ามีคนหนุ่มคนสาวน้อย

จากการสัมภาษณ์กลุ่มนักท่องเที่ยว พบว่า สถานที่ท่องเที่ยวในชุมชนเขาเต่าที่นักท่องเที่ยวรู้จักและให้ความสนใจมากที่สุด ได้แก่ หาดเขาเต่า ร้อยละ 40 อ่างเก็บน้ำเขาเต่า ร้อยละ 20 และวัดเขาเต่า ร้อยละ 20 ตามลำดับ โดยในอนาคตการพัฒนาพื้นที่เขาเต่าควรมีการประชาสัมพันธ์เพิ่มเติม เนื่องจากในปัจจุบันการมาท่องเที่ยวชุมชนเขาเต่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รู้จักชุมชนเขาเต่าผ่านสื่อน้อยมาก ส่วนใหญ่รู้จักชุมชนเขาเต่าจากเพื่อนหรือคนรู้จัก (ร้อยละ 80) หนังสือท่องเที่ยว (ร้อยละ 10) และการหาข้อมูลทางอินเตอร์เน็ต (ร้อยละ 10) ตามลำดับ โดยจะเดินทางมาเป็นหมู่คณะประมาณ 6-10 คน ใช้ระยะเวลาในการมาท่องเที่ยวประมาณ 1-2 วัน เมื่อมีการพักค้างคืนจะพักค้างในชุมชนเขาเต่า โดยจะพักที่บ้านเพื่อน บ้านญาติหรือบ้านพักคนรู้จัก ประมาณการว่าใช้จ่ายในพื้นที่ประมาณ 3,000 บาท/คน ส่วนใหญ่จะเป็นการใช้จ่ายสำหรับค่าเดินทาง/ยานพาหนะ และค่าอาหาร โดยการมาท่องเที่ยวจะให้ความเห็นว่าสิ่งที่ควรมีการปรับปรุงด้านการท่องเที่ยวในชุมชนเขาเต่า ได้แก่ ความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยในชุมชน

จากการสำรวจประชากรในพื้นที่ชุมชนเขาเต่า พบว่า ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาในพื้นที่ (ร้อยละ 62) ในขณะที่ผู้ที่มีภูมิลำเนาอื่นย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่แถบนี้ มีอายุหลากหลายตั้งแต่ 1-40 ปี (ร้อยละ 38) โดยถิ่นต้นทางของผู้ย้ายถิ่นเข้ามาในพื้นที่เขาเต่ามากที่สุด คือ จังหวัดเพชรบุรี รองลงมาคือ เมืองประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดอุดรธานี และกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่ย้ายมาอยู่ได้ 30-40 ปีที่แล้ว เหตุผลของการย้ายมาอยู่ในพื้นที่ 3 อันดับแรก ได้แก่ การย้ายตามครอบครัว (ร้อยละ 60) ย้ายมาประกอบอาชีพ (ร้อยละ 30) และการติดตามญาติ (ร้อยละ 10) ตามลำดับ ซึ่งร้อยละ 80 ของประชากรที่ย้ายถิ่นเข้ามา ยังไม่คิดที่จะย้ายออกไปจากพื้นที่ในอนาคตอันใกล้นี้ แต่ถ้าถามถึงถิ่น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ปลายทางในกรณีที่คิดจะอพยพย้ายไปอยู่ ส่วนใหญ่ของผู้ให้สัมภาษณ์ระบุว่าประสงค์จะย้ายไปจังหวัดเพชรบุรี (ร้อยละ 34) โดยมีเหตุผลหลัก คือ กลับไปอยู่บ้าน เปลี่ยนงาน ศึกษาต่อ และการไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ตนอยู่ในปัจจุบัน

ผลจากการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ภาคสนามในพื้นที่ชุมชนเขาเต่า ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2555 พบว่า มีประชากรแฝงในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับประชากรในพื้นที่ โดยเป็นกลุ่มที่เข้ามาทำกิจกรรมชั่วคราวในพื้นที่ ได้แก่ แรงงานต่างด้าวในภาคก่อสร้าง และนักเรียนในพื้นที่ใกล้เคียง ดังที่มีข้อมูลแสดงในบันทึกของสถานีอนามัยเขาเต่าที่ระบุว่า เมื่อมีการทำการก่อสร้างบริเวณพื้นที่ทางตอนเหนือของชุมชน เช่น กลุ่มอาคารโครงการที่พักอาศัย บ้านเอื้ออาทร และทหารที่ประจำการในพื้นที่ ทำให้จำนวนครัวเรือนในพื้นที่เพิ่มสูงขึ้นประมาณ 800 ครัวเรือน ในขณะที่แรงงานในพื้นที่ก็มีการเคลื่อนย้ายออกไปประกอบอาชีพบริการในพื้นที่ใกล้เคียง เช่น โรงแรม รีสอร์ท และสนามกอล์ฟ ทั้งในพื้นที่เมืองหัวหิน เมืองปราณบุรี และเมืองปากน้ำปราณ ทำให้ลักษณะกิจกรรมทางเศรษฐกิจ มีการเปลี่ยนแปลงจากการเกษตรเป็นการค้าและบริการ ส่งผลต่อโครงสร้างประชากรต่อครัวเรือนที่มีแนวโน้มเหมือนพื้นที่อื่นๆ กล่าวคือ จากครัวเรือนขยายจะกลายเป็นครัวเรือนเดี่ยว และมีการเพิ่มจำนวนของครัวเรือนที่มีผู้อยู่อาศัยเพียงคนเดียว อย่างไรก็ดี ยังคงปรากฏว่ามีการเกื้อกูลกันระหว่างคนต่างรุ่นในครัวเรือนเดียวกัน เช่น การที่เด็กได้รับการดูแลจากคนชราในขณะที่ประชากรวัยแรงงานไปทำงานนอกพื้นที่ เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงสังคมวัฒนธรรม จากการสัมภาษณ์ในพื้นที่ทำให้ทราบว่าในชุมชนเขาเต่าได้ประสบปัญหาสังคมเช่นเดียวกับพื้นที่ใกล้เคียงอื่นๆ เช่น ปัญหาลักทรัพย์ (ร้อยละ 36) ปัญหายาเสพติดในพื้นที่ (ร้อยละ 30) ปัญหาการทะเลาะวิวาท (ร้อยละ 10) และปัญหาจี้/ปล้น (ร้อยละ 6) จากอิทธิพลการขยายตัวของความเป็นเมือง (Urbanization) รวมถึงปัจจัยด้านการเติบโตทางเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน ด้านบริการและการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์เป็นตัวผลักดัน

จากการศึกษาสังเคราะห์ตัวชี้วัดสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงจากลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ชุมชนเขาเต่า ได้นำมาทำการประเมินสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนเขาเต่า โดยจำแนกมิติของชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง 4 มิติ ดังนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

1.1 มิติด้านความพอประมาณ

ผลการประเมินตัวชี้วัดสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนเขาเต่า ด้านความพอประมาณ อธิบายดังนี้

1.1.1 มีการผลิตเพื่อการบริโภค หากมีเหลือจึงจำหน่าย ในชุมชนเขาเต่าไม่มีการผลิตเพื่อการบริโภค หากมีเหลือจึงจำหน่าย โดยพบมีกลุ่มอาชีพภาคการผลิตที่เป็นภาคประมงชายฝั่งทะเล ร้อยละ 20 ของครัวเรือนในชุมชนเขาเต่า โดยผลผลิตจากประมงที่ได้มาจะนำไปจำหน่ายโดยตรงต่อพ่อค้าคนกลางทั้งหมด (ร้อยละ 100) เนื่องจากเป็นพื้นที่เศรษฐกิจการท่องเที่ยวสินค้าจากประมงทะเลมีความต้องการสูง จึงมีค่าคะแนนในระดับต่ำ (ตารางที่ 20)

1.1.2 มีการวางแผนการใช้จ่ายและจัดสรรค่าใช้จ่าย ครัวเรือนในชุมชนเขาเต่ามีรายได้สมดุลกับการใช้จ่าย ร้อยละ 40 มีรายได้มากกว่ารายจ่ายร้อยละ 34 และมีรายได้ไม่สมดุลกับค่าใช้จ่าย ร้อยละ 26 จึงมีค่าคะแนนในระดับสูง จากการสอบถามประธานชุมชนเขาเต่าในด้านรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ พบว่ามีการรวมกลุ่มในระดับชุมชนเป็นวิสาหกิจชุมชน (จาก 3 ระดับ คือ กลุ่ม/วิสาหกิจ สหกรณ์ และบรรษัทพัฒนา) จึงมีค่าคะแนนในระดับต่ำ (ตารางที่ 20)

ตารางที่ 20 ผลการประเมินระดับสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนเขาเต่าในมิติด้านความพอประมาณ

มิติ	ตัวชี้วัด	ช่วง	ระดับ
ความพอประมาณ	1. อาชีพที่มีการผลิตเพื่อการบริโภค หากมีเหลือจึงจำหน่าย	**<25%**	**ต่ำ**
		25-50%	ปานกลาง
		>50%	สูง
	2. มีการวางแผนการใช้จ่ายและจัดสรรค่าใช้จ่าย		
	2.1 ระดับครัวเรือน มีรายได้สมดุลกับรายจ่าย	<25%	ต่ำ
		25-50%	ปานกลาง
		>50%	**สูง**

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 20 (ต่อ)

มิติ	ตัวชี้วัด	ช่วง	ระดับ
	2.2 ระดับชุมชน ระดับรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ	**ชุมชน**	**ต่ำ**
		สหกรณ์	ปานกลาง
		บรรษัท	สูง

หมายเหตุ ค่าคะแนน ระดับต่ำ = 1 ระดับปานกลาง = 2 ระดับสูง = 3

1.2 มิติด้านความมีเหตุผล

ผลการประเมินตัวชี้วัดสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนเขาเต่า ด้านความมีเหตุผล (ตารางที่ 21) อธิบายดังนี้

จากการสอบถามการรู้จักใช้และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีในชุมชน ซึ่งได้แก่ ป่าไม้บนเขาเต่า ชายหาด/ชายฝั่งทะเล และน้ำในอ่างเก็บน้ำ พบว่าทุกครัวเรือนมีการเข้าใช้ประโยชน์ (ร้อยละ 100) จึงมีค่าคะแนนในระดับสูง (ตารางที่ 20)โดยมีส่วนการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ทั้งเพื่อการประกอบอาชีพ การพักผ่อนหย่อนใจนันทนาการ ทั้งนี้เป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ตามศักยภาพของบุคคล หรือครัวเรือนไม่ได้พิจารณาปัจจัยด้านความยั่งยืนด้านการใช้ทรัพยากร เมื่อสอบถามถึงการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา ฟื้นฟูทรัพยากรที่ใช้ประโยชน์ พบว่าราษฎรในชุมชนที่มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง (ร้อยละ41) อาทิ ร่วมกันทำความสะอาดชายหาด ร่วมกันบูรณะป้องกันชายฝั่งทะเลที่ถูกกัดเซาะ ร่วมกันฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรประมงชายฝั่งทะเลในบางโอกาส จึงมีค่าคะแนนในระดับปานกลาง (ตารางที่ 20)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 21 ผลการประเมินระดับสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนเขาเต่าในมิติด้านความมีเหตุผล

มิติ	ตัวชี้วัด	ช่วง	ระดับ
ความมีเหตุผล	รู้จักใช้และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาดและรอบคอบ ตลอดจนเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดความยั่งยืน		
	1. จำนวนครัวเรือนที่ใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน	<25%	ต่ำ
		25-50%	ปานกลาง
		>50%	**สูง**
	2. การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา ฟื้นฟูทรัพยากรชุมชน	<25%	ต่ำ
		25-50%	**ปานกลาง**
		>50%	สูง

หมายเหตุ ค่าคะแนน ระดับต่ำ = 1 ระดับปานกลาง = 2 ระดับสูง = 3

1.3 มิติด้านการมีภูมิคุ้มกัน

ผลการประเมินตัวชี้วัดสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนเขาเต่าด้านการมีภูมิคุ้มกัน (ตารางที่ 22) มีดังนี้

จากการสอบถามราษฎรว่าเมื่อเจ็บป่วยจะเข้ารับบริการสุขภาพขั้นพื้นฐานที่สถานีอนามัยเขาเต่าที่อยู่ในชุมชน (ร้อยละ 100) จึงมีค่าคะแนนในระดับสูง ในส่วนของการตั้งกลุ่มอาสาสมัครที่ทำงานช่วยเหลือชุมชน พบว่า มีการรวมกลุ่มเยาวชนอย่างไม่เป็นทางการ ทั้งนี้ปัจจุบันพบว่า การรวมกลุ่มชุมชนไม่เข้มแข็งเนื่องจากราษฎรในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการบริการและรับจ้างนอกพื้นที่ชุมชนทำให้มีเวลาการรวมกลุ่มกันมีน้อยและไม่พร้อมเพรียงจึงมีค่าคะแนนในระดับต่ำ ในด้านการปลูกป่า ปลูกต้นไม้ยืนต้นตามที่สาธารณะพบว่าชุมชนมีการดำเนินการบ้างในช่วงวันสำคัญต่างๆ ประมาณ 2-3 ครั้งในรอบปี จึงมีค่าคะแนนในระดับต่ำ ในด้าน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การจัดการขยะ สอบถามพบว่าส่วนใหญ่รวบรวมขยะในครัวเรือนไปทิ้งที่ถังรวบรวมขยะของเทศบาลเมืองหัวหิน โดยราษฎรเกือบทั้งหมดไม่ได้ทำการคัดแยกขยะก่อนนำไปทิ้ง หรือนำขยะไปหมุนเวียนใช้ประโยชน์ใหม่ จึงมีค่าคะแนนในระดับปานกลาง ในด้านความหลากหลายด้านการผลิต ราษฎรมีอาชีพรองร้อยละ 34ใน 3 กลุ่มอาชีพสำคัญ คือ รับจ้าง ค้าขาย และประมง สำหรับการมีแหล่งงานภายในชุมชน พบว่ามีแหล่งงานรองรับน้อยเพียงร้อยละ 30 ของราษฎรในชุมชน (ภาคประมง และภาคบริการ) ส่วนใหญ่ราษฎรทำงานรับจ้างภายนอกชุมชน แต่อยู่ภายในเขตเทศบาลเมืองหัวหิน หรือใกล้เคียงในเขตอำเภอปราณบุรี ของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จึงมีค่าคะแนนในระดับปานกลาง

ตารางที่ 22 ผลการประเมินระดับสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนเขาเต่าในมิติด้านการมีภูมิคุ้มกัน

มิติ	ตัวชี้วัด	ช่วง	ระดับ
ภูมิคุ้มกัน	1. การเข้าถึงบริการสุขภาพที่ดียามเจ็บป่วย	ห่างไกล	ต่ำ
		ปานกลาง	ปานกลาง
		สะดวกมาก	**สูง**
	2. กลุ่มอาสาสมัครที่ทำงานช่วยเหลือชุมชน	**นาน ๆ ครั้ง**	**ต่ำ**
		เดือนละครั้ง	ปานกลาง
		สม่ำเสมอ	สูง
	3. มีการปลูกป่า ปลูกต้นไม้ยืนต้นตาม	**นาน ๆ ครั้ง**	**ต่ำ**
	ที่สาธารณะ	เดือนละครั้ง	ปานกลาง
		สม่ำเสมอ	สูง
	4. การจัดการขยะที่ดี	เทกอง	ต่ำ
		รวบรวมทิ้งที่ถัง	ปานกลาง
		มีการคัดแยกก่อนทิ้ง	สูง
	5. มีการประกอบอาชีพหลักและอาชีพเสริม	<25%	ต่ำ
		25-50%	**ปานกลาง**
		>50%	สูง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 22 (ต่อ)

มิติ	ตัวชี้วัด	ช่วง	ระดับ
	6. ครัวเรือนที่ทำงานภายในชุมชน	<25%	ต่ำ
		25-50%	**ปานกลาง**
		>50%	สูง

หมายเหตุ ค่าคะแนน ระดับต่ำ = 1 ระดับปานกลาง = 2 ระดับสูง = 3

1.4 มิติด้านการมีความรู้คู่คุณธรรม

ผลการประเมินตัวชี้วัดสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนเขาเต่าด้านการมีความรู้คู่คุณธรรม (ตารางที่ 23) มีดังนี้

ในชุมชนเขาเต่ามีศาสนสถาน 3 แห่ง โดยเป็นทั้งแหล่งเรียนรู้ แหล่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจและการพักผ่อนของชุมชนและใกล้เคียง ปัจจุบันเป็นสถานฝึกอบรมด้านคุณธรรมจริยธรรมของคนในชุมชนและพื้นที่อื่นด้วย แต่กิจกรรมที่มียังไม่ต่อเนื่องมากนัก จึงมีค่าคะแนนในระดับปานกลาง

นอกจากนี้ในชุมชนเขาเต่ามีศูนย์ทอผ้าที่เป็นการฝึกอบรมให้ราษฎรในท้องถิ่นมีรายได้เสริมยามว่างงานจากอาชีพหลัก ปัจจุบันมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะที่ได้รับการยอมรับและมีชื่อเสียงระดับประเทศ จึงมีค่าคะแนนในระดับปานกลาง

ตารางที่ 23 ผลการประเมินระดับสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนเขาเต่าในมิติด้านความรู้คู่คุณธรรม

มิติ	ตัวชี้วัด	ช่วง	ระดับ
ความรู้คู่คุณธรรม	1. มีแหล่งเรียนรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรม	มีแต่ไม่มีกิจกรรม	ต่ำ
		มีและมีกิจกรรมบ้าง	**ปานกลาง**
		มีและกิจกรรมต่อเนื่อง	สูง
	2. มีภูมิปัญญาชาวบ้าน	มีแต่ไม่มีการพัฒนาต่ออด	ต่ำ
		มี/มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์	**ปานกลาง**
		มีต่อยอดด้านการตลาด	สูง

หมายเหตุ ค่าคะแนน ระดับต่ำ = 1 ระดับปานกลาง = 2 ระดับสูง = 3

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. สถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนเขาเต่า

จากผลการประเมินตัวชี้วัดสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (ตารางที่ 24) อธิบายได้ดังนี้

2.1 ความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง จากเกณฑ์การประเมินระดับสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าชุมชนเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีสถานภาพเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง (มีค่าคะแนนรวม 192 คะแนน) กล่าวได้ว่าชุมชนเขาเต่า เป็นชุมชนที่มีการพัฒนาอย่างพอประมาณ มีเหตุผล มีระบบภูมิคุ้มกัน และภายในชุมชนมีแหล่งเรียนรู้คู่คุณธรรม

2.2 ระดับความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีค่าคะแนนรวม 192 คะแนน จากเกณฑ์ค่าคะแนนวัดระดับความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าชุมชนเขาเต่ามีระดับความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงในระดับน้อย ซึ่งหากเปรียบเทียบกับเกณฑ์การโดยกระทรวงมหาดไทย ถือได้ว่าเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงในระดับพออยู่ พอกิน คือ มีความสามัคคีและความร่วมมือของคนในหมู่บ้าน มีข้อปฏิบัติของหมู่บ้านยึดมั่นในหลักการประชาธิปไตย มีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพหลักของหมู่บ้าน มีข้อมูลของชุมชน มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ในชุมชน มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชนมีจิตสำนึกของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.3 ระดับความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืน ชุมชนเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีระดับความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงในระดับน้อยนั้น เมื่อนำมาประเมินระดับการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยในด้านเศรษฐกิจชุมชนเขาเต่ามีความยั่งยืนทางเศรษฐกิจดีพอสมควร จากการที่มีราษฎรในชุมชนมีรายได้สมดุลกับการใช้จ่าย และบางรายมีเงินเหลือเก็บออมร้อยละ34 ของครัวเรือนในชุมชนเขาเต่า แต่ทั้งนี้ชุมชนยังขาดความเข้มแข็งในการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจโดยเป็นกลุ่มในระดับชุมชนเท่านั้น ในด้านสังคมพบว่ามีการรวมกลุ่มอาสาสมัครชุมชนอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งมีการรวมกลุ่มกิจกรรมบ้างในช่วงวันสำคัญต่างๆ ประมาณ 2-3 ครั้งในรอบปี ในด้านสิ่งแวดล้อมพบว่าชุมชนให้ความร่วมมือในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาทิ การร่วมคัดแยกขยะ การร่วมปลูกป่า พอสมควร แต่ยังไม่ไม่ได้มีส่วนร่วมกับท้องถิ่นหรือการร่วมกันภายในชุมชนจัดทำแผนจัดการสิ่งแวดล้อมโดยชุมชน กล่าวได้ว่าชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนเขาเต่าเป็นชุมชนที่มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน แต่ยังเป็นการพัฒนาที่มีความยั่งยืนในระดับน้อย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 24 ผลการประเมินระดับสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

มิติ/ตัวชี้วัด	ค่าน้ำหนัก	ค่าคะแนน	รวม
ความพอประมาณ	**25**		**45**
1. มีการผลิตเพื่อการบริโภค หากมีเหลือจึงจำหน่าย	10	1	10
2. มีการวางแผนการใช้จ่ายและจัดสรรค่าใช้จ่าย	15		
2.1 ระดับครัวเรือน มีรายได้สมดุลกับรายจ่าย	5	3	15
2.2 ระดับชุมชน ระดับรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ	10	1	10
ความมีเหตุผล	**25**		**55**
รู้จักใช้และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด และรอบคอบ ตลอดจนเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดความยั่งยืน			
1. จำนวนครัวเรือนที่ใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน	5	3	15
2. การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา ฟื้นฟูทรัพยากรชุมชน	20	2	40
ภูมิคุ้มกัน	**25**		**42**
1. สามารถเข้าถึงบริการสุขภาพที่ดียามเจ็บป่วย	2	3	6
2. มีกลุ่มอาสาสมัครที่ทำงานช่วยเหลือชุมชน	5	1	5
3. มีการปลูกป่า ปลูกต้นไม้ยืนต้นตามที่สาธารณะ	5	1	5
4. มีการจัดการขยะที่ดี	3	2	6
5. มีความหลากหลายด้านการผลิต อาชีพหลัก/รอง	5	2	10
6. มีงานภายในชุมชน	5	2	10
ความรู้คู่คุณธรรม	**25**		**50**
1. มีวัด/ ศาสนสถาน/แหล่งเรียนรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรม	10	2	20
2. มีภูมิปัญญาชาวบ้าน	15	2	30
รวม			**192**

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชน

1. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis)

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้นำการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) จากสภาพการณ์ของพื้นที่ ศักยภาพ ปัญหาและข้อจำกัดของพื้นที่ชุมชนเขาเต่า นำมาทำการการวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อม ทั้งปัจจัยภายนอก (โอกาสและภัยคุกคาม) และปัจจัยภายใน (จุดแข็ง และจุดอ่อน) เชิงพื้นที่ชุมชนเขาเต่า (ภาพที่ 32 ถึง ภาพที่ 36) ได้ดังนี้

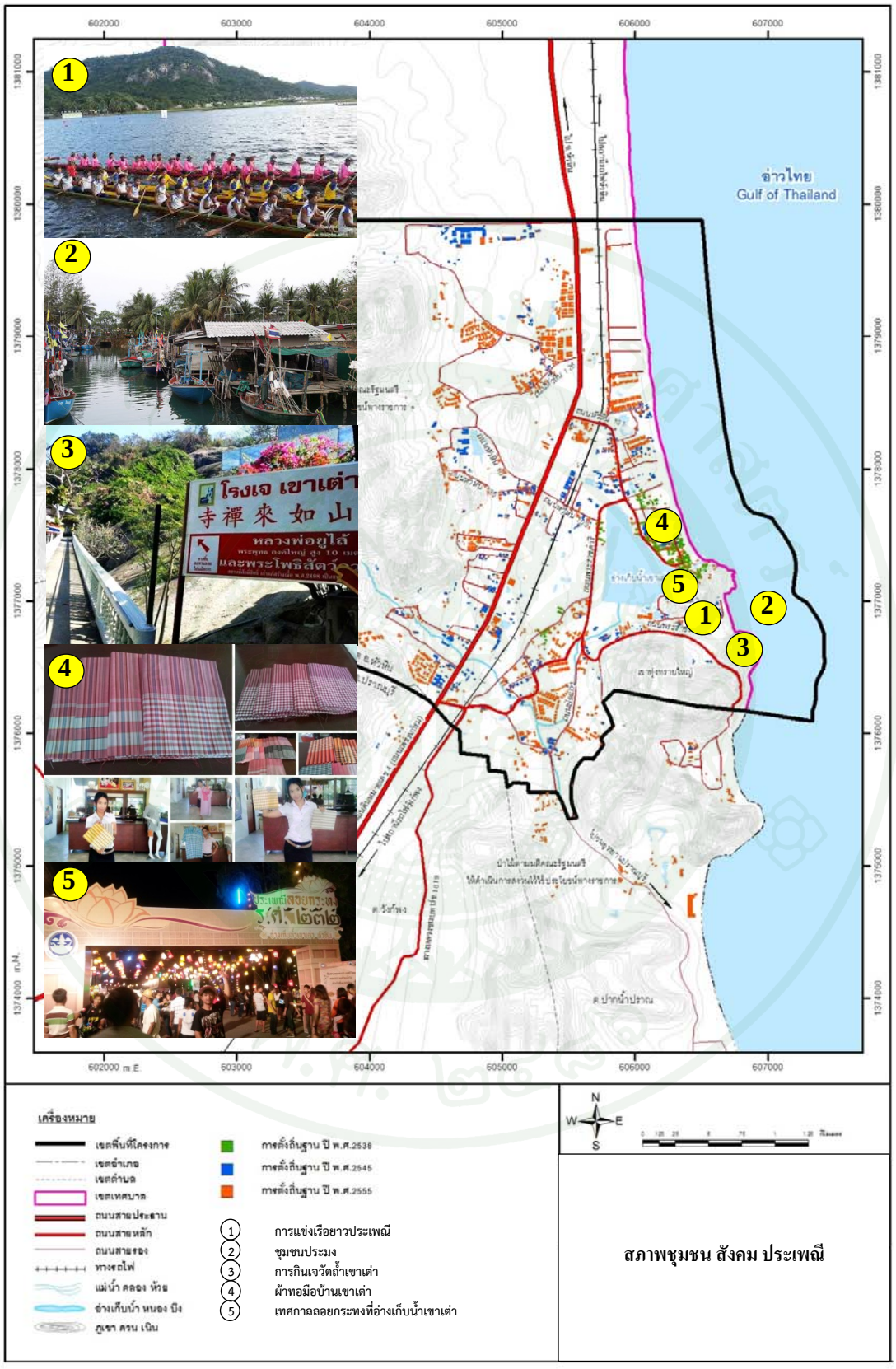
1.1 ศักยภาพของพื้นที่ชุมชนเขาเต่า

1.1.1 ชุมชนเขาเต่า เป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ด้านงานพัฒนาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯและสมเด็จพระนางเจ้าฯพระบรมราชินีนาถ มีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริหลายโครงการ ได้แก่ โครงการอ่างเก็บน้ำเขาเต่า โครงการพระราชดำริสวนป่าหาดทรายใหญ่ และศูนย์ทอผ้าเขาเต่า

1.12 ชุมชนเขาเต่าเป็นหมู่บ้านชายฝั่งทะเล มีอาชีพดั้งเดิมเป็นการทำประมงชายฝั่งขนาดเล็ก เป็นแหล่งเรียนรู้องค์ความรู้ด้านการประมงพื้นถิ่น ที่ตั้งของชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของเมืองหัวหินและเชื่อมโยงต่อเนื่องกับเมืองปราณบุรี ซึ่งเป็นแหล่งท่องทางธรรมชาติ อาทิ วนอุทยานปราณบุรีและหาดทรายปราณคีรี

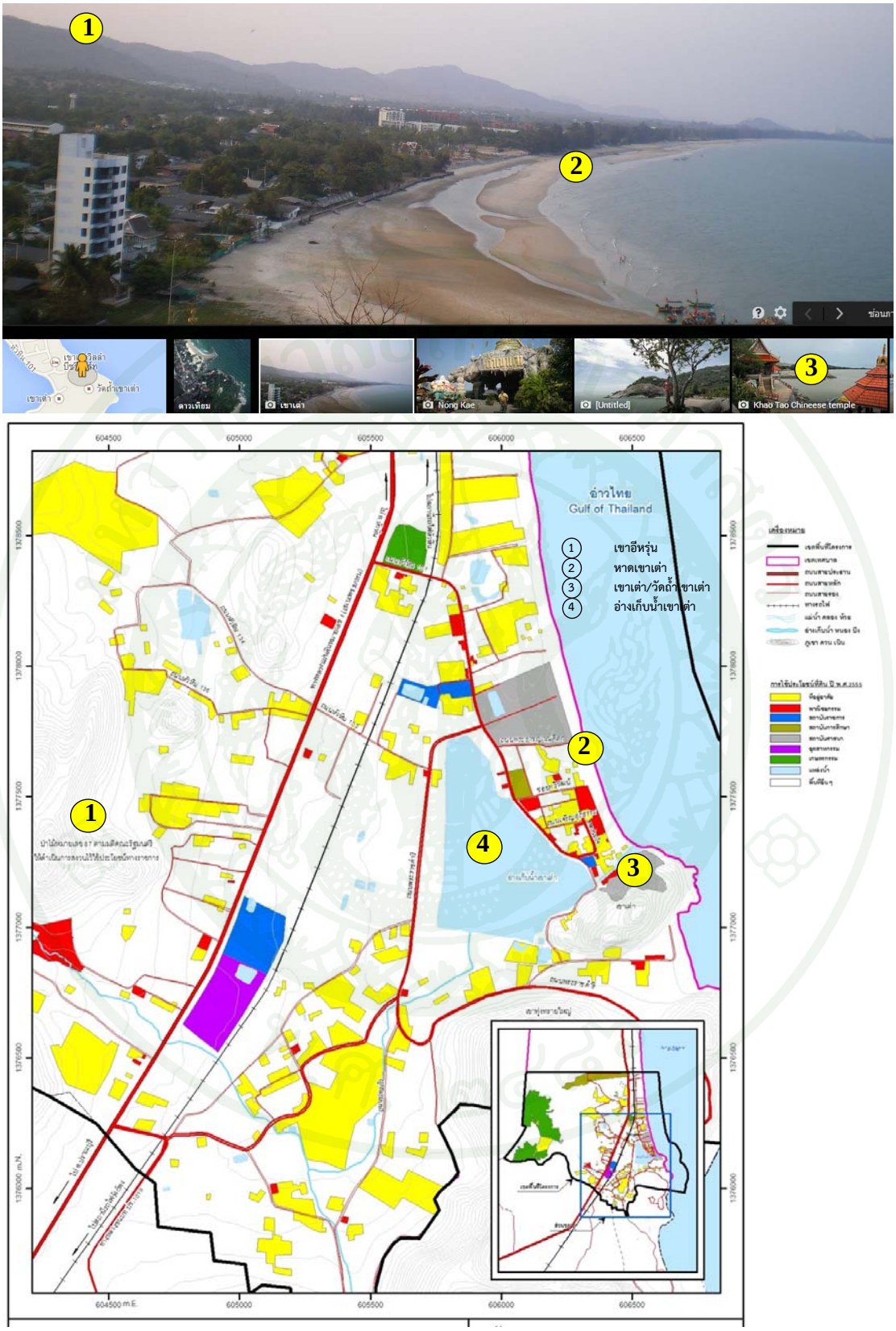
1.1.3 มีสถานที่สำคัญด้านการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ หาดเขาเต่า หาดเขาทรายน้อย หาดทรายใหญ่ วัดเขาเต่า ถ้ำเขาเต่า อ่างเก็บน้ำเขาเต่า สถานีอนามัย โรงเรียน และศูนย์หัตถกรรมทอผ้า รวมถึงงานแข่งขันเรือยาวประเพณี บริเวณอ่างเก็บน้ำเขาเต่า

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาพที่ 32 สภาพชุมชน สังคม ประเพณี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

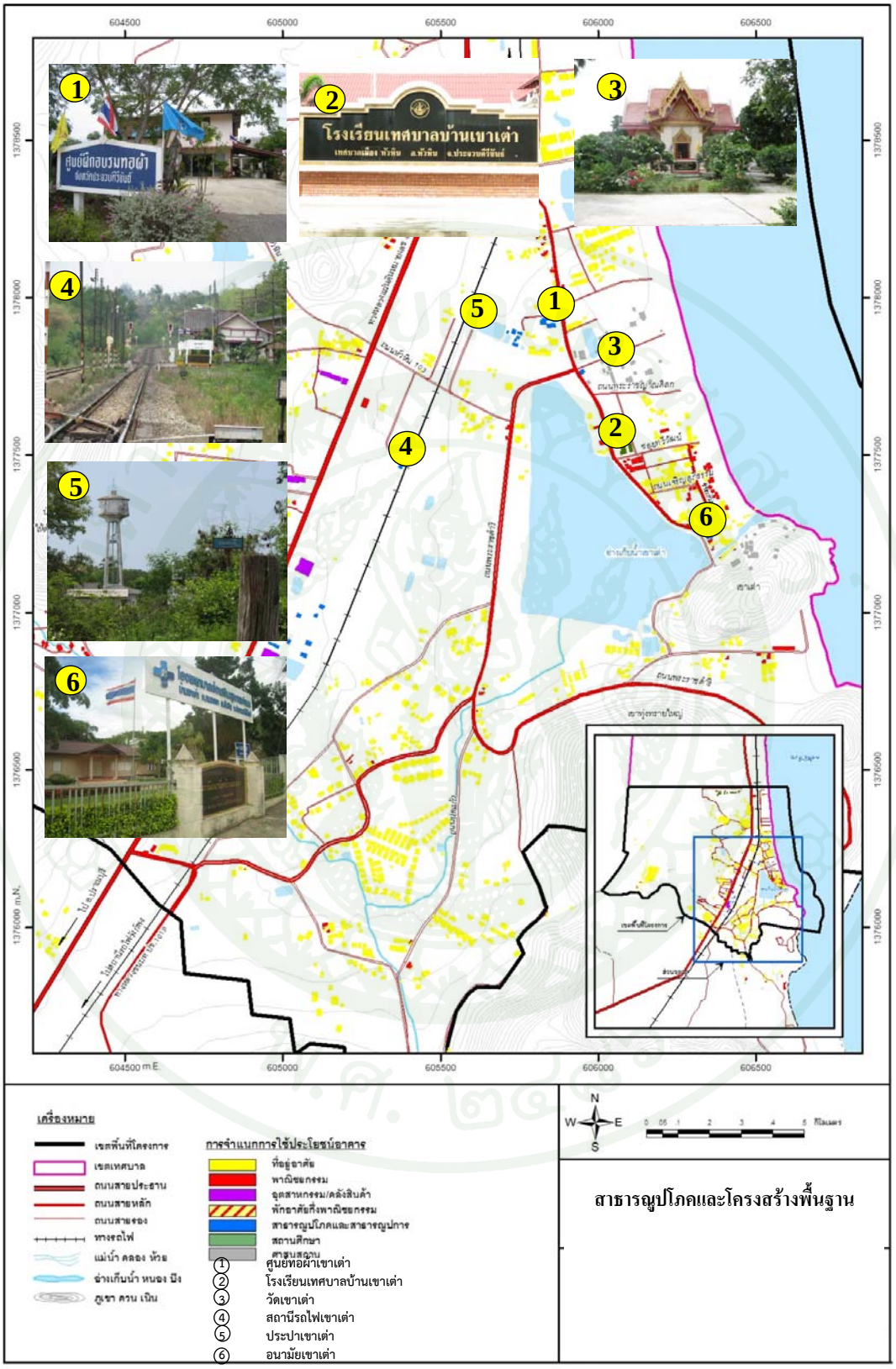
ภาพที่ 33 กายภาพและการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

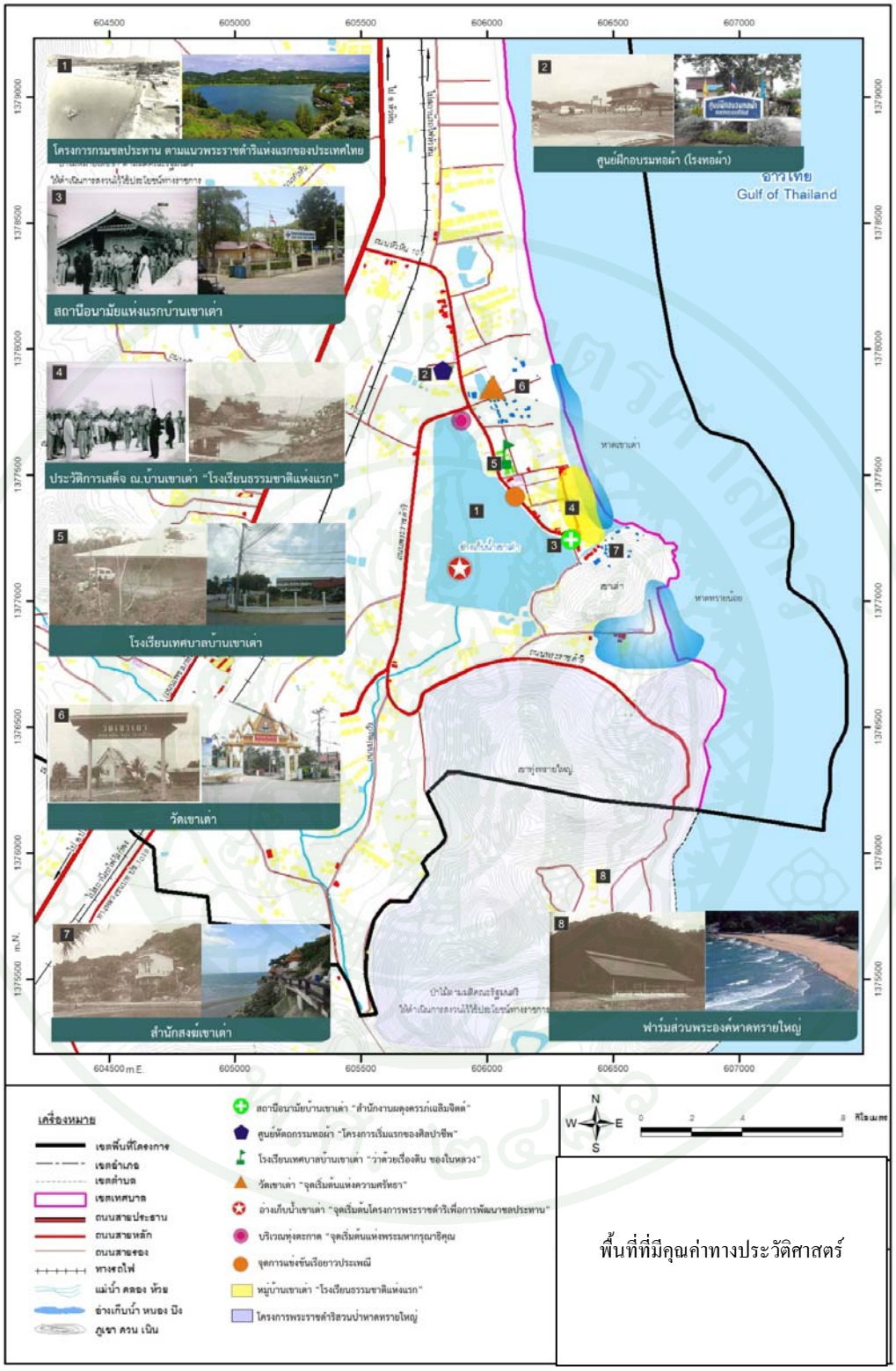
ภาพที่ 34 สถานที่ท่องเที่ยวในเขาเต่า

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาพที่ 35 สาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐาน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาพที่ 36 พื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

1.2 สภาพปัญหาของชุมชนเขาเต่า

1.2.1 ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลส่งผลให้เกิดการสูญเสียที่ดินแนวชายหาดและกระทบต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

1.2.2 ปัญหาการระบายน้ำเสียของชุมชนลงสู่แหล่ง ส่งผลทำให้คุณภาพน้ำในอ่างเก็บน้ำเขาเต่าเน่าเสีย รวมถึงในช่วงฤดูฝนมีพื้นที่น้ำไหลเข้าท่วมขังบริเวณชุมชน แต่เป็นเพียงช่วงระยะเวลาสั้นๆ

1.2.3 พื้นที่ท่องเที่ยวชุมชนขาดสิ่งอำนวยความสะดวกบริการแก่นักท่องเที่ยว อาทิ ห้องน้ำ-ห้องอาบน้ำสาธารณะ และพื้นที่จอดรถ

1.2.4 ปัญหาการเข้าถึงพื้นที่ชุมชนที่ขาดการเชื่อมโยงกับชุมชน ถนนสายหลัก และสถานีรถไฟ

1.3 ข้อจำกัดของชุมชนเขาเต่า

1.3.1 การขยายตัวของชุมชนมีพื้นที่จำกัด เนื่องจากชุมชนเขาเต่ามีลักษณะทางกายภาพเป็นพื้นที่โอบล้อมด้วยภูเขา และแนวเขตชายฝั่งทะเล รวมถึงมีอ่างเก็บน้ำบริเวณตอนกลางของพื้นที่ชุมชน

1.3.2 ฝนตกน้อย ชุมชนอยู่ในบริเวณเขตเงาฝน ทำให้น้ำต้นทุนที่จะนำมาผลิตน้ำประปาไม่เพียงพอ จำเป็นต้องมีการผันน้ำจากแหล่งอื่นมาใช้

1.4 จุดแข็ง

- เป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์อันเนื่องมาจากพระราชดำริหลายโครงการ ได้แก่ โครงการอ่างเก็บน้ำเขาเต่า และศูนย์ทอผ้าเขาเต่า

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

- เป็นแหล่งเรียนรู้การทอผ้า ผลิตภัณฑ์สินค้าของท้องถิ่นที่มีชื่อเสียง มีทรัพยากรชายฝั่งทะเลสำหรับเรือประมงพื้นบ้านขนาดเล็ก

- มีพื้นที่ท่องเที่ยวโดดเด่น ได้แก่ หาดเขาเต่า หาดทรายน้อย และวัดถ้ำเขาเต่า

1.5 จุดอ่อน

- ปัญหาท่วมขังบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำท่วมถึง และในพื้นที่ชุมชนที่ไม่มีระบบระบายน้ำ

- ระบบโครงสร้างพื้นฐานไม่เพียงพอ จากการขยายตัวของชุมชนอย่างรวดเร็ว และมีโครงการพัฒนาด้านอสังหาริมทรัพย์ ส่งผลทำให้ระบบถนนไม่เพียงพอ ขาดการเชื่อมโครงข่ายอย่างเป็นระบบ แหล่งน้ำดิบเพื่อการประปาไม่เพียงพอ

- ความเสื่อมโทรมของคุณภาพสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหาขยะ มลพิษทางน้ำ และชายฝั่งทะเลถูกรุกล้ำ

- พื้นที่ขาดสิ่งอำนวยความสะดวกบริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น ถังขยะ พื้นที่จอดรถ และห้องน้ำ-ห้องอาบน้ำสาธารณะ

1.6 โอกาส

- ความต้องการของภาคบริการการท่องเที่ยว ด้านที่อยู่อาศัยและการลงทุนในลักษณะบ้านพักตากอากาศ สถานที่พักผ่อนคุณภาพสูงของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ

- นโยบายของภาครัฐด้านการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว อาทิเช่น การพัฒนาโครงข่ายทางราง

- การประกาศเขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเมืองหัวหินและพื้นที่เชื่อมโยง (ชะอำและปราณบุรี) เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย และมีความสมดุลทั้งเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อย่างบูรณาการยั่งยืน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

1.7 ภัยคุกคาม

- ปัญหาพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดมลพิษจากการขยายตัวของโครงการอสังหาริมทรัพย์ และการท่องเที่ยว เช่น ปัญหาขยะ น้ำเสีย และปัญหาการจราจรที่คับคั่งในช่วงวันหยุด

- การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจากสภาวะโลกร้อน ส่งผลต่อระดับน้ำทะเล อุณหภูมิที่สูงขึ้น ปริมาณน้ำฝนไม่แน่นอน เกิดการกัดเซาะชายฝั่งทะเลรุนแรงมากขึ้น และการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

- แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงด้านความมั่นคงทางพลังงานและอาหารที่ราคาจะเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งจะมีผลกระทบต่อรายจ่ายและค่าครองชีพของประชาชน

2. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชน

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชนเขาเต่าจากผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมชุมชนเขาเต่าจำแนกตามมิติชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง (ตารางที่ 25) ดังนี้

2.1 ด้านความพอประมาณ

ปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงด้านความพอประมาณเป็นปัจจัยการผลิตเพื่อการบริโภค หากมีเหลือจึงจำหน่าย และมีการวางแผนการใช้จ่ายและจัดสรรค่าใช้จ่ายที่เป็นการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในระดับต่ำ ซึ่งเป็นจุดอ่อนของชุมชนเขาเต่าที่มีกลุ่มอาชีพด้านงานภาคบริการไม่มีการผลิต มีรายได้เสริมน้อย และกลุ่มอาชีพด้านประมงพื้นบ้านมีผลผลิตเพื่อจำหน่ายเป็นหลักแต่เป็นกลุ่มที่มีรายได้ไม่เพียงพอ ซึ่งการสร้างความยั่งยืนในทางเศรษฐกิจชุมชนเขาเต่าอย่างพอประมาณจึงจำเป็นต้องให้มีการเพิ่มแหล่งงานหรือแหล่งรายได้เสริมให้มีเพิ่มขึ้นภายในชุมชน โดยอาศัยโอกาสที่มีจากการขยายตัวของภาคบริการการท่องเที่ยวเข้าสู่ชุมชน และแผนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจโดยภาครัฐ อาทิ ตลาดชุมชน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2.2 ความมีเหตุผล

ปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงด้านความมีเหตุผลที่ชุมชนจำเป็นต้องรู้จักใช้และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาดและรอบคอบ ตลอดจนเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดความยั่งยืนในระดับปานกลาง ชุมชนเขาเต่ามีจุดแข็งจากฐานทรัพยากรน้ำ ป่า ดิน และชายฝั่งทะเล ทั้งชายหาด หาดทราย เขา และอ่างเก็บน้ำ แต่จากการพัฒนาจากอาชีพดั้งเดิมเป็นการทำประมงชายฝั่งขนาดเล็กจนขยายตัวเป็นชุมชนเมืองอย่างรวดเร็วได้ทำให้สถานการณ์ด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อมชุมชนปัจจุบันได้เริ่มประสบปัญหามีความเสื่อมโทรม ถูกคุกคาม เช่น ปัญหามลพิษทางน้ำ และชายฝั่งทะเลถูกกัดเซาะ ทำให้ชุมชนเขาเต่าจำเป็นต้องมีการวางแผนระดับการใช้ทรัพยากรในชุมชนที่เหมาะสมโดยเฉพาะในด้านน้ำ ป่า และชายฝั่งทะเล

2.3 ภูมิคุ้มกัน

ปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการมีภูมิคุ้มกัน โดยชุมชนเขาเต่ามีระบบบริการพื้นฐานสำหรับประชาชนด้านการศึกษาปฐมวัย การสาธารณสุขมูลฐานที่เพียงพอบริการในชุมชน แต่ยังขาดแคลนหรือยังมีจุดอ่อนที่การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานชุมชนบางประการยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอหรือยังไม่ได้รับการพัฒนา ได้แก่ ด้านระบบระบายน้ำ การจัดการน้ำเสีย การป้องกันชายฝั่ง ดังนั้นจำเป็นต้องการยกระดับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานรองรับประชากรภายในชุมชน รวมถึงนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่เพิ่มสูงขึ้น รวมถึงการสร้างกลุ่มอาสาสมัครที่ทำงานช่วยเหลือชุมชนที่เข้มแข็ง การปรับปรุงคุณภาพน้ำในอ่างเก็บน้ำ การปลูกต้นไม้ยืนต้นตามที่สาธารณะ และการเพิ่มโครงสร้างพื้นฐานสนับสนุนด้านการอาชีพภายในชุมชนเพื่อเป็นการเพิ่มความหลากหลายอาชีพเสริมให้มีขึ้นภายในท้องถิ่น

2.4 มิติด้านความรู้คู่คุณธรรม

ปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการมีความรู้คู่คุณธรรม ชุมชนเขาเต่ามีพื้นที่บริการสังคมด้านวัด ศาสนสถานหลายแห่งเป็นจุดแข็งที่เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรม ชุมชนมีภูมิปัญญาชาวบ้านที่จำเป็นต้องฟื้นฟูและปรับปรุงพัฒนารักษาความต่อเนื่องในภูมิถิ่น ภูมิธรรมที่มี อาทิ การฝังทรายรักษาโรค นำมาเสริมสร้างโอกาสด้านความต้องการของภาคบริการการท่องเที่ยว ด้านที่อยู่อาศัยและการลงทุนสถานที่พักผ่อนคุณภาพสูงของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 25 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชนของชุมชนเขาเต่า

มิติ/ตัวชี้วัด	ค่าคะแนนที่ได้
ความพอประมาณ	
1. มีการผลิตเพื่อการบริโภค หากมีเหลือจึงจำหน่าย	ต่ำ
2. มีการวางแผนการใช้จ่ายและจัดสรรค่าใช้จ่าย	
2.1 ระดับครัวเรือน มีรายได้สมดุลกับรายจ่าย	สูง
2.2 ระดับชุมชน ระดับรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ	ต่ำ
ความมีเหตุผล	
รู้จักใช้และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด	
และรอบคอบ ตลอดจนเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดความยั่งยืน	
1. จำนวนครัวเรือนที่ใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน	สูง
2. การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา ฟื้นฟูทรัพยากรชุมชน	ปานกลาง
ภูมิคุ้มกัน	
1. สามารถเข้าถึงบริการสุขภาพที่ดียามเจ็บป่วย	สูง
2. มีกลุ่มอาสาสมัครที่ทำงานช่วยเหลือชุมชน	ต่ำ
3. มีการปลูกป่า ปลูกต้นไม้ยืนต้นตามที่สาธารณะ	ต่ำ
4. มีการจัดการขยะที่ดี	ปานกลาง
5. มีความหลากหลายด้านการผลิต อาชีพหลัก/รอง	ปานกลาง
6. มีงานภายในชุมชน	ปานกลาง
ความรู้คู่คุณธรรม	
1. มีวัด/ ศาสนสถาน/แหล่งเรียนรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรม	ปานกลาง
2. มีภูมิปัญญาชาวบ้าน	ปานกลาง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สรุปสำหรับแนวทางการสร้างชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนเขาเต่าเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องมีการปรับปรุงปัจจัยตัวชี้วัดของชุมชนเขาเต่าให้มีระดับที่ดีขึ้น ดังนี้

- ด้านความพอประมาณ ได้แก่ เพิ่มภาคการผลิต และการรวมกลุ่มในมิติทางเศรษฐกิจให้มีการเพิ่มแหล่งงานหรือแหล่งรายได้เสริมให้มีขึ้นภายในชุมชน

- ด้านความมีเหตุผลให้มีการวางแผนระดับการใช้ทรัพยากรในมิติด้านสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมด้วยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

- ด้านการมีภูมิคุ้มกันให้มีการยกระดับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการทางสังคมให้เพียงพออันเป็นการรักษาคุณภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในระดับมาตรฐาน

- ด้านความรู้และการส่งเสริมด้านคุณธรรม การรื้อฟื้นภูมิปัญญาท้องถิ่นให้พร้อมรองรับการพัฒนาท้องถิ่นที่มีขึ้นอย่างรวดเร็ว

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

1. สถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวชี้วัดระดับชุมชนสำหรับการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง มีเกณฑ์และองค์ประกอบหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยกระทรวงมหาดไทย ปี 2552 มีตัวชี้วัด 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด โดยตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจมี 5 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1.มีการจัดทำบัญชีครัวเรือน 2.มีกิจกรรมลดรายจ่ายและสร้างรายได้ 3.มีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพหลักของหมู่บ้าน 4.มีกิจกรรมการออมที่หลากหลาย และ 5.มีการดำเนินงานในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน หรือกลุ่มที่มีการดำเนินงานในลักษณะเดียวกับรูปแบบวิสาหกิจชุมชน

สำหรับองค์ประกอบทางกายภาพระดับชุมชน (Neighborhood) (จักรสิน น้อยไร่ภูมิ, 2552) ควรมีอาทิ การจัดเตรียมบริการพื้นฐาน สาธารณูปโภค-สาธารณูปการ ร้านค้า พื้นที่พักผ่อน ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตให้พอเพียง ชุมชนควรมีขนาดเล็กเพื่อความสะดวกในการกระจายบริการได้ทั่วถึงและไม่สิ้นเปลือง รวมทั้งสะดวกในการบริหารจัดการ การเพิ่มพื้นที่สีเขียว การใช้พลังงานทางเลือกที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การใช้ทางเท้าและทางจักรยานมากขึ้น

การศึกษาชุมชนที่ประสบความสำเร็จตามแนวพระราชดำริ พบว่า ชุมชนบ้านเปร็ดใน ตำบลห้วงน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดตราด มีความสำเร็จจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นต้นทุนสำคัญของชุมชน และยังประโยชน์ให้แก่ชุมชนเองทั้งในด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว การเรียนรู้ และการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับเยาวชน ส่วนชุมชนบ้านดอกบัว ตำบลบ้านตุ่น อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา เป็นตัวอย่างความสำเร็จในการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ที่รักษาเอกลักษณ์ชุมชน นำมาสู่การพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอาชีพ ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและการท่องเที่ยว มีการจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาเรียนรู้ชุมชนและสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งเป็นแนวทางพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

องค์ประกอบของชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน มีแนวทางการสร้าง ดังนี้ 1.การวิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชน เพื่อหาแนวทางการสร้างชุมชน ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา พื้นที่ภูมิสังคม ตั้งแต่ระดับครัวเรือนถึงระดับชุมชน โดยมีการวางภาพพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม 2) การจัดการทรัพยากรต้นทุนของพื้นที่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสร้างมูลค่าเพิ่ม 3) ระบบเศรษฐกิจชุมชน ครัวเรือนชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลากหลาย ควรมีการรวมกลุ่มพัฒนาอาชีพภายในชุมชน การพัฒนาร้านค้าชุมชน การสร้างโอกาสด้านเศรษฐกิจการท่องเที่ยว 4) การมีพื้นที่ส่งเสริมการเรียนรู้ เอกลักษณ์ชุมชน และ 5) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือของชุมชน

ลักษณะองค์ประกอบทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมของชุมชนเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่พื้นที่ราบชายฝั่งทะเลของอ่าวไทย การตั้งถิ่นฐานของชุมชนอยู่บนเนินทรายชายฝั่ง (Sand Dune) บริเวณถัดจากเนินทรายเป็นพื้นที่ราบน้ำทะเลท่วมถึง ที่เรียกภาษาถิ่นว่า “ทุ่งตะกาด” ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นที่ตั้งของอ่างเก็บน้ำเขาเต่า ที่มีพื้นที่ระบบลุ่มน้ำขนาดเล็กลำห้วยสายสั้นๆ ความยาวประมาณ 3 กม.พื้นที่รับน้ำฝน 24 ตร.กม. มีปริมาณน้ำท่าที่ไหลลงอ่างเก็บน้ำเขาเต่าประมาณปีละ 3.04 ล้าน ลบ.ม. ชุมชนเขาเต่าเป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อปัญหาภัยแล้งสูง การขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคมีความรุนแรงเพิ่มขึ้น

ชุมชนเขาเต่าเป็นชุมชนเมืองในเขตเทศบาลเมืองหัวหินมีประชากรจำนวน 2,747 คน ในปี 2554 เพิ่มขึ้นจากจำนวนประชากร ในปี พ.ศ. 2552 คิดเป็นร้อยละ 10.85 ในขณะที่ขนาดของครัวเรือนของชุมชนเขาเต่า มีแนวโน้มลดลง จาก 3.80 คนต่อครัวเรือน เป็น 3.14 คนต่อครัวเรือน โครงสร้างประชากรในชุมชนเขาเต่า พบว่า เป็นวัยเด็ก (0-14 ปี) วัยทำงาน (15-64 ปี) และวัยสูงอายุ (65 ปีขึ้นไป) มีสัดส่วน 21 : 72 : 7 มีความหนาแน่นประชากร 191.69 คน ต่อตารางกิโลเมตร

โครงสร้างเศรษฐกิจของชุมชนเขาเต่า ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง ร้อยละ 40 รองลงมาได้แก่ค้าขาย และประมงพื้นบ้าน ร้อยละ 29 และ 20 ตามลำดับ โดยพบว่าแรงงานเริ่มเปลี่ยนไปทำอาชีพบริการตามแหล่งที่พักนักท่องเที่ยว เนื่องจากความมั่นคงด้านรายได้ การประกอบอาชีพในชุมชนเขาเต่า พบว่าอาชีพรับจ้าง มีรายได้ครัวเรือนประมาณ 5,000-10,000 บาท/เดือน ค้าขาย มีรายได้ครัวเรือนประมาณ 30,000-50,000 บาท/เดือน ประมงพื้นบ้าน มีรายได้ครัวเรือนประมาณ 20,000-30,000 บาท/เดือน ภาวะทางเศรษฐกิจครัวเรือน ส่วนใหญ่ในชุมชนเขาเต่ามีรายได้เพียงพอต่อการใช้จ่าย แต่ไม่มีเงินเก็บ (ร้อยละ 40) รองลงมา มีรายได้เพียงพอและมีเงินเก็บ (ร้อยละ 34)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

และมีรายได้ไม่เพียงพอ (ร้อยละ 26) การเติบโตทางเศรษฐกิจ เป็นการลงทุนจากภายนอกพื้นที่เริ่มปรากฏให้เห็นได้อย่างชัดเจน อาทิ การเปิดร้านสะดวกซื้อ ร้านค้าปลีก ร้านขายของชำ ร้านขายของที่ระลึก และการทำที่พักขนาดเล็ก

การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ชุมชนเขาเต่า ซึ่งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองหัวหิน มีพื้นที่ชุมชนรวม 14.33 ตารางกิโลเมตร ในปี พ.ศ.2555 พบว่า ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เขตทหารร้อยละ 48.83 รองลงมาคือ พื้นที่อยู่อาศัย ร้อยละ 6.36 พื้นที่ป่าไม้ ร้อยละ 4.40 พื้นที่ราชการและสถาบันต่างๆ ร้อยละ 3.42 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน พบว่า พื้นที่อยู่อาศัย จากปี พ.ศ.2538-2555 เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 18.45 ต่อปี รองลงมา คือ พื้นที่พาณิชยกรรมมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 11.14 ต่อปี พื้นที่เกษตรกรรม จากปี พ.ศ.2538-2555 มีพื้นที่ลดลง ร้อยละ 5.58 ต่อปี มีการเปลี่ยนแปลงจากการเป็นชุมชนพักอาศัย ทั้งเป็นพื้นที่พัฒนาอสังหาริมทรัพย์เพื่อรองรับการท่องเที่ยวและการพักผ่อนตากอากาศ

ผลการประเมินระดับสถานภาพความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าชุมชนเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีสถานภาพเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง (มีค่าคะแนนรวม 192 คะแนน)กล่าวได้ว่าชุมชนเขาเต่า เป็นชุมชนที่มีการพัฒนาอย่างพอประมาณ มีเหตุผล และมีระบบภูมิคุ้มกัน แต่มีระดับความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงในระดับน้อย หรือกล่าวได้ว่าเป็นชุมชนที่มีการพัฒนาที่มีความยั่งยืนในระดับน้อยเช่นเดียวกัน

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชน

การวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อม ทั้งปัจจัยภายนอก (โอกาส และภัยคุกคาม) และปัจจัยภายใน (จุดแข็ง และจุดอ่อน) เชิงพื้นที่ชุมชนเขาเต่า พบว่า 1) จุดแข็ง มีแหล่งเก็บกักน้ำ เป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการทอผ้าบ้านเขาเต่า มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงาม มีทรัพยากรทางทะเล และมีผลิตภัณฑ์สินค้าของท้องถิ่นที่มีชื่อเสียง 2)จุดอ่อน ในพื้นที่ชุมชนที่ไม่มีระบบระบายน้ำ การขยายตัวของชุมชนเมืองอย่างรวดเร็ว ส่งผลทำให้ระบบโครงสร้างพื้นฐานไม่เพียงพอ และชายฝั่งทะเลถูกรุกล้ำ ความเสื่อมโทรมจากปัญหาขยะ มลพิษทางน้ำ และความแออัดของการจราจร แหล่งท่องเที่ยวมีสิ่งอำนวยความสะดวกไม่เพียงพอ 3)โอกาส ความต้องการของการด้านที่อยู่อาศัย สถานที่พักผ่อนคุณภาพสูงทั้งจากชาวไทยและชาวต่างชาติสำหรับรองรับกิจกรรมการตากอากาศ มีนโยบายการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานชุมชนและเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

และ4) ภัยคุกคาม พื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดมลพิษจากการขยายตัวของแหล่งชุมชน โครงการอสังหาริมทรัพย์ และการท่องเที่ยว เช่น ปัญหาขยะ น้ำเสีย และปัญหาการจราจรที่คับคั่งในช่วงวันหยุด การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจากสภาวะโลกร้อน ส่งผลต่อการกัดเซาะชายฝั่งทะเลรุนแรงมากขึ้น และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงด้านความมั่นคงทางพลังงานและอาหารที่ราคาจะเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งจะมีผลกระทบต่อรายจ่ายและค่าครองชีพของประชาชน

ปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชนในมิติด้านความพอประมาณควรมีการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจให้เป็นแหล่งรายได้เสริมภายในชุมชน ในมิติด้านความมีเหตุผลให้มีการวางแผนระดับการใช้ทรัพยากรที่เหมาะสมด้วยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ในมิติด้านการมีภูมิคุ้มกันให้มีการยกระดับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการทางสังคมให้เพียงพอ ด้านความรู้และการส่งเสริมด้านคุณธรรม การรื้อฟื้นภูมิปัญญาท้องถิ่นให้พร้อมรองรับการพัฒนาท้องถิ่นที่มีขึ้นอย่างรวดเร็ว

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

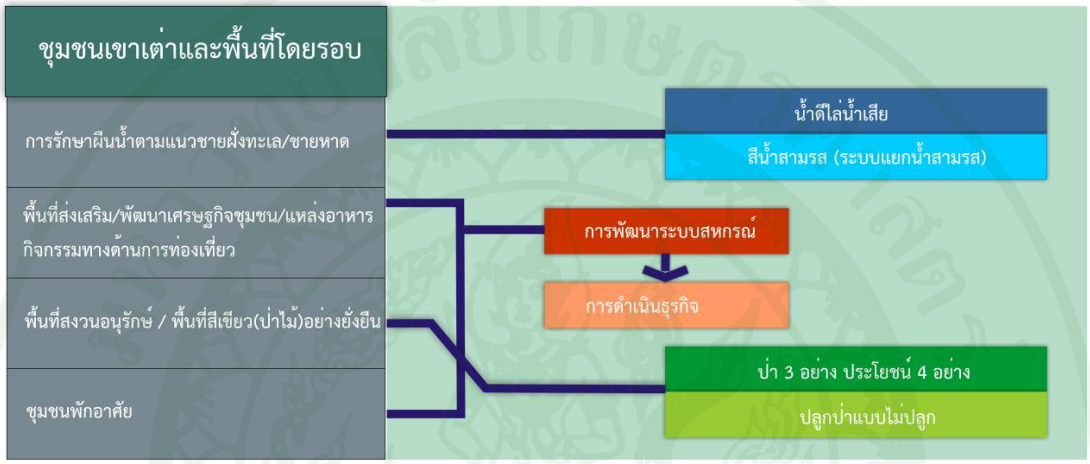
1.1 แนวทางการสร้างชุมชนเขาเต่าจำแนกตามมิติเศรษฐกิจพอเพียง

จากกรอบแนวคิดการวิจัยแนวทางการสร้างชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนเขาเต่า ควรเป็นชุมชนที่มีการพัฒนาอย่างพอประมาณ มีเหตุผล และมีระบบภูมิคุ้มกัน ซึ่งในด้านความพอประมาณให้มีการเพิ่มแหล่งงานหรือแหล่งรายได้ให้มีขึ้นภายในชุมชน ในด้านความมีเหตุผลให้มีการวางแผนระดับการใช้ทรัพยากรในชุมชนที่เหมาะสม และด้านการมีภูมิคุ้มกันให้มีการยกระดับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการทางสังคมให้เพียงพอ โดยควรเสริมแหล่งความรู้ การส่งเสริมด้านคุณธรรมในชุมชนเขาเต่าให้พร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาวะของสังคมโลกที่มีขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังนี้

1.1.1 มิติด้านความพอประมาณ ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ส่งเสริมการประกอบอาชีพของประชาชน โดยการพัฒนาและต่อยอดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนที่สะท้อนความต้องการของชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมทุกระดับในชุมชน โดยพิจารณา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จากศักยภาพทางด้านฐานทรัพยากรในพื้นที่ การเพิ่มความเข้มแข็งกลุ่มชุมชน เช่น ด้านการทอผ้า ด้านการเกษตรและประมง (อาหารทะเล อาหารทะเลแปรรูป สินค้าเกษตรแปรรูป) การพัฒนางานหัตถกรรมและงานฝีมือ สินค้าทางด้านภูมิปัญญาของท้องถิ่น ตลอดจนใช้ศักยภาพเชิงพื้นที่ ทางสภาพภูมิศาสตร์ในการส่งเสริมกิจกรรมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ หาดทรายน้อย หาดเขาเต่า และอ่างเก็บน้ำเขาเต่าอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นต้น (ภาพที่ 37)

ภาพที่ 37 แนวทางการพัฒนาและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนเขาเต่า

1.1.2 มิติด้านความมีเหตุผล มีการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินกิจกรรมหลัก และกิจกรรมรองที่คำนึงถึงทรัพยากรในพื้นที่พัฒนา และพื้นที่อนุรักษ์ หรือพื้นที่มีมีความเปราะบางหรืออ่อนไหวทางด้านสิ่งแวดล้อมและมลทัศน์ ได้แก่

- **พื้นที่ภูเขา** ให้รักษาเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำ เพื่อเพิ่มความชุ่มชื้นให้กับพื้นที่ เป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมเชิงนันทนาการ การสงวนรักษาทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ ตลอดจนสภาพภูมิทัศน์ธรรมชาติที่มีความงดงาม ทั้งบนบกและพื้นที่ชายฝั่งทะเล

- **พื้นที่ราบเชิงเขา หรือพื้นที่ตอนในของพื้นที่** มีสภาพที่ค่อนข้างแห้งแล้ง พัฒนาให้เป็นพื้นที่แหล่งที่อยู่อาศัย พื้นที่เศรษฐกิจการเกษตร และกำหนดเส้นทางการไหลของน้ำ การกักเก็บบริเวณที่ลาดเชิงเขา ตามแนวทางพระราชดำริ การกักเก็บน้ำไว้ใช้ตอนหน้าแล้ง ส่วนพื้นที่ราบที่มีระบบน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค ภาคการเกษตร และการบริการด้านการท่องเที่ยว

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

- **พื้นที่ชายฝั่งทะเล** พื้นที่พัฒนาที่ศักยภาพและโอกาสของการพัฒนาให้เป็นพื้นที่เชิงเศรษฐกิจ การพัฒนาที่อยู่อาศัย พื้นที่พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะด้านการประมงพื้นบ้าน ที่มีวิถีชีวิตดั้งเดิมการอนุรักษ์พื้นที่ชุมชนประมงพื้นบ้าน การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ แหล่งประมง การส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

1.1.3 มิติด้านการมีภูมิคุ้มกัน การกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินย่านพักอาศัยชุมชนอย่างเหมาะสม การพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน ให้เพียงพอและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาน้ำเสียของอ่างเก็บน้ำเขาเต่า ระบบระบายน้ำของชุมชน การบริหารจัดการน้ำในอ่างเก็บน้ำเขาเต่า เพื่อการอุปโภคและเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการพระราชดำริ ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการเติบโตขยายตัวของเมือง ตามความต้องการของประชาชนและนักท่องเที่ยวในอนาคต อาทิ จุดบริการรถขนส่งมวลชน หรือตลาดกลางแลกเปลี่ยนสินค้าในชุมชน ส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่ที่สะท้อนเอกลักษณ์ท้องถิ่น

1.1.4 มิติด้านความรู้คู่คุณธรรม กำหนดให้พื้นที่บริการชุมชนเขาเต่ามีการพัฒนาและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นพื้นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน เป็นพื้นที่ศูนย์รวมกิจกรรมของชุมชน การพัฒนาและปรับปรุงการบริการด้านการศึกษา และการบริการสาธารณสุขพื้นฐาน เพื่อรองรับการให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึงและเพียงพอ

1.2 แนวทางการสร้างชุมชนเขาเต่าจำแนกตามปัจจัยตัวชี้วัดชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชนเขาเต่ามีปัจจัยตัวชี้วัด 3 ดัชนีที่มีค่าคะแนนในระดับต่ำ คือ 1.ด้านความพอประมาณควรมีการรวมกลุ่มในมิติทางเศรษฐกิจให้เป็นแหล่งรายได้เสริมภายในชุมชน 2. ด้านการมีภูมิคุ้มกันเป็นด้านบริการทางสังคมชุมชนหรือการมีจิตสำนึกสาธารณะ ส่วนด้านความมีเหตุผล ด้านความรู้และการส่งเสริมด้านคุณธรรมมีค่าคะแนนระดับปานกลาง ดังนั้นข้อเสนอแนะแนวทางการสร้างชุมชนเขาเต่าตามลำดับค่าคะแนนของตัวชี้วัด ดังนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

1.2.1 การมีพื้นที่เศรษฐกิจชุมชน มีการจัดหาพื้นที่หรืออาคารเพื่อต่อยอดกิจกรรมและยกระดับรายได้ของราษฎรในชุมชนอย่างยั่งยืน จากศักยภาพของฐานทรัพยากร และการรวมกลุ่มส่งเสริมอาชีพของชุมชน เช่น ให้มีบริเวณ 1.พื้นที่ค้าขายโดยชุมชน (อาหารทะเล อาหารทะเลแปรรูป สินค้าเกษตรแปรรูป) 2.พื้นที่การพัฒนางานหัตถกรรมและงานฝีมือ สินค้าทางด้านภูมิปัญญาของท้องถิ่น 3.พื้นที่รองรับงานกิจกรรมประเพณีภายในชุมชน และ4.การพัฒนาพื้นที่ที่หาดทราย เขา และอ่างเก็บน้ำให้เป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมนันทนาการ พักผ่อนหย่อนใจและส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน

1.2.2 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลอนุรักษ์พื้นที่มีมีความเปราะบางหรืออ่อนไหวทางด้านสิ่งแวดล้อมและมลทัศน์ มีการควบคุมรักษาเส้นทางการไหลของน้ำ รวมถึงพื้นที่ลุ่มน้ำขัง พื้นที่เชิงเศรษฐกิจการท่องเที่ยว พื้นที่พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะด้านการส่งเสริมอาชีพประมงพื้นบ้าน

1.2.3 การรักษาและฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางกายภาพชุมชน โดยรักษาองค์ประกอบของชุมชน ได้แก่ 1.ย่านชุมชนพักอาศัย กำหนดให้มีกิจกรรมที่เหมาะสมภายในชุมชน มีการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานชุมชนให้เพียงพอและมีประสิทธิภาพ 2.พื้นที่บริการชุมชนที่เพียงพอ ทั้งเขตสาสนสถาน มีการพัฒนาและทำนุบำรุงให้เป็นพื้นที่ศูนย์รวมทางจิตใจของชุมชน พื้นที่โรงเรียนและสถานีอนามัยในเขตชุมชน สำหรับการบริการด้านการศึกษา การเรียนรู้และการบริการสาธารณสุขพื้นฐานแก่ประชาชน ตลอดจนการบริการด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

2. ข้อเสนอแนะจากการศึกษาครั้งต่อไป

2.1 เสนอแนะให้ทำการศึกษากำหนดแนวทางย่านการใช้ประโยชน์ที่ดินสำหรับชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนจำแนกตามระดับขนาดเมืองเล็ก กลาง ใหญ่

2.2 เสนอแนะให้ทำการศึกษาจัดทำรายละเอียดข้อกำหนดย่านการใช้ประโยชน์ที่ดินสำหรับชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่จำแนกตามขนาดชุมชนเมืองเพื่อผนวกเป็นข้อกำหนดตามกฎหมายด้านการวางผังเมืองรวมเมืองหรือผังเมืองรวมชุมชน ตาม พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

จักรสิน น้อยไร่ภูมิ. 2552. “แนวคิดชุมชนเมืองที่พอเพียง : หนทางฝ่าวิกฤติของชุมชนเมืองไทย” **วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม** . 5 (1): 73-79.

จักรสิน น้อยไร่ภูมิ. 2550. **การประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การออกแบบชุมชนเมือง** วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง , มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ฉัตรชัย พงศ์ประยูร. 2536. **“การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ : ทฤษฎีแนวปฏิบัติ”** กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมศรี จินะวงษ์. 2544. **การวิเคราะห์กระบวนการการเรียนรู้กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ชุมชนที่ใช้แนวทางการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง.** วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สิงหนาท แสงสีหนาท. 2545. **“หลักการทางแนวคิดชุมชนเมืองที่ยั่งยืนในบริบทของไทย”** วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง , มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (องค์การมหาชน). 2552. **บทพิสูจน์ความสำเร็จชุมชนบ้านเปร็ดใน-การจัดการของชุมชน.** (Online). : http://www.haii.or.th/thailandwaterchallenge/, 9 กรกฎาคม 2555

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. 2553. **“ตัวอย่างความสำเร็จการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพีย**ง กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด เทพเพ็ญวานิสย์.

สำนักพัฒนามาตรฐาน กรมโยธาธิการและผังเมือง. 2549. **ทฤษฎีและความรู้ด้านผังเมือง**. ม.ป.ท.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2550. **การประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียง**. ม.ป.ท.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาคผนวก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

แบบสอบถาม
ลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมพื้นที่ชุมชนเขาเต่า

ประกอบการศึกษาโครงการวิทยานิพนธ์
แนวทางการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน
กรณีศึกษา ชุมชนเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ถนน.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

ส่วนที่ 1 ข้อมูลประชากรและครัวเรือน

1. ประชากรในครัวเรือน

ประชากร	สถานภาพ	เพศ	อายุ (ปี)	การศึกษา	อาชีพ	รายได้ (บาท/เดือน)	ที่ทำงาน / ที่เรียน
สมาชิก 1							
สมาชิก 2							
สมาชิก 3							
สมาชิก 4							
สมาชิก 5							
สมาชิก 6							
สมาชิก 7							
รวม							

หมายเหตุ :

สถานภาพในครัวเรือน = (1) หัวหน้าครัวเรือน (2) คู่สมรส (3) บุตร (4) ปู่ ยา ตา ยาย (5) ญาติ (6) ผู้อาศัย

การศึกษา = (1) ไม่ได้เรียน (2) ประถมศึกษา (3) มัธยมศึกษา (4) ปวช./ปวส./อนุปริญญา (5) ปริญญาตรี (6) ปริญญาโท/เอก

อาชีพ = (1) รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ (2) พนักงานบริษัท/ลูกจ้าง (3) ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย (4) รับจ้างทั่วไป (5) เกษตรกร (6) ประมงพื้นบ้าน (7) กำลังศึกษา

รายได้ = (1) ไม่มีรายได้ (2) น้อยกว่า 10,000 บาท (3) 10,000 – 20,000 บาท (4) 20,000 – 30,000 บาท (5) มากกว่า 30,000 บาท

2. ศาสนา

( ) 2.1 พุทธ ( ) 2.2 อิสลาม ( ) 2.3 คริสต์ ( ) 2.4 อื่นๆ.....

3. ภูมิลำเนา (ถ้าตอบข้อ 3.1 ให้ข้ามไปตอบข้อ 6.)

( ) 3.1 อยู่มาตั้งแต่เกิด ( ) 3.2 ย้ายมาจากที่อื่น

4. ย้ายมาจาก.....ย้ายมาอยู่แล้ว.....ปี

5. เหตุผลที่ย้ายมาอยู่ที่ชุมชนเขาเต่า

( ) 5.1 หางานทำ/ประกอบอาชีพ ( ) 5.2 การแต่งงาน/สร้างครอบครัว ( ) 5.3 ย้ายตามญาติ ( ) 5.4 อื่นๆ.....

6. ท่านและครอบครัวคิดจะย้ายถิ่นฐานหรือไม่

( ) 6.1 ไม่คิด ( ) 6.2 คิด และจะย้ายไปอยู่ที่ ..... เพราะว่า.....

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ

1. อาชีพหลักของครัวเรือนในปัจจุบัน

( ) 1. เกษตรกรรม ( ) 2. ประมงพื้นบ้าน ( ) 3. ค้าขาย ( ) 4. รับจ้างทั่วไป
( ) 5. รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ ( ) 6. พนักงานบริษัท ( ) 7. โรงแรม/รีสอร์ท ( ) 8. อื่นๆ.....

2. อาชีพเสริม

( ) 1. เกษตรกรรม ( ) 2. ประมงพื้นบ้าน ( ) 3. ค้าขาย ( ) 4. รับจ้างทั่วไป
( ) 5. รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ ( ) 6. พนักงานบริษัท ( ) 7. โรงแรม/รีสอร์ท ( ) 8. ไม่มี

3. รายได้รวมในครัวเรือน (บาท/เดือน)

( ) 1. น้อยกว่า 5,000 บาท ( ) 2. 5,000 - 10,000 บาท ( ) 3. 10,001 - 20,000 บาท
( ) 4. 20,001 - 30,000 บาท ( ) 5. 30,001 - 50,000 บาท ( ) 6. 50,000 ขึ้นไป ระบุ.....

4. รายได้ครัวเรือน เพียงพอต่อรายจ่ายในครัวเรือนหรือไม่

( ) 1. เพียงพอและมีเหลือเก็บ ( ) 2. เพียงพอแต่ไม่มีเหลือเก็บ ( ) 3. ไม่เพียงพอ

5. ท่านมีปัญหาในการประกอบอาชีพหรือไม่

มี เพราะ .....
ไม่มี เพราะ .....

6. ท่านมีความคิดที่จะเปลี่ยนอาชีพหรือไม่

เคย เพราะ .....
ไม่เคย เพราะ .....

ส่วนที่ 3 ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม

1. น้ำดื่ม

( ) 1. น้ำฝน ( ) 2. น้ำประปา ( ) 3. น้ำบ่อ /น้ำปาดาล
( ) 4. น้ำบรรจุถัง/ขวด ( ) 5. น้ำผ่านเครื่องกรอง ( ) 6. อื่นๆ .....
<u>คุณภาพ</u> ( ) 1. ดี ( ) 2. ไม่ดี ( ) 3. อื่นๆ .....
<u>เพียงพอ</u> ( ) 1. พอ ( ) 2. ไม่พอ ( ) 3. อื่นๆ .....

2. น้ำใช้

( ) 1. น้ำฝน ( ) 2. น้ำประปา ( ) 3. น้ำบ่อ /น้ำปาดาล
( ) 4. น้ำบรรจุถัง/ขวด ( ) 5. น้ำผ่านเครื่องกรอง ( ) 6. อื่นๆ .....
<u>คุณภาพ</u> ( ) 1. ดี ( ) 2. ไม่ดี ( ) 3. อื่นๆ .....
<u>เพียงพอ</u> ( ) 1. พอ ( ) 2. ไม่พอ ( ) 3. อื่นๆ .....

3. ท่านจัดการน้ำเสียในครัวเรือน อย่างไร

( ) 1. ปล่อยทิ้งลงพื้นดิน ( ) 2. ปล่อยทิ้งลงแม่น้ำลำคลอง ( ) 3. ปล่อยลงท่อระบายน้ำสาธารณะ
( ) 4. มีบ่อดักไขมัน ( ) 5. อื่นๆ .....

4. ท่านจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน อย่างไร

( ) 1. กองทิ้งไว้ ( ) 2. เผาเอง ( ) 3. ทิ้งลงถังขยะให้รถขยะมารับ
( ) 4. อื่นๆ .....

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

5. ในชุมชนของท่านมีปัญหาเสียงรบกวน หรือไม่

( ) 1. ไม่มี ( ) 2. มี (ถ้ามีให้ระบุ ความถี่ของปัญหา และแหล่งกำเนิด)

ระบุ.....

.

6. ในชุมชนของท่านมีปัญหาอากาศเสีย/กลิ่นไม่พึงประสงค์ หรือไม่

( ) 1. ไม่มี ( ) 2. มี (ถ้ามีให้ระบุ ความถี่ของปัญหา และแหล่งกำเนิด)

ระบุ.....

7. ในชุมชนของท่านมีปัญหาอาชญากรรม / ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินอย่างไร

( ) 1. ลักขโมย ( ) 2. จี้ / ปล้น ( ) 3. ยาเสพติด

( ) 4. ทำร้ายร่างกาย ( ) 5. ทะเลาะวิวาท ( ) 6. อื่นๆ .....

8. ในชุมชนของท่านมีทรัพยากรธรรมชาติ/วัฒนธรรมอะไรที่ควรอนุรักษ์ไว้บ้าง (กรุณาเรียงลำดับความสำคัญ)

( ) 1. .....

( ) 2. .....

( ) 3. .....

( ) 4. .....

( ) 5. .....

ส่วนที่ 4 ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวของคนในพื้นที่

1. กรุณาบอกแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเขาเต่าที่ท่านรู้จัก (ระบุ)

แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ระบุ .....

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เทศกาล ปะเพณี ระบุ .....

แหล่งท่องเที่ยวสุขภาพและนันทนาการ ระบุ .....

แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ระบุ.....

ศาสนสถาน วัด พิพิธภัณฑ์ ระบุ .....

2. ท่านทราบข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ได้อย่างไร

( ) 1. เพื่อน/คนรู้จัก ( ) 2. วิทยุ ( ) 3. โทรทัศน์ ( ) 4. โบชัวร์

( ) 5. หนังสือพิมพ์ ( ) 6.หนังสือท่องเที่ยว ( ) 7. อินเตอร์เน็ต ( ) 8. อื่นๆ.....

3. การเดินทางท่องเที่ยวในชุมชนเขาเต่า

( ) 1. รถยนต์ส่วนตัว ( ) 2. รถทัวร์ ( ) 3. รถไฟ ( ) 4. อื่นๆ.....

4. จำนวนเพื่อนร่วมเดินทาง

( ) 1. 1-2 คน ( ) 2. 3-5 คน ( ) 3. 6-10 คน ( ) 4. 10 คน ขึ้นไป

5. ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวเขาเต่า

( ) 1. น้อยกว่า 1,000 บาท ( ) 2. 1,000-2,000 บาท ( ) 3. 2,000-3,000 บาท

( ) 4. 3,000-4,000 บาท ( ) 5. 4,000-5,000 บาท ( ) 6. 5,000 บาท ขึ้นไป

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

6. ลักษณะการใช้จ่าย

( ) 1. ค่าอาหารและเครื่องดื่ม ( ) 2. ค่าที่พัก ( ) 3. ค่ารถ/ค่าพาหนะ

( ) 4. ค่าของที่ระลึก ( ) 5. ค่าบริการท่องเที่ยว ( ) 6. อื่นๆ .....

7. กรุณาลำดับแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและควรแก่การอนุรักษ์ไว้ จากมากไปหาน้อย

1. ……..เพราะ.....
2. ……..เพราะ.....
3. ……..เพราะ.....
4. ……..เพราะ.....
5. ……..เพราะ.....

ส่วนที่ 5 ข้อมูลสาธารณูปการในชุมชนเขาเต่าและพื้นที่ใกล้เคียง

ประเภท	จำนวน (แห่ง)	ส่วนใหญ่ใช้บริการที่	คุณภาพ / การบริการ		
			ดี / พอใจ	ไม่ดี / ไม่พอใจ	ควรปรับปรุง
สถานศึกษา					
สถานพยาบาล					
สวนสาธารณะ					
พื้นที่ออกกำลังกาย					
ตลาด / ตลาดนัด					
ร้านค้า					
ร้านอาหาร					
โรงแรม					
ที่ทำการไปรษณีย์					
สถานีตำรวจ					
ที่จอดรถ					
แหล่งท่องเที่ยว					

ส่วนที่ 6 ข้อมูลสาธารณูปโภคในชุมชนเขาเต่า

ประเภท	จำนวน	หน่วย/เดือน	คุณภาพ / ความเพียงพอ		
			ดี / เพียงพอ	ไม่ดี / ไม่เพียงพอ	ควรปรับปรุง
ไฟฟ้า	....	หน่วย บาท			
ประปา	....	ลิตร/วัน บาท			
น้ำดื่ม	....	ลิตร/วัน บาท			
ถนน		สาย			
โทรศัพท์		บาท			
อินเตอร์เน็ต		บาท			
จัดเก็บขยะ		กก./วัน			
ระบบระบายน้ำ		ลิตร/วัน			
บำบัดน้ำเสีย		บาท/เดือน			

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ส่วนที่ 7 การสัญจรและการเข้าถึงสาธารณูปโภคสาธารณูปการ

1. สภาพทางเข้า-ออก ที่พักอาศัยระยะห่างจากถนนใหญ่ ..... เมตร

ลักษณะ	ระยะทาง (ม.)	ความกว้าง (ม.)	ก่อสร้างด้วย			สภาพทางเข้า-ออก		
			ไม้	ลูกรัง/ไม่ปูผิว	คอนกรีต/ลาดยาง	ดี	ปานกลาง	ทรุดโทรม
1. เป็นทางเดิน								
2. เป็นถนน								

2. ระยะทางระหว่างบ้านกับที่ทำงานของท่าน ประมาณ

( ) 1. ไม่เกิน 1 กิโลเมตร ( ) 2. 1-5 กิโลเมตร ( ) 3. 6-10 กิโลเมตร ( ) 4. 11-20 กิโลเมตร

( ) 5. 21-30 กิโลเมตร ( ) 6. 31-50 กิโลเมตร ( ) 7. อื่นๆ โปรดระบุ .....

3. ท่านเดินทางไปทำงานโดยวิธีใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

( ) 1. เดิน ( ) 2. รถจักรยาน ( ) 3. รถจักรยานยนต์ส่วนตัว ( ) 4. รถจักรยานยนต์รับจ้าง

( ) 5. รถบริการของบริษัท ( ) 6. รถสองแถว ( ) 7. รถประจำทาง ( ) 8. รถยนต์ส่วนบุคคล

( ) 9. อื่นๆ โปรดระบุ .....

4. ท่านใช้เวลาในการเดินทางระหว่างบ้านและที่ทำงานประมาณเที่ยวละ

( ) 1. ไม่เกิน 10 นาที ( ) 2. 11-15 นาที ( ) 3. 16-30 นาที ( ) 4. 31นาที-1 ชั่วโมง

( ) 5. 1-1.5 ชั่วโมง ( ) 6. 1.5 ชั่วโมง-2 ชั่วโมง ( ) 7.อื่นๆ โปรดระบุ .....

5. ท่านเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางระหว่างบ้านกับที่ทำงาน เฉลี่ยประมาณเที่ยวละ

( ) 1. ไม่เสียค่ารถ ( ) 2. ไม่เกิน 10 บาท ( ) 3. 11-30 บาท ( ) 4. 31-50 บาท

( ) 5. 51-100 บาท ( ) 6. อื่นๆ โปรดระบุ .....

6. ท่านไปซื้อของที่ไหนบ้าง ตั้งแต่อาหาร ของใช้ประจำวัน และตามอื่นๆ โปรดเรียงลำดับจากที่ที่ท่านไปบ่อยที่สุด

ไปซื้อของที่	ที่ตั้ง (ถนน/ตำบล/อำเภอ)	ไปกี่ครั้งต่อเดือน (โดยประมาณ)
1		
2		
3		
4		
5		

7. นอกเหนือจากการพักผ่อนในบ้านและการไปพักผ่อนต่างจังหวัดไกลๆ แล้วท่านและครอบครัวไปพักผ่อน เล่นกีฬา หรือออกกำลังกาย ที่ไหนบ้าง โปรดเรียงลำดับจากที่ที่ท่านไปบ่อยที่สุด

ไปพักผ่อนที่	ที่ตั้ง (ถนน/ตำบล/อำเภอ)	ไปกี่ครั้งต่อเดือน (โดยประมาณ)
1		
2		
3		

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

8. เมื่อท่านหรือคนในครอบครัวป่วยท่านไปรักษาที่ใดบ้าง <u>โปรดเรียงลำดับจากที่ที่ท่านไปบ่อยที่สุด</u>

สถานที่รักษาพยาบาล	ที่ตั้ง (ถนน/ตำบล/อำเภอ)	ไปกี่ครั้งต่อเดือน (โดยประมาณ)
1		
2		
3		

9. ท่านมักไปประกอบศาสนกิจ (ไปทำบุญ หรือไปวัด) ที่ใดบ้าง <u>โปรดเรียงลำดับจากที่ที่ท่านไปบ่อยที่สุด</u>

ไปประกอบศาสนกิจที่	ที่ตั้ง (ถนน/ตำบล/อำเภอ)	ไปกี่ครั้งต่อเดือน (โดยประมาณ)
1		
2		
3		

10. ปัญหาที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมในชุมชนเขาเต่าหรือไม่ (โปรดระบุตามปัญหาที่สำคัญที่สุด)

1 .....

2 ....

3 ....

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประวัติการศึกษาและการทำงาน

ชื่อ-นามสกุล	นายประพันธ์พงศ์ เชื้อเหิม
วัน เดือน ปี ที่เกิด	16 พฤศจิกายน 2515
สถานที่เกิด	จังหวัดสุรินทร์
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2538 สาขาวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีชนบท คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
ประวัติการทำงาน	บริษัท มหานคร คอนซัลแตนท์ จำกัด

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์